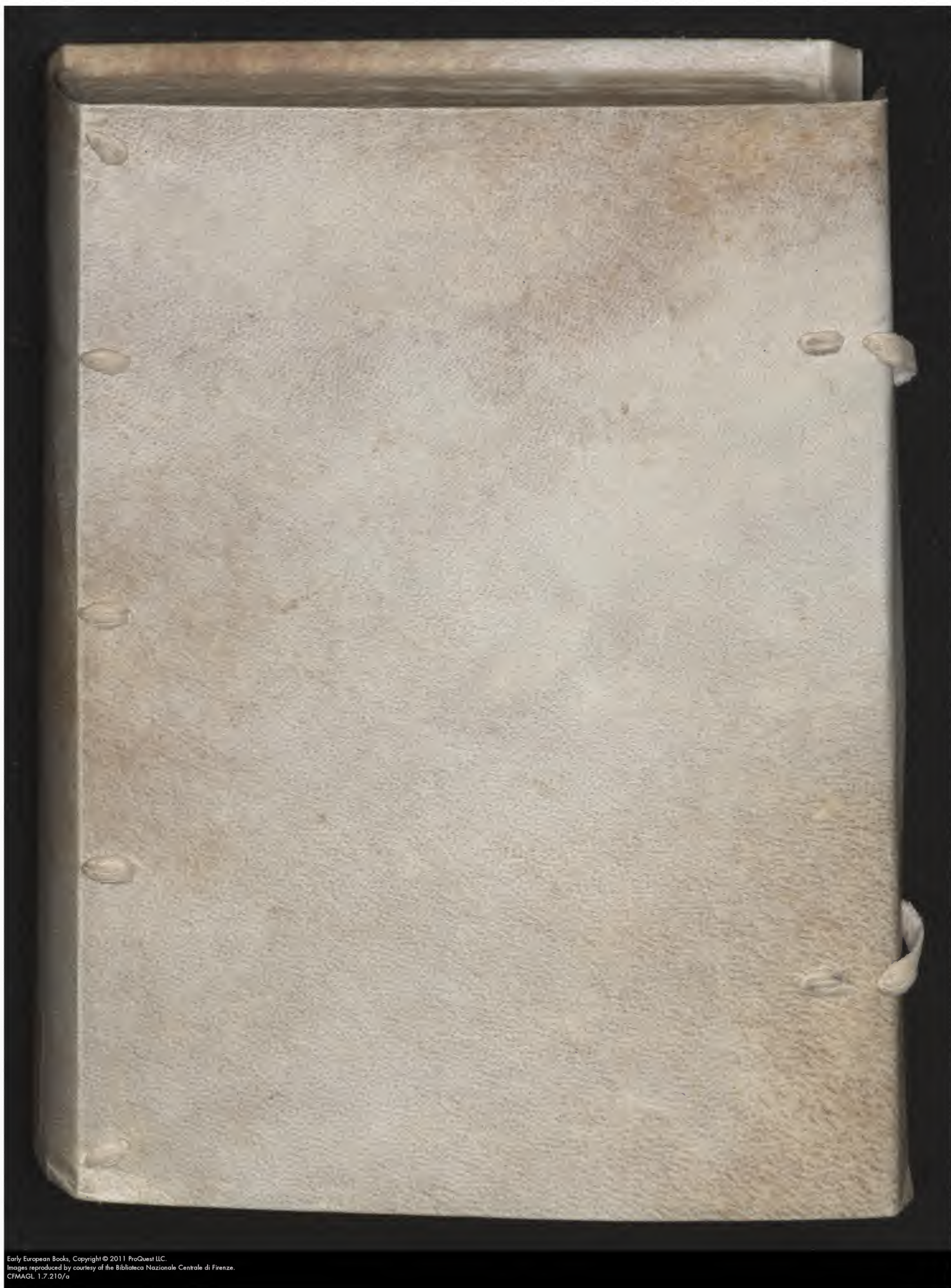

1
7
210

XII

CART.

PASSIONES
ANIMÆ,

PER

RENATUM DES-CARTES:

Gallicè ab ipso conscriptæ, nunc autem in exterorum gratiam Latina civitate donatæ

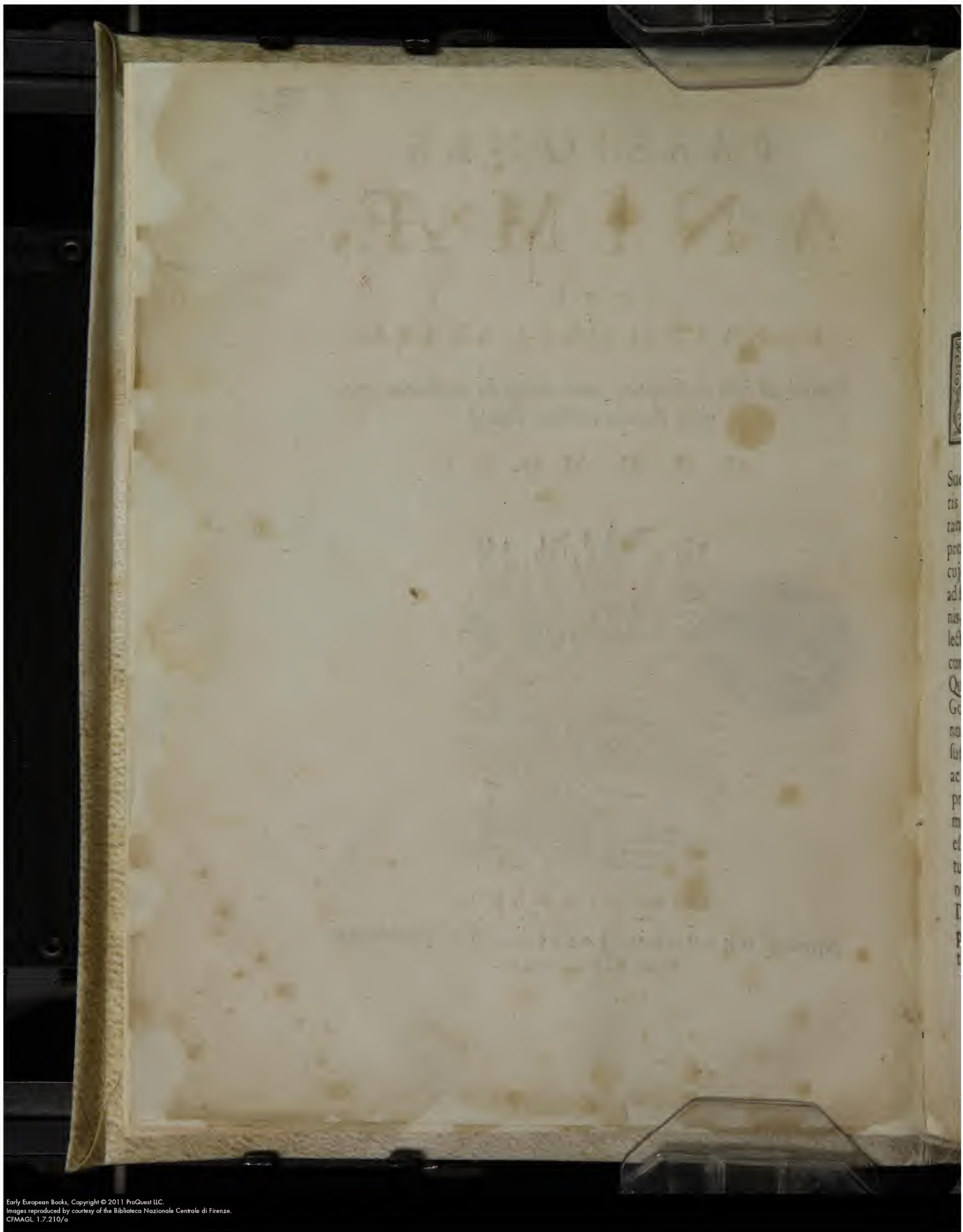
Ab H. D. M. I. V. L.

AMSTELODAMI,

Apud JOHANNEM JANSSONIUM Juniorem.

Anno cIↄ Iↄc LVI.

INTERPRETIS
PRÆFATIUNCULA
AD LECTOREM.

Ino vendibili, quod aiunt, *Amice Lector*, hederâ suspensâ non est opus: Quare non debes expectare ut multa dicam vel in hujus tractatus Pathologici commendationem, vel in laudem Authoris. Istum lege, & hunc luge, quem mors præmatura orbi litterato paucos ante menses in Suecia eripuit. Serenissima Suecorum Regina, summi Parentis non minor Filia, quæ tribus Coronis sui stemmatis quartam jamdiu adjecit longe augustiorem, stupendæ eruditionis, profundæ sapientiæ, & liberalitatis magnificæ in eruditos cujusvis conditionis, Nobilissimum Cartesium humanissime ad se invitaverat, visis ipsius scriptis Philosophicis cedro dignis, & illecta, ut aiunt, hujus ipsius Tractatus de Affectibus lectione & admiratione. Sed vix in Sueciam pedem intulerat, cum repentino morbo correptus, ex hac statione emigravit. Quanti eum vivum fecisset sapientissima Regina, armata Pallas Gotthicæ gentis, etiam suis lachrymis, audito mortis ejus nuntio, testata dicitur. Tantæ Reginæ de hoc viro judicium sufficit eluendo quicquid olim æmulorum quorundam zelus ac fervor illi voluerat adspergere. Eorum nemo est cui tam pretiose unquam parentabitur. Nec potuit non placere summis Principibus, qui talibus adversariis displicuerat. Ea sors est Virtutis & Eruditionis, ut illas non minus invidia comitetur quam fumus ignem. Quicunque semotis affectibus ejus opera legerit, fatebitur, illum magnam lucem Philosophicis Disciplinis intulisse; etsi ejus placita non admiserint, quibus post fruges repertas glande adhuc vesci volupe est. Hic ipse tractatus Pathologicus satis ostendit, non minus illum in

 Micro-

Microcosmi cognitione, quam in Macrocosmi contemplatione profecisse. In nullius manus veniet, etsi diversa sentiat, ut semper licuit inter bonos, quin ejus acumen, solertiam, perspicuitatem, ac subtilitatem miretur, & quod tam commode ad solam rationis facem in istius naturalis automati motus omnes inquirere potuerit. Considerat enim hominem Philosophico more, nec penetrat in nativam illius corruptionem, horum motuum anomalorum & eccentricorum in nobis fœcundissimam matrem, quæ Theologicæ est disquisitionis. Ne mireris vero, *Benevole Lector*, quod styli, quo nostra lingua usus est, nitorem Latino sermone assequi non potuerim. Debuisset ipse interpres fuisse suorum conceptuum. Satis mihi fuit, eos quam potui fidelissime exprimere; quod dum facio, elegantiæ obliviscor. Et ausim sane dicere, illos non potuisse ab alio quam ab homine Gallo satis feliciter exprimi. Id me movit ut cum nomen *Affectuum* Latinius forte posset usurpari, maluerim tamen *Passionum* vocem retinere, quo Authoris ipsius principiis magis inhærerem. Nec initio aliis quam mihi soli hanc Metaphrasim adornabam; sed postea viri magni, quorum authoritatem refugere religio mihi fuisset, authores fuerunt ut eam Typothetæ permitterem. Ei adjeci Epistolas Editioni Gallicæ præfixas à Viro illo Doctissimo qui eam procuraverat. Fruere igitur nostra hac qualicunque opellâ, *Amice Lector*, & ex illa disce Affectibus tuis moderari. Vale.

AMI-

AMICUS AUTHORIS

ad Lectorem.

POstquam hic liber ad me missus fuisset à Domino Cartesio, cum libertate eum typis mandandi, & ipsi addendi quam luberet Præfationem, mihi proposui, nullam aliam adjicere, quam easdem litteras quas antehac ad ipsum dedi; ut id ab ipso obtinerem, quia continent plurima, de quibus publicum præmoneri, illius interesse existimo.

EPISTOLA PRIMA

A D

D. CARTESIUM M.

OMINE;

Mihi gratulabar, quod te viderem Lutetiæ superiori hac æstate, quia putabam, te eo venisse commorandi gratia, & quod, cum ibi facilius quam alibi posses ea consequi experimenta quibus testatus fueras te egere ad ultimam manum imponendam tractatibus quos promisisti publico, fidem datam liberaturus esses, nosque illos brevi visuros. Verum hanc mihi lætitiam ademisti cum reversus es in Hollandiam; Nec possum quin tibi dicam, me adhuc tibi iratum esse, eo quod nolueris ante discessum tuum mihi copiam facere tractatus de Passionibus, quem à te compositum audivi. Adde, quod, animum reflectendo ad verba quæ legi in Præfatione quæ juncta fuerat ante biennium versioni Gallicæ Principiorum tuorum, quibus postquam succincte loquutus fueras de partibus Philosophiæ quæ adhuc reperiri debent, antequam præcipui ejus fructus colligi possint; & dixeras, te non adeo viribus tuis diffidere ut non ausis suscipere explicationem cunctarum, si commoditatem haberes experimenta faciendi, quæ requiruntur ad comprobandas tuas ratiocinationes. *addis*, ad id opus esse maximis sumptibus, quibus privatus, ut tu, par

esse non posset, nisi à publico juvaretur. Sed cum non videas te debere illam opem expectare, putare, tibi acquiescendum deinceps in studiis privatis, pro instructione tua speciali; & posteritatem te excusaturam si in posterum nullos pro ea amplius labores suscipias. *Vereor ne jam revera velis invidere publico residuum tuarum inventionum, nosque nihil unquam à te habituros, si patiamur te animo tuo obsequi. Quapropter decrevi te paululum hac epistola vexare, & me ulcisci ob denegatum tuum tractatum de Passionibus, tibi exprobrando libere negligentiam, & alios defectus quos judico impedire quominus explices talentum tuum quantum posses & teneris. Et revera non possum credere aliunde quam à negligentia tua, & quod parum cures podesse reliquis hominibus, id proficisci, quod non pergas in tua Physica. Etsi enim optime concipiam, impossibile esse ut eam perficias, nisi habeas plurima experimenta, & hæc debere sumptibus publicis fieri, eo quod ad ipsum tuorum laborum utilitas redibit, nec bona privata ei rei sufficiant; Attamen vix crediderim, id te remorari, quia facillime ab iis qui statuunt de bonis publicis, poses obtinere quicquid in eum finem optare poses, si dignareris ipsis rem exponere uti est, & prout poses facile, modo velles. Sed vitæ genus quod semper egisti, adeo fuit huic consilio contrarium, ut credendum relinquas, te etiam nolle alienam opem admittere, etsi tibi offerretur: interea putas, posteritatem te excusaturam, quod pro ipsa nolis amplius laborare, eo quod supponis, illam opem tibi ese necessariam, obtinere quam non possis. Quod mihi argumentum præbet cogitandi, non solum te nimis negligentem ese, verum forte etiam non sat animi tibi suppetere ad sperandum complementum eorum quæ expectant à te qui tua scripta legerunt; & nihilominus satis tibi vanitatis superese ad persuadendum posteris, te in culpa non fuise, sed tuam virtutem non agnitam ut oportebat, & denegata tibi ese subsidia in tuis consiliis. In quo video tuæ ambitioni fieri satis; quoniam qui visuri sunt tua scripta, judicabunt, ex eo quod in lucem dedisti ante duodecim annos, te jam reperise ab eo tempore id omne quod huc usque à te prodiit; & quod tibi superest inveniendum quoad Physicam, minus difficile ese eo quod jam explicasti: ita ut potuises exinde nobis tradere quicquid expectari potest à ratiocinatione humana, quoad medicinam & alios usus hujus vitæ, si commoditatem habuises experimenta ad id requisita faciendi; quinimo proculdubio eorum jam magnam te reperise partem, sed justam indignationem ex in-*

ingrato hominum animo te impedivisse, quominus inventa tua cum illis communicares. Atque sic putas, te deinceps quiescendo tantum posse acquirere celebritatis, ac si multum laborares; imo forte aliquid amplius, cum ut plurimum bonum quod possidetur, minoris fiat eo quod optatur, aut amissum desideratur: sed tibi volo eripere hanc rationem famæ absque merito consequendæ. Et quamvis non dubitem, te scire quid facto opus fuisset, si voluisses juvari à publico, volo tamen hic illud describere, imo curabo hanc epistolam imprimi, ne ignorantiam prætexere possis, aut te super hoc sæculum excusare, si in posterum nobis satisfacere neglexeris. Scias igitur velim, non sufficere ut aliquid à publico consequaris, id verbulo & obiter in præfatione cujusdam libri subindicasse, non dicendo expresse, te id exoptare & expectare, nec explicando rationes quæ probare possunt non solum te id mereri, sed etiam maxime Reipublicæ interesse ut id tibi concedatur, & inde maximam utilitatem expectari debere. Ita vulgo obtinet, omnes qui sibi imaginantur, se aliquid valere, tantum ideo strepitum excitare, & tanta cum importunitate petere quod pertendunt, ac tantum promittere ultra id quod possunt, ut cum quis non loquitur de se nisi modeste, & nihil à quoquam petit, nec quidpiam fidenter promittit, quodcunque documentum aliunde edat suarum virium, nulla ejus habeatur ratio, nec de illo cogitetur.

Forte dices, indolem tuam te ad aliquid petendum non ferre, nec ad loquendum de te ipso magnifice, quia alterum videtur abjectiorem animum notare, alterum superbiorem: sed pertendo, hanc indolem esse corrigendam, ceu natam potius ex errore & imbecillitate quam ex honesto pudore & modestia. Nam quod attinet petitiones, illarum solarum pudere debet quæ ex propria manant indigentia, & apud eos fiunt à quibus nefas est aliquid exigere. Sed tantum abest ut earum pudere oporteat, quæ tendunt ad utilitatem & emolumentum eorum ad quos fiunt, ut è contrario gloria inde quæri possit; præsertim ubi jam ipsis ea data sint quæ precio superant quod petitur. Magnifice vero loqui de se ipso, tum demum superbia est admodum ridicula & carpenda, cum quis de se ipso falsa jactat. Imo vanitas est contemnenda, etiam cum vera dicuntur, ubi per ostentationem id fit, nullo ad quemquam inde redeunte emolumento: sed cum illa talia sunt, ut aliorum intersit ea scire, certum est taceri non posse nisi per humilitatem vitiosam, quæ species est ignaviæ & imbecillitatis. Multum autem interest publici, illud præmoneri de iis quæ in scientiis reperisti, ut inde judicans

dicans quid in illis adhuc possis reperire, incitetur ad id omne conferendum quod poterit, ut te juvet, tanquam ad opus cujus scopus est commune bonum omnium hominum. Et ea quæ jam dedisti, nimirum veritates magni momenti quas explicuisti in tuis scriptis, incomparabiliter pretio superant quicquid posses ad eam rem petere.

Dicere quoque potes, tua opera satis loqui, nec opus esse ut addas promissa & jactantias. quæ cum sint ordinariæ circumforaneis & ærusfcatoribus qui decipere volunt, videntur minime convenire viro honesto qui solam Veritatem sectatur. Verum non dico, illi carpendi, quod res quas dicunt sint magnæ & bonæ, sed tantum quod falsæ sint, nec eas probare possint. Cum illæ quas pertendo te debere de te dicere, tam veræ sint & tam evidenter probatæ per scripta tua, ut omnes decori regulæ tibi permittant de illis fidenter loqui, & ex charitate ad id tenearis, quoniam aliorum interest eas scire. Etsi enim tua scripta satis loquantur, respectu eorum qui ea examinant diligenter, & intelligere possunt, attamen id non sufficit ad scopum quem tibi velim propositum esse; quoniam singuli ea legere nequeunt, nec facile vacare ii qui rempublicam administrant. Evenit forte ut qui ea legerint apud ipsos de illis quandoque meminerint: verum quicquid illis dicatur, cum sciant te parvum strepitum de te excitare, & nimia sit illa modestia quam semper servasti, cum de te ipso loqueris, inde fit ut animum ad illa non multum reflectant. Imo quia sæpe apud illos adhibentur sermones exquisitissimi, ad laudandos eos qui nonnisi valde mediocres sunt, nullam causam habent sumendi laudes immensas, quæ tibi deferuntur ab illis qui te norunt, pro veritatibus admodum certis; è contrario cum quis de se loquitur, & miranda & extraordinaria sibi tribuit, auditur attentius; præsertim si vir sit præclaro loco natus, & quem scitur non ejus esse indolis aut genii ut agyrtam agat. Et quoniam se ridiculum præberet si tali occasione hyperbolicis loquutionibus uteretur, ejus verba sumuntur uti sonant, & qui ea credere nolunt, saltem feruntur sua vel curiositate vel æmulatione ad examinandum an vera sint. Idcirco cum certissimum sit, & publici intersit scire, nullum unquam præter te extitisse in mundo (cujus saltem scripta habeamus) qui retexerit vera Principia, & cognoverit primas causas omnium quæ in natura producuntur; Et postquam jam reddideris rationem ex his Principiis omnium quæ apparent, & observantur frequentius in mundo, solummodo egere te observationibus specialioribus ad reperiendum eodem modo rationes omnium quæ hominibus in hac vita utilia esse possunt, & ita nobis suppeditan-

ditandam perfectissimam notitiam naturæ omnium mineralium, virtutum omnium plantarum, proprietatum animalium, & in genere omnium quæ inservire possunt Medicinæ & aliis artibus; Et denique, cum hæ observationes non possint omnes fieri brevissimo tempore absque maximis sumptibus debere omnes populos terræ eo collimare, & alacriter conferre tanquam in rem summi in orbe momenti, & quæ ad omnes ex asse spectat; id, inquam, cum certissimum sit, & posit satis probari ex scriptis quæ jam typis evulgasti, deberes id tam clare dicere, & promulgare tanta cum cura, & tam expresse edicere in omnibus titulis tuorum librorum, ut deinceps nemo posset dari qui id nesciret: sic ad minimum primo intuitu impelleres multos ad examinandum quid de illo sit, &, quo in id diligentius incumberent, attentius legerent tua scripta, eo evidentius cognoscerent, te de rebus falsis gloriatum non fuisse.

Præsertim tria sunt quæ optarim recte omnibus inculcares. Primum, infinita reperienda restare in Physica, quæ admodum utilia vitæ esse possunt. Secundum, non sine causa inventionem illarum rerum à te expectandam esse. Tertium, te eo plura reperire posse quo majorem commoditatem multorum experimentorum habiturus es. Refert, homines præmoneri de primo; quia maxima pars eorum non putat, aliquid posse in scientiis reperiri utilius eo quod ab antiquis repertum fuit; imo quia plures non concipiunt quid sit Physica, vel cui rei inservire posit. Facile autem est probare, nimiam reverentiam qua ducimur erga antiquitatem, ejusmodi errorem esse qui multum obsit scientiarum incremento. Nam videmus, populos rudes Americæ, & plurimos quoque alios qui habitant in regionibus minus remotis, multo pauciores commoditates ad vitam habere quam nos: sunt tamen originis æquæ antiquæ, & æque possunt profiteri, se acquiescere in sapientia suorum Patrum, nec credere, quenquam posse aliquid melius docere eo quod jam notum & factum fuit ab ævo inter se. Estque hæc opinio adeo damnosa, ut donec exuatur, certum sit, nullam novam cognitionem posse acquiri. Quin experientiâ constat, populos qui ea maxime imbuti sunt, eo ipso rudiores & ignorantiores permansisse. Et quia adhuc satis frequens est inter nos, sufficit probando, nondum nos omnia scire quæ scire possumus. Quod etiam clare admodum probari potest ex plurimis inventionibus utilissimis, ut sunt usus pyxidis nauticæ, ars imprimendi, tubi optici, & similia, quæ nonnisi ultimis sæculis reperta fuere, quamvis

videantur jam ſatis facilia iis qui ea norunt. Verum nihil eſt in quo magis eluceat neceſſitas acquirendi novas notiones, quam in eo quod Medicinam ſpectet. Etſi enim non dubitetur, Deum inſtruxiſſe hanc terram omnibus rebus quæ neceſſariæ ſunt hominibus ad ſe in illa conſervandos ſanos & vegetos uſque ad extremam ſenectam, nihilque ſit optabilius in mundo cognitione harum rerum: adeo ut olim fuerit præcipuum ſtudium Regum & ſapientum: Experientia tamen demonſtrat, nos ab illa tota adhuc ita remotos eſſe, ut ſæpe lecto affigamur parvis morbis quos ſapientiores Medici cognoſcere non poſſunt, quoſque nihil aliud quam exaſperant ſuis remediis, cum eos depellere conantur. In quo defectus artis ipſorum & neceſſitas ejus perficiendæ tam evidenter apparet, ut iis qui non concipiunt quid ſit Phyſica ſufficiat dicere, eam eſſe ſcientiam quæ docere debet rationem cognoſcendi adeo exacte naturam hominis, & omnium quæ ipſi cedere poſſunt in alimentum aut remedium, ut per eam facile ſit illi omnia morborum genera declinare. Nam ut taceam ejus alios uſus, hic ſolus ſatis magni momenti eſt, ad obligandos ſtupidiores, ut faveant conſiliis viri qui jam probavit per ea quæ reperit, non fruſtra ab eo expectanda eſſe quæ adhuc invenienda reſtant in hac ſcientia.

Verum præcipue ſciri refert, te illa de te ipſo probaſſe, & ad id neceſſe eſt ut vim aliquam tibi facias, & expellas nimiam illam modeſtiam quæ te impedivit huc uſque de te & de aliis dicere id quod teneris. Nolo idcirco te committere cum Doctis hujus ſæculi. ad pleroſque eorum quibus illud nomen tribuitur, cujuſmodi ſunt omnes illi qui colunt quas vulgo vocamus litteras humaniores, & omnes Iuriſconſulti, non ſpectat id quod te dicere velim; ut nec ad Theologos aut Medicos, niſi quatenus ſunt Philoſophi. Nam Theologia nullo modo pendet à Phyſica, nec etiam Medicina eo modo quo hodie exercetur à Doctoribus & Prudentioribus in illa arte. Illis ſufficit ſequi regulas aut axiomata quæ longa experientia docuit; nec adeo parvi faciunt vitam hominum ut fundent judicia ſua, à quibus ſæpe illa pendet, ſuper ratiocinationes incertas Philoſophiæ ſcholaſticæ. Soli ergo reſtant Philoſophi; inter quos omnes qui ſapiunt jam tui ſunt, & lætabuntur cum videbunt te ita producere Veritatem, ut eam opprimere nequeat malignitas Pædagogorum: adeoque ſoli demum Pædagogi poterunt offendi ex eo quod dicturus es. Sed cum contemnantur & ludibrio habeantur ab honeſtioribus, non multum debes curare ut ipſis placeas. Adde quod jam fama tua eos tibi reddidit adeo infeſtos, ut magis

esse non possint. Et pro eo quod modestia tua efficit ut jam quidam ex iis non vereantur te impetere, non dubito quin si te tantum commendares ac potes & teneris, adeo depressos eos sub te videres, ut nullus foret quem id aggredi non puderet. Nihil igitur video quod te morari debeat, quominus in lucem edas quicquid judicaveris posse tuis consiliis inservire; & nihil eo utilius mihi videtur quam id quod jam scripsisti in epistola ad R. P. Dinetum, quam curasti imprimi ante septennium dum Provincialis Iesuitarum in Gallia esset. Non ibi, *ajebas, loquendo de Speciminibus quæ in lucem ediderαs quinque aut sex annis ante,* unam aut alteram, sed plus sexcentas quæstiones explicui, quæ sic à nullo ante me fuerant explicatæ; ac quamvis multi hactenus mea scripta transversis oculis inspexerint, modisque omnibus refutare conati sint, nemo tamen, quod sciam, quicquam non verum potuit in iis reperire. Fiat enumeratio quæstionum omnium quæ in tot sæculis, quibus aliæ Philosophiæ viguerunt, ipsarum ope solutæ sunt, & forte nec tam multæ nec tam illustres invenientur. Quinimo profiteor, ne unius quidem quæstionis solutionem, ope principiorum Peripateticæ Philosophiæ peculiarium, datam unquam fuisse, quam non possim demonstrare esse illegitimam & falsam. Fiat periculum; proponantur, non quidem omnes, (neque enim operæ pretium puto, multum temporis ea in re impendere,) sed paucæ aliquæ selectiores, stabo promissis, &c. *Sic invitâ omni tuâ modestiâ vis veritatis te coëgit ibi scribere, te jam explicuisse in primis tuis Speciminibus, quæ tamen vix aliud quam Dioptricam & Meteora continent, plus quam sexcentas quæstiones Philosophicas, quas nemo ante te tam solide explicare potuerat. Et quamvis plurimi inspexissent tua scripta oculis malevolis, & quæsivissent omnia media ea refutandi, ignorabas tamen, ullum adhuc quicquam potuisse in illis deprehendere quod non esset verum. Quibus addis, quod si quis voluerit sigillatim enumerare quæstiones, quæ potuerunt resolvi per omnes alios philosophandi modos qui viguerunt ex quo Mundus est, forte nec tam multas nec tam notatu dignas apparituras. Quinimo affirmas, nunquam repertam fuisse ope principiorum peculiarium Philosophiæ quæ Aristoteli tribuitur, & quæ sola hodie in scholis obtinet, legitimam alicujus quæstionis solutionem. Et expresse provocas omnes qui eam docent, ut designent aliquam quam ita accurate resolverint, ut nullum*

 errorem

errorem in eorem solutione ostendere possis. Hæc autem cum scripta fuissent ad Provincialem Iesuitarum, & in lucem edita ante septem annos & amplius, proculdubio quidam ex capacioribus in vasto hoc corpore conati essent illa refutare, nisi omnino vera essent, aut si saltem potuissent cum aliqua rationis verisimilitudine impugnari. Nam etsi non magnum excites strepitum, quisque novit, famam tuam jam adeo celebrem esse, & adeo ipsorum referre vendicari quod docent, ut dicere nequeant se id neglexisse. Sed omnes Eruditi sat norunt, nihil in Physica Scholastica esse quod non sit dubium, nec nesciunt, in illis materiis dubium non valde à falso distare; quia scientia certa esse debet & demonstrativa; adeo ut mirari non debeant quod affirmaveris, Physicam ipsorum nullius quæstionis veram solutionem continere; Nihil enim aliud id significat, nisi quod non contineat demonstrationem alicujus veritatis quam ignorant alii. Et si quis eorum examinaverit tua scripta ut ea refutet, è contrario reperit; ea nihil aliud continere quam demonstrationes materiarum quæ antea ignorabantur ab omnibus. Idcirco prudentes cum sint & sapientes, non miror ipsos tacere; verum magis miror te nondum triumphasse de eorum silentio, cum nihil magis exoptare queas, quo melius constet quid ab aliorum Physicis tua distet. Et sane refert, earum differentiam notari, ut sinistrum de Philosophia judicium, quod plerumque faciunt qui rebus præsunt felicissime. non impediat quominus tuæ pretium cognoscant. Nec enim ut plurimum judicant de eo quod eventurum est, nisi ex iis quæ jam evenisse viderunt: quia nunquam viderunt. & quia nunquam viderunt, alium fructum ex Philosophia scholastica ad publicum rediisse, quam quod reddiderit plurimos homines Pædagogos, imaginari non possunt, meliorem ex tua expectandum, nisi ostendatur, quod, cum hæc omnino verissima & altera falsissima sit, earum fructus necessario differre debeant. Et revera maximum argumentum est quo probetur nullam veritatem inesse Physicæ scholasticæ, si observetur quod instituta sit ad docendas omnes inventiones vitæ utiles, nulla tamen earum (etsi multæ repertæ fuerint successu temporis) prodierit ope illius Physicæ, sed solummodo fortunâ & usu; aut si eo ulla scientia quicquam contulit, sola Mathesis fuit, ceu unica ex omnibus scientiis humanis, in quâ hactenus potuerunt reperiri quædam veritates quæ in dubium revocari nequeunt. Scio equidem, Philoso-

phos

phos eam valle partem facere ſuæ Phyſicæ; ſed quia fere omnes eam ignorant, & falſum eſt eam illius partem conſtituere, cum è contrario vera Phyſica ſit pars Matheſeos, id pro iis nihil facere poteſt. Sed certitudo quæ jam agnita fuit in Matheſi, multum pro te facit. In ea enim ſcientia tam certum eſt te excellere, & in eo adeo ſuperaſti invidiam, ut qui ægre ferunt laudes quæ in te congeruntur ob alias ſcientias, ſoleant dicere te cæteros omnes in hac ſuperare; quo tibi concedentes laudem quæ in dubium vocari non poteſt, eo minus calumniæ ſuſpecti ſint, cum conantur tibi alias quaſdam auferre. Et in eo quod de Geometria in lucem edidiſti obſervatum eſt, te ita determinare omnia ad quæ mens humana penetrare poteſt, & quæ ſint ſolutiones quæ ſingulis difficultatibus adaptari queunt, ut videaris totam meſſem collegiſſe, cujus alii qui ante te ſcripſerunt ſpicas tantum legerant immaturas, & qui poſt te venturi ſunt nihil aliud quam ſpicilegium poterunt exercere, eas colligendo quas datâ operâ ipſis reliqueris. Adde quod oſtendiſti ex ſolutione prompta & facili omnium quæſtionum, quas propoſuerant qui te tentare voluerunt, Methodum quâ uteris in hunc finem adeo infallibilem eſſe, ut ejus ſubſidio nunquam non reperias, quoad ea quæ expendis, quicquid ab humana mente reperiri poteſt. Adeoque ad certo perſuadendum, te poſſe Phyſicam ad umbilicum perficere, ſufficit probes eam nihil aliud eſſe quàm partem Matheſeos. Id vero jam luculenter probaſti in tuis Principiis, cum explicando omnes qualitates ſenſibiles, ſolum conſideratis magnitudinibus, figuris & motibus, oſtendiſti, hunc mundum viſibilem, qui totum objectum Phyſicæ eſt nonniſi partem minimam eorum corporum infinitorum continere, de quibus concipi poteſt, omnes illorum proprietates aut qualitates in iis ſolis rebus conſiſtere; cum objectum Matheſeos ea omnia complectatur. Idem quoque probari poteſt experientia omnium ſæculorũ. Quamvis enim ab ævo multi fuerint ſapientes qui operâ navarunt in diſquiſitione Phyſicâ, non poteſt dici ullum unquam in ea aliquid reperiſſe (id eſt perveniſſe ad aliquam veram notitiã quoad naturam rerum corporearũ) per aliquod principium quod ad Matheſim non pertineat. Cum è contrario principiorũ illius ope jam reperta ſint infinita utiliſſima, nimirũ fere quicquid notum eſt in Aſtronomia, in Chirurgia, & in omnibus artibus Mechanicis, quibus ſi aliquid amplius ineſt quod non pertineat ad hanc ſcientiam, ex nulla alia deductũ eſt, ſed ſolummodo ex certis obſervationibus quarũ veræ cauſæ ignorantur. Quod expendere attente nemo poteſt, quin fateatur, per Matheſim ſolam poſſe ad cognitionem veræ Phyſicæ perveniri. Et quoniam non dubitatur te in illa excellere, nihil eſt quod à te circa hanc expectandum non ſit. Attamen adhuc ſcrupulus reſtat ex eo, quod omnes qui

aliquam per Mathematicas disciplinas famam sibi acquisiverunt, non ideo capaces videntur aliquid in Physica reperiendi; cum etiam quidam ex illis minus percipiant ea quæ de illa scripsisti, quam qui nullam antehac didicere scientiam. Verum ad id responderi potest, etsi, qui animum aptiorem habent concipiendis veritatibus Mathematicis, facilius procul dubio tuam Physicam intelligant, quoniam omnes ratiocinationes illius ex Mathesi depromptæ sunt, non tamen semper evenire eosdem celebrari ceu doctiores in Mathesi; quia ad acquirendam eam famam opus est libros eorum perlustrare qui jam de illa scientia scripsere; quod maxima pars non facit, & sæpe, qui eos evolvunt, cum conantur obtinere labore & studio quod vi ingenii sui consequi nequeunt, fatigant nimis suam imaginationem, imo eam lædunt, & simul acquirunt multa præjudicia: quâ ratione illis difficilius est concipere veritates quas scribis, quam haberi pro magnis Mathematicis, quod tam pauci huic scientiæ se addicant, ut sæpe sint soli in magna aliqua regione. & quamvis quandoque etiam alii præter ipsos sint, magnum nihilominus strepitum excitant, quoniam parum illud quod sciunt magni illis constitit. Cæterum non est difficile concipere veritates quas alius reperit: ad id sufficit mentem habere liberam omnibus falsis præjudiciis, eoque velle suam attentionem satis applicare. Nec etiam valde difficile est quasdam reperire ab aliis separatas, ut fecerunt olim Thales, Pythagoras, Archimedes, & nostro sæculo Gilbertus, Keplerus, Galilæus, Hervejus, & quidam alii. Denique absque magno labore concipi potest corpus Philosophiæ minus monstruosum, & nixum conjecturis vero similioribus, illo quod ex scriptis Aristotelis educitur: quod etiam factum fuit à quibusdam hoc sæculo. Verum tale corpus Philosophicum formare, quod nonnisi veritates contineat probatas per demonstrationes æque claras & certas ac sunt veritates Mathematicæ, res est adeo difficilis & rara, ut à quinquaginta sæculis quibus mundus jam stetit, tu solus extiteris qui ostendisti scriptis tuis te id conficere posse. At sicut cum Architectus posuit omnia fundamenta, & eduxit præcipuos muros alicujus prægrandis ædificii, non dubitatur quin ad finem optatum opus suum deducere possit, eo quod difficillimum jam fecerit: ita qui cum attentione legerint librum tuum de Principiis, considerantes quomodo ibi posueris fundamenta totius Philosophiæ naturalis, & quantæ sint consequentiæ veritatum quas ex illis deduxisti, dubitare non possunt quin Methodus illa quâ uteris sufficiat, ut absolvas reperire quicquid in Physica reperiri potest; quia ea quæ jam explicuisti, nimirum naturam

Magne-

Ad D. Cartesium.

Magnetis, Ignis, Aëris, Aquæ, Terræ, & omnium quæ in cœlo apparent, non videntur faciliora iis quæ adhuc desiderari possunt.

Attamen addi debet, Architecto quantumvis in sua arte perito impossibile esse absolvere ædificium cœptum, si destituatur materiâ quæ adhiberi debet; Pariliter licet perfecta sit tua Methodus, efficere non potest ut ultra procedas in explicatione causarum naturalium, nisi habueris experimenta requisita ad determinandos earum effectus. Quod ultimum est ex tribus capitibus quæ præcipue explicanda credo; quoniam maxima pars hominum non concipit quam sint hæc experimenta necessaria, aut quanti sumptus ad illa requirantur. Qui intra suum Musæum consistentes, solosque suos libros consulentes, de natura disserere aggrediuntur, possunt equidem dicere quo modo creassent mundum, si Deus ipsis id in mandatis dedisset, id est, possunt describere Chimæras quæ æque conveniant cum imbecillitate mentis suæ, ac admirabilis pulchritudo universi cum potentia infinita sui Authoris; sed absque ingenio revera divino non possunt ex se ipsis talem formare ideam rerum, quæ similis sit illi quam Deus habuit ad eas creandas. Et licet tua Methodus promittat quidquid ab ingenio humano expectari potest, quoad inquisitionem veritatis in scientiis, non tamen artem divinandi pollicetur, sed solummodo deducendi ex quibusdam rebus datis omnes veritates quæ ex illis deduci possunt: & hæ res in Physica datæ nihil aliud possunt esse quàm experimenta. Imo eo quod hæc experimenta sunt duum generum, quædam facilia, & quæ non aliunde pendent, quam ex reflexione ad ea quæ sponte sese sensibus offerunt, alia rariora & difficiliora, ad quæ absque aliquo studio & impensis non pervenitur: notari potest, te jam inseruisse tuis scriptis quicquid potest deduci ex illis experimentis facilibus: imo & ex rarioribus, quæ ex libris haurire potuisti. Nam præterquam quod in illis explicasti naturam omnium qualitatum quæ movent sensus, & omnium corporum quæ communiora sunt in hac terra, ut ignis, aëris, aquæ, & quorundam aliorum; reddidisti quoque rationem omnium quæ observata huc usque fuerunt in cœlis, omnium proprietatum magnetis, & plurimarum observationum Chymiæ. Ita ut nullo modo plura à te expectanda sint quoad Physicam, donec plura habueris experimenta quorum causas disquirere possis. Nec miror quod illa non tentes propriis sumptibus. Scio enim, inquisitionem rerum minimarum plurimi constare. Missis enim modo

Alchymistis, & aliis secretorum ruspatoribus, qui solent omnia sua hoc modo dilapidare; audivi, solum magnetem plus quam quinquaginta mille coronatis constitisse Gilberto, quamvis fuerit vir solidissimi ingenii, ut ostendit in eo quod primus fuerit qui reperit præcipuas proprietates hujus lapidis. Vidi quoque Instaurationem magnam & Novum Atlantem *Cancellarii Baconis: qui mihi videtur omnium qui ante te scripserunt fuisse primus, qui habuit optimas cogitationes, quoad Methodum adhibendam ad colophonem perfectionis Physicæ imponendum. Verum reditus annui duorum aut trium Regum toto orbe potentissimorum non sufficerent exequendis omnibus quæ ad id desiderat. Et quamvis non putem, te tot experimentis egere, quot sibi imaginatur, quod possis multa supplere tum propria solertiâ, tum cognitione veritatum quas jam reperisti; attamen ubi considero, numerum corporum peculiarium quæ examinanda tibi restant esse fere infinitum; nullum ex iis esse quod non habeat sat multas proprietates, unde queant fieri plurimæ explorationes, quibus impendi queat totum tempus & opus plurium hominum; juxta regulas tuæ Methodi opus esse expendi simul omnia quæ inter sese quandam affinitatem colunt, ad eorum differentias facilius explorandas, & faciendas enumerationes certas in quibus acquiescas; Posse te hoc pacto utiliter uti simul tot diversis experimentis, quot labore & industria multorum ingeniosorum hominum suppeditari possent; Et denique illos homines ingeniosos habere te non posse nisi magna pecuniæ vi, eo quod si quidam gratuitas operas hic addicere vellent, eo minus insisterent tuis præceptis, & nil nisi tempus inutiliter terendi tibi occasionem præberent; Ubi, inquam, illa omnia considero, facile concipio, te absolvere digne non posse quod cœpisti in tuis Principiis, id est explicare speciatim omnia mineralia, plantas, animalia, & hominem, eodem modo quo jam explicuisti omnia elementa terræ, & quicquid in cœlis observatur, nisi Republica sumptus ad id requisitos suppeditante; & quo liberalius illi tibi suppeditabuntur, tanto melius poteris exequi tua destinata.*

Quoniam autem hæc eadem possunt etiam facile ab unoquoque concipi, & tam vera sunt ut in dubium revocari non possint, non dubito quin, si ea ita repræsentares, ut pervenirent ad notitiam eorum quibus Deus cum imperio in populos terræ dedit quoque munus omni conatu promovendi bonum publicum, nullus ex illis foret qui non vellet multum conferre in consilia tam manifeste utilia toti mundo. Et quamvis Gallia nostra,

nostra, quæ tua est Patria, sit Status adeo potens, ut videatur sola posse tibi suppeditare quæ eo requiruntur, attamen quia ad alias Gentes non minus hæc spectant, confido, plurimas ex illis sat generosas fore ut Patriæ nostræ in hoc officio non cedant, & nullam repertum iri tam barbaram quæ illius rei particeps esse nolit. Verum si id omne quod hîc scripsi non potest efficere ut animi tui sententiam mutes, te saltem enixe rogo ut digneris tractatum tuum de Passionibus ad me mittere, & permittere ut illi præfigam Præfationem cum qua imprimatur. Eam conabor ita construere, ut nihil contineat quod possis improbare, & adeo conveniat opinioni omnium qui ingenio pollent, & virtute præditi sunt, ut nullus sit futurus qui ubi eam legerit, non veniat in partem zeli quo ferveo pro incremento scientiarum, & ut sim &c.

Datum Lutetiæ Parisiorum,
6 Novembris, 1648.

RESPONSIO

Ad Præcedentem Epiſtolam.

DOMINE;

Inter injurias & exprobrationes quas reperio in prolixa epiſtola quam dignatus es ad me ſcribere, tam multa obſervo in ea pro me facientia, ut ſi eam typis mandares, ut ſcribis te velle facere, vererer ne quidam ſibi imaginarentur, inter nos majorem eſſe conſenſum quam revera eſt, & me rogaſſe ut illi inſereres multa quæ decorum non ſinebat à me ipſo in publicum edi. Quare hìc ad omnia ſigillatim non reſpondebo. Tibi ſolummodo duas ſuggeram rationes, quæ ut judico te impedient quominus eam publices. Prima eſt, me non putare, conſilium illud quod videris habuiſſe eam ſcribendo, poſſe ſuccedere. Secunda, me nullatenus ejus eſſe indolis quam tibi fingis, nullaque me tactum iri indignatione & faſtidio quod mihi auferat deſiderium faciendi quicquid in me erit ut inſerviam publico: cui me multum debere profiteor, eo quod ſcripta quæ jam in lucem emiſi fuerint à multis favorabiliter excepta. Nec antehac tibi aliam ob cauſam denegavi quod Paſſionibus ſcripſeram, niſi ut non tenerer ea oſtendere quibuſdam aliis qui nullum ex illis emolumentum percepturi fuiſſent. Quoniam enim ea non alio fine compoſueram, quam ut legerentur à magno Principe, cujus ingenium adeò ſupra vulgus eſt, ut abſque ullo labore concipiat quod videtur difficillimum noſtris Doctoribus, id ſolum in illis ſuſceperam explicandum quod novum eſſe arbitrabar. Et quo dictis fidem adhibeas, tibi polliceor, me reviſurum denuo hoc idem ſcriptum Pathologicum, eique additurum quod judicavero neceſſarium ut intelligibilius reddatur, idque poſtea ad te miſſurum, ut cum eo facias quod libuerit: ſum enim, &c.

Datum Egmondæ,
4. Decembris, 1648.

EPI-

EPISTOLA SECUNDA

AD

D. DES CARTES.

DOMINE;

Tam diu expectare me fecisti tuum Tractatum de Passionibus, ut incipiam de eo desperare, mihique imaginari, te eum alio fine non promisisse, nisi ut impedires quominus typis mandarem illam epistolam quam ad te antehac dederam. Etenim justam habeo causam suspicandi, te moleste laturum, si dematur tibi excusatio quam prætexis ne Physicam tuam perficias. Eam tamen auferre illâ epistolâ intendebam, quoniam rationes quas protuli tales sunt, ut non putem, à quoquam legi posse, cui aliquatenus Virtus & Honor sunt in pretio, quin mecum incitetur ad optandum, ut obtineas à publico quod requiritur ad experimenta quæ tibi necessaria ais; & sperabam, ut facile incideret in manus quorundam, qui possent hoc votum ratum efficere, tum quod cum iis versentur qui de bonis publicis statuunt, tum etiam quod ipsemet quoque de illis statuant. Sic mihi pollicebar, te vel invitum habiturum quod ageres. Novi enim, te ita generosum esse, ut redditurus sis etiam cum fœnore quicquid eo modo tibi datum foret, & id te ab illa negligentia prorsus abducturum, cujus non possum nunc te reum non agere, etsi sim &c.

23. Julii, 1649.

RESPONSIO
Ad ſecundam Epiſtolam.

DOMINE,

Plane extra culpam ſum illius artificii quo me uſum fuiſſe pertendis, ad impediendum ne prolixa illa epiſtola quam ad me ſuperiori anno dediſti promulgaretur. Non opus mihi fuit eo uti. Etſi enim nullatenus crediderim, eam poſſe ſortiri effectum quem tibi fingis, non adeò otio me mancipavi, ut metus laboris quem ſubire tenerer in examine plurimorum experimentorũ, ſi à publico commoditatem ea faciendi accepiſſem, poſſit prævalere deſiderio quo flagro memet-ipſum inſtituendi, & in lucem aliquid emittendi quod ſit utile reliquis hominibus. Nec tam bene me excuſare poſſum ab illa negligentia quam mihi imponis. Fateor enim, me plus temporis impendiſſe in revidendo tractatulo quem ad Te mitto, quam antehac in eo componendo; licet nonniſi perpauca ei addiderim, & nihil in ſtylo mutaverim; qui tam brevis & ſimplex eſt, ut facile inde appareat, mihi propoſitum non fuiſſe explicare Paſſiones Oratorio more, imo ne quidem inſtar Philoſophi moralis, ſed ſolummodo ut decuit Phyſicum. Ita præſagit mihi animus, hunc tractatum non magis proſpera uſurum fortuna quam alia mea ſcripta: & quamvis forte ejus titulus plures invitet ad ſui lectionem, illis tamen ſolis qui dignabuntur eum cum cura examinare poterit ſatisfacere. Qualiſcunque eſt, eum in manus tuas do; &c.

Datum Egmondæ, 14. Auguſt. 1649.

PAS-

PASSIONES,

SIVE

AFFECTUS ANIMÆ;

PRIMA PARS.

DE PASSIONIBUS IN GENERE.

Et eâ occaſione de tota hominis Natura.

ARTICULUS I.

Id quod Paſſio eſt reſpectu ſubjecti unius, ſemper eſſe Actionem reſpectu alterius.

ULLA in re magis apparet quàm mancæ & deficientes ſint quas à Veteribus habemus, Scientiæ, quàm in illis quæ de Paſſionibus ſcripſere. Nam etſi talis hæc ſit materia ut ejus cognitio admodum curiosè ſemper fuerit inveſtigata, & primo obtuitu nimium operoſa non videatur, eò quod unoquoque eas in ſe ipſo ſentiente, non opus ſit ullam aliunde peti obſervationem ad naturam earum explorandam. Attamen ea quæ de his docuère Veteres tam parvi momenti ſunt, & maxima ex parte tam parùm probabilia, ut ſperare non debeam, me ad veritatem rei perventurum, niſi planè ab iis quas inſtiterunt viis receſſero. Idcirco eo hic modo me oportebit ſcribere, ac ſi tractarem de materia quam nemo ante me attigiſſet. Et ut dicendi initium faciam, animadverto, id omne quod fit aut recenter accidit, generaliter à Philoſophis appellari *Paſſionem* reſpectu ſubjecti cui accidit, & *Actionem* reſpectu illius qui in cauſa eſt ut contingat. Ita ut quamvis Agens & Patiens ſint ſæpenumero valdè diverſa,

Actio & Passio tamen maneant una eademque res, quæ hæc duo habeat nomina ratione duorum diversorum subjectorum ad quæ referri potest.

ARTICULUS II.

Ad cognoscendas Passiones Animæ, ejus functiones à corporis functionibus distinguendas esse.

TUm etiam considero nos non animadvertere ullum subjectum dari,quod in animam nostram agat magis immediatè quàm corpus cui juncta est, & per consequens cógitandum illud ipsum quod in ea passio vocatur,in hoc vulgo Actionem esse; ita ut nulla tutior detur via deveniendi in cognitionem nostrarum Passionum,quàm si prius expendatur differentia quæ est inter animam & corpus, ut cognoscatur utri unaquæque functionum quæ in nobis sunt sit attribuenda.

ARTICULUS III.

Qualis regula eum in finem sit sequenda.

QUa in re non magna reperietur difficultas,si animadvertatur id omne quod experimur esse in nobis, & quod videmus etiam posse inesse corporibus plane inanimatis, soli nostro corpori tribuendum esse; Et è contrario id omne quod nobis inest & quod nullo modo concipimus posse alicui corpori convenire, nostræ animæ tribui debere.

ARTICULUS IV.

Calorem & motum membrorum, procedere à corpore, & cogitationes ab anima.

ITa, quia non concipimus corpus ullo modo cogitare, merito credimus omnes species cogitationum quæ nobis in sunt

ſunt pertinere ad animam. Et quia non dubitamus dari corpora inanimata quæ ſeſe movere poſſint in tot imò plures modos quàm noſtra, & quæ habeant tantum aut plus caloris (quod experientia oſtendit in flamma, quæ ſola habet multò plus caloris & motus quàm ullum ex noſtris membris) credere debemus omnem calorem & omnes motus qui nobis inſunt, quatenus non pendent à cogitatione, ſolius eſſe corporis.

ARTICULUS V.

Erroneum eſſe credere animam dare motum & calorem corpori.

QUà ratione declinabimus errorem notatu digniſſimum, & in quem plurimi lapſi ſunt, ita ut putem eum eſſe primam cauſam quæ impedivit quo minus huc uſque bene explicari potuerint Paſſiones ſive Affectus, & alia quæ ad animam pertinent. Is verò in eo conſiſtit quod cum omnia cadavera motus ac proinde caloris conſpiciantur expertia, creditum ſit abſentiam animæ cauſam eſſe ceſſationis illius motus & caloris. Et ſic immeritò perſuaſere ſibi homines noſtrum calorem naturalem,& omnes motus noſtrorum corporum,pendere ab anima;Cum è contrario cogitandum potius fuiſſet,animam cum morimur non diſcedere niſi quia ille calor ceſſat, & organa quæ inſerviunt motibus corporis corrumpuntur.

ARTICULUS VI.

Quænam differentia ſit inter corpus vivens & cadaver.

UT igitur vitemus hunc errorem, conſideremus mortem nunquam accidere vitio animæ, ſed ſolummodò quòd quædam ex principalibus partibus corporis corrumpitur; & judicemus corpus hominis viventis differre tantum à corpore hominis mortui, quantum differt horologium aut aliud automaton (id eſt alia machina quæ ſponte movetur) cum

rectè diſpoſitum eſt, & in ſe habet principium corporale motuum quorum gratiâ elaboratum eſt, cum omnibus quæ ad ejus actionem requiſita ſunt, ab eodem horologio, vel alia machina, cum rumpitur & principium motus ipſius agere ceſſat.

ARTICULUS VII.

Brevis explicatio partium corporis, & de quibuſdam illius functionibus.

UT intelligibilius hoc reddam, explicabo hic paucis totum ordinem quo machina noſtri corporis compoſita eſt. Nemo eſt qui jam neſciat nobis ineſſe cor, cerebrum, ſtomachum, muſculos, nervos, arterias, venas, & ſimilia. Compertum eſt quoque, alimenta quæ comeduntur deſcendere in ſtomachum & in inteſtina, unde eorum ſuccus fluens in jecur & in omnes venas, ſeſe miſcet ſanguini quem continent, & eo pacto quantitatem illius augent. Illi qui vel fando de Medicina quippiam audiverunt, ſciunt inſuper quomodo cor ſit compoſitum, & quam facile omnis ſanguis venarum poſſit ex vena cava fluere in dextram illius partem, & inde tranſire in pulmonem per vas quod vocatur vena arterioſa, & tum reverti ex pulmone in ſiniſtram ejus partem, per vas quod nominatur arteria venoſa, & tandem inde tranſire in magnam arteriam, cujus rami per totum corpus diffunduntur. Quin etiam nemo eorum, quos Auctoritas Veterum nondum plane excœcavit, & qui oculos aperire voluerunt ad examinandam Hervæi opinionem de circulatione ſanguinis, dubitat, omnes venas & arterias corporis eſſe inſtar rivorum, per quos ſanguis indeſinenter manat, & quidem citiſſimè, curſum ſuum exorſus à cavitate dextra cordis per venam arterioſam, cujus rami per totum pulmonem ſunt diffuſi, & juncti ramis arteriæ venoſæ, per quam tranſit ex pulmone in ſiniſtrum latus cordis, tum inde fluit in magnam arteriam, cujus rami per reliquam partem corporis ſparſi, juncti ſunt ramis venæ cavæ, qui iterum deferunt eundem ſanguinem in cavitatem dextram cordis:

Ita ut hæ duæ cavitates ſint inſtar catarrhactarum,per quarum unamquamque fluit omnis ſanguis ſingulis circulationibus quas per corpus abſolvit. Dein ſcitur, omnes membrorum motus à muſculis pendere : & hos muſculos ita ſibi mutuo opponi, ut cum quis eorum contrahitur, trahat ſecum partem eam corporis cui innectitur ; qua ratione muſculus illi oppoſitus ſimul extenditur. Tum ſi accidat alio tempore, hunc ultimum contrahi, efficit ut primus extendatur & ad ſe trahat partem cui innexi ſunt. Tandem notum eſt, omnes hos motus muſculorum,ut & omnes ſenſus, pendere à nervis, qui ſunt inſtar tenuium filamentorum aut inſtar parvorum tuborum qui ex cerebro oriuntur ; & continent,ut & ipſum cerebrum, certum quendam aërem aut ventum ſubtiliſſimum, qui ſpirituum animalium nomine exprimitur.

ARTICULUS VIII.

Quodnam ſit principium harum omnium functionum.

VErum neſcitur vulgo quomodo hi ſpiritus animales & hi nervi inſerviant motibus & ſenſibus, & quale ſit actionis eorum Principium corporale. Idcirco etſi aliquid de hac re attigerim in aliis ſcriptis, dicam tamen hìc ſuccinctè, calorem continuum quamdiu vivimus ineſſe cordibus noſtris, qui ſpecies eſt ignis quem ſanguis venarum nutrit, & hunc ignem eſſe principium corporale omnium motuum noſtrorum membrorum.

ARTICULUS IX.

Quomodo fiat motus cordis.

PRimus ejus effectus eſt, dilatare ſanguinem quo cavitates cordis repletæ ſunt. Inde fit ut cùm hic ſanguis debeat majorem occupare locum, tranſeat cum impetu ex cavitate dextram in venam arterioſam, & è læva in magnam arteriam. Tum hac dilitatione ceſſante, ſtatim novus ſanguis in-

greditur ex vena cava in cavitatem dextram cordis, & ex arteria venosa in sinistram. nam sunt pelliculæ quædam in orificiis horum quatuor vasorum sic dispositæ, ut efficiant nè sanguis possit cor subire nisi per duo posteriora, vel egredi ex illo nisi per duo priora. Novus sanguis cor ingressus statim ibi rarefit, eodem modo quo præcedens. Et in hoc solo consistit pûlsus cordis & arteriarum, ita ût hic pulsus reiteretur toties, quoties novus sanguis cor ingreditur. Hoc quoque solum est quod sanguini motum dat, & efficit ut fluat indesinenter & citissimè in omnes arterias & venas. Qua ratione calorem, quem sibi in corde comparat, ad reliquas corporis partes defert, & earum nutrioni inservit.

ARTICULUS X.

Quomodo producantur spiritus animales in cerebro.

SEd id magis hìc considerandum est, nempe vividiores & subtiliores omnes partes sanguinis, quas calor in corde rare fecit, ingredi indesinenter & maxima cum copia cavitates cerebri. Ideo autem eò potius commeant quam aliò, quòd omnis sanguis qui è corde egreditur per magnam arteriam, dirigat suum cursum rectâ lineâ in illum locum; & cum non possit totus ingredi, quia viæ valde angustæ sunt, partium ejus magis agitatæ & subtiliores transeant solæ, dum reliquæ sese diffundunt per omnes corporis partes. Hæ autem partes sanguinis subtilissimæ componunt spiritus animales; nec eum in finem aliâ ullâ egent mutatione in cerebro, nisi quod ibi separentur ab aliis sanguinis partibus minus subtilibus. Nam quos hìc nomino spiritus, nil nisi corpora sunt, & aliam nullam proprietatem habent nisi quod sint corpora tenuissima, & quæ moventur celerrimè, instar partium flammæ ex face exeuntis; ita ut nusquam consistant, & quamdiu ingrediuntur quædam ex illis in cerebri cavitates, similiter etiam egrediuntur alia per poros qui in illius sunt substantia; qui pori ea deducunt in nervos, & inde in musculos;

musculos; hacque ratione corpus movent tot & tam diversis modis quot moveri potest.

ARTICULUS XI.

Quomodo fiant motus Musculorum.

SOla enim causa omnium motuum membrorum est, quod quidam musculi contrahantur, & qui ex adverso respondent iis extendantur, ut jam dictum fuit. Et sola causa quare hic musculus potius contrahatur, quàm qui illi opponitur, est quod ad eum confluant paulo plures cerebri spiritus quàm ad alium. Non quod spiritus qui immediatè veniunt ex cerebro sufficiant soli ad movendos hos musculos, sed quia determinant alios spiritus qui jam in his duobus musculis sunt, ad celerrimè egrediendum ex uno eorum, & transeundum in alium. Qua ratione is ex quo egrediuntur fit longior & remissior, & ille quem ingrediuntur celerrimè ab ipsis inflatus contrahitur, & secum membrum cui innectitur trahit. Quod facilè concipi potest, modo sciatur paucissimos spiritus animales esse qui perpetuò ex cerebro veniant versus unumquemque musculum; sed esse semper plurimos alios inclusos in ipsissimo musculo, qui in eo celerrimè moventur: quandoque solummodo in circulum se movendo in loco in quo sunt, nimirum cum nullas vias apertas per quas exeant, reperiunt, & aliquando fluendo in musculum oppositum; quia parvi hiatus sunt in unoquoque horum musculorum, per quos isti spiritus fluere possunt ex uno in alium, & qui sic dispositi sunt, ut cùm spiritus qui veniunt ex cerebro versus unum ex illis habent paulò majorem vim illis qui versus alterum eunt, aperiant omnia orificia per quæ spiritus alterius musculi possunt in hunc transire, & simul claudant omnia illa per quæ spiritus hujus possunt transire in alium; qua ratione omnes spiritus antea contenti in his duobus musculis, confluunt celerrimè in unum eorum, & sic inflant & contrahunt eum, dum alter extenditur & remittitur.

ARTI-

ARTICULUS XII.

Quomodo objecta externa agant in sensuum organa.

HIc restat adhuc investigare causas, quæ efficiunt ut spiritus non semper fluant eodem modo ex cerebro in musculos, & sæpius plures veniant ad hos quam ad illos. Nam præter actionem animæ, quæ revera (ut dicam inferius) in nobis est una ex his causis, sunt adhuc duæ aliæ, quæ pendent solùm à corpore, quas notare operæ pretium est. Prima consistit in varietate motuum, qui excitantur in organis sensuum per ipsorum objecta, quam satis late jam explicui in Dioptrica. Sed ne ii qui legent hoc scriptum indigeant aliis, hic repetam tria esse in nervis consideranda, nimirum eorum medullam sive substantiam interiorem, quæ sese extendit instar tenuium filamentorum à cerebro unde originem suam habet, usque ad extremitates aliorum membrorum quibus hæc filamenta innectuntur: Deinde pelliculas quæ eos circumdant, & quæ cum sint continuæ cum illis quæ cerebrum involvunt, parvos tubos componunt quibus hæc tenuia filamenta includuntur: Denique spiritus animalis, qui cum ferantur per hos ipsos tubos à cerebro usque ad musculos, efficiunt ut hæc filamenta plane libera maneant, & tali modo extensa ut vel minima res quæ movet partem eam corporis, cujus extremitati aliquod eorum innectitur, movere faciat simul partem cerebri ex qua venit; ut cum extremâ funiculi parte tractâ, simul alia ei opposita movetur.

ARTICULUS XIII.

Hanc objectorum externorum actionam diversimode spiritus in musculos deducere posse.

EXplicui etiam in Dipotrica quomodo omnia visus objecta nobis per id solùm communicentur quod localiter mo-

moveant, interventu corporum diaphanorum quæ inter nos & illa ſunt, tenuia filamenta nervorum opticorum quæ in fundo oculorum noſtrorum ſunt, & conſequenter partes cerebri unde hi nervi veniunt, quod ea, inquam, tot & tam diverſis modis moveant quot oſtendunt nobis varietates in rebus: Nec immediatè motus qui fiunt in oculo, ſed qui in cerebro peraguntur, animæ hæc objecta repræſentare. Cujus ad exemplum facilè concipi poteſt, ſonos, odores, ſapores, calorem, dolorem, famem, ſitim, & in genere omnia objecta, tam aliorum noſtrorum ſenſuum externorum, quàm noſtrorum appetituum internorum, excitare quoque aliquem motum in noſtris nervis, qui tranſit per ipſos uſque in cerebrum. Et prætterquam quod hi diverſi motus cerebri in anima noſtra excitant diverſos ſenſus, poſſunt etiam abſque illa efficere ut ſpiritus ſuum curſum dirigant verſus quoſdam muſculos potius quàm ad alios, & ſic moveant membra noſtra. Quod hic ſolum uno exemplo probabo: Si quis cito extenderit manum in oculos noſtros tanquam nos verberaturus, quamvis ſciamus, eum nobis amicum, & non niſi joco id facere, abſtenturumque ab omni malo nobis inferendo, vix tamen poſſumus nos cohibere ab illis claudendis. Quod oſtendit, eos non claudi animæ noſtræ operâ, cum id fiat contra voluntatem noſtram, quæ ſola aut ſaltem præcipua illius eſt actio: Sed quod machina noſtri corporis ſic compoſita ſit, ut motus illius manus ad oculos noſtros, excitet alium motum in noſtro cerebro, qui deducit ſpiritus animales in eos muſculos qui palpebras deprimunt.

ARTICULUS XIV.

Varietatem quæ eſt inter ſpiritus, etiam poſſe variare eorum curſus.

ALtera cauſa quæ inſervit deducendis diverſimodè ſpiritibus animalibus in muſculos, eſt inæqualis agitatio eorum ſpirituum, & varietas partium quibus conſtant. Nam

cum quædam ex illis partibus crassiores & concitatiores sunt aliis, transeunt ulterius lineâ rectâ in cavitates & poros cerebri, & sic deducuntur in alios musculos, in quos non deducerentur si minorem vim haberent.

ARTICULUS XV.

Quæ sint causæ varietatis illius.

ET hæc inæqualitas procedere potest ex diversis materiis ex quibus compositi sunt; ut in iis qui multum vini biberunt videmus, vapores illius vini ingredientes citissime sanguinem, ascendere ex corde ad cerebrum, ubi in spiritus convertuntur; qui fortiores cum sint & copiosiores iis qui ordinario ibidem sunt, corpus plurimis miris modis possunt movere. Hæc inæqualitas spirituum potest etiam procedere ex diversis dispositionibus cordis, jecoris, stomachi, lienis, & aliarum omnium partium quæ ad eorum productionem aliquid conferunt. Nam præcipuè hic observandi sunt parvi quidam nervi inserti cordis basi, qui inserviunt explicandis & contrahendis orificiis concavitatum ejus; qua ratione sanguis illic sese plus aut minus dilatans, spiritus diversimodè dispositos producit. Notandum quoque, quod etsi sanguis qui ingreditur cor eò veniat ex reliquis omnibus corporis partibus, sæpe tamen accidit ut copiosius impellatur à quibusdam partibus quam ab aliis, quia nervi & musculi qui respondent his partibus, eum magis premunt vel agitant: & quod secundùm partium varietatem à quibus magis manat, sese in corde diversimodè dilatet, & consequenter producat spiritus qui differentes qualitates habent. Sic, exempli gratiâ, is qui à parte inferiore jecoris venit, ubi fel est, sese dilatat alio modo in corde, quàm qui ex liene venit, & hic alio modo quàm qui venit ex venis brachiorum aut crurum, & denique hic aliter quàm alimentorum succus, cum recenter egressus ex stomacho & intestinis, transit celerrimè per jecur usque ad cor.

ARTICULUS XVI.

Quomodo omnia membra poſſint moveri per objecta ſenſuum, & per ſpiritus, abſque operâ animæ.

DEnique notandum eſt machinam noſtri corporis ita conſtructam eſſe, ut omnes mutationes quæ accidunt motibus ſpirituum, efficere poſſint ut aperiant quoſdam poros cerebri magis quàm alios; & reciproce ut cum aliquis ex his poris paulo magis vel minus ſolito eſt apertus per actionem nervorum qui ſenſibus inſerviunt, hoc mutet aliquid in motu ſpirituum, & efficiat ut deducantur in muſculos qui inſerviunt movendo corpori, eodem modo quo ordinario movetur occaſione talis actionis. Ita ut omnes motus qui nobis eveniunt, voluntate noſtra nihil ad eos conferente (ut ſæpè evenit nos reſpirare, ambulare, edere, & denique omnes actiones facere quæ nobis cum beſtiis communes ſunt) non aliunde pendeant quàm à conformatione noſtrorum membrorum, & curſu quem ſpiritus excitati per calorem cordis naturaliter ſequuntur in cerebro, in nervis, & in muſculis: Eodem modo quo motus automati producitur ſola virtute manuclæ & figura ſuarum rotularum.

ARTICULUS XVII.

Quænam ſint functiones animæ.

POſtquam ita conſideravimus omnes functiones quæ pertinent ad ſolum corpus, facile eſt cognoſcere nihil in nobis reſtare quod debeamus tribuere noſtræ animæ, exceptis noſtris cogitationibus, quæ præcipue duûm generum ſunt; quædam enim ſunt Actiones animæ, aliæ ejus Paſſiones ſive Affectus. Quas ejus Actiones voco, ſunt omnes noſtræ voluntates, quia experimur eas directè venire ab anima noſtra, & videntur ab illa ſola pendere. Sicut è contrario poſſunt in genere vo-

cari ejus Passiones, omnes species perceptionum sive cognitionum quæ in nobis reperiuntur; quia sæpe accidit ut anima nostra eas tales non faciat, quales sunt, & semper eas recipiat ex rebus per illas repræsentatis.

ARTICULUS XVIII.

De Voluntate.

RUrsus nostræ voluntates sunt duplices. Nam quædam sunt actiones animæ, quæ in ipsa anima terminantur; sicuti cum volumus Deum amare, aut in genere applicare nostram cogitationem alicui objecto quod non est materiale: Aliæ sunt actiones quæ terminantur ad nostrum corpus; ut cùm ex eo solo quod habemus ambulandi voluntatem, fit ut nostra crura moveantur & progrediamur.

ARTICULUS XIX.

De Perceptione.

PErceptiones nostræ sunt etiam duarum specierum, & quædam animam pro causa habent, aliæ corpus. Ex quæ animam pro causa habent, sunt perceptiones nostrarum voluntatum, & omnium Imaginationum aut aliarum cogitationum quæ ab ea pendent. Nam certum est nos non posse quicquam velle, quin percipiamus simul nos id velle. Et quamvis respectu nostra animæ sit Actio aliquid velle, potest etiam dici in illa esse Passionem percipere quod velit. Attamen quia hæc perceptio & hæc voluntas revera idem sunt, denominatio semper fit ab eo quod nobilius est; & sic non solet appellari Passio, sed solummodò Actio.

ARTICULUS XX.

De Imaginationibus & aliis cogitationibus quæ per animam formantur.

CUm anima nostra sese applicat ad Imaginandum aliquid quod non est, V. G. in concipienda Basilica quadam, Magica, aut Chimæra, vel etiam cum sese applicat in consideratione alicujus rei quæ solummodo intelligibilis est, non verò imaginabilis, Exempli gratiâ, in consideranda sua ipsius natura, perceptiones quas habet illarum rerum pendent præcipuè à voluntate, quæ efficit ut eas percipiat; ideoque solent potius considerari ut actiones, quàm ut passiones.

ARTICULUS XXI.

De Imaginationibus quæ pro causa habent solum corpus.

INter perceptiones quæ corporis operâ producuntur maxima pars earum pendet à nervis; sed quædam etiam sunt quæ ab illis non pendent, & quæ nominantur Imaginationes, ut illæ de quibus modò locutus sum; à quibus tamen differunt in eo, quòd voluntas nostra in illis formandis non occupetur; unde non possunt reponi in numero actionum animæ: Nec aliunde procedunt quàm ex eo quòd spiritus diversimodè agitati, & reperientes vestigia diversarum impressionum quæ præcesserunt in cerebro, cursum eò dirigunt fortuitò per quosdam poros potius quàm per alios. Tales sunt illusiones nostrorum somniorum, & phantasiæ quæ nobis vigilantibus accidunt, cum cogitatio nostra negligenter vagatur, nulli rei sese addicens. Etsi autem quædam harum Imaginationum sint Passiones sive Affectus animæ, sumpto illo vocabulo in magis propria & specialiori significatione, & possint ita omnes nominari, si in significatu generaliori idem nomen sumatur; attamen quia non habent causam tam notabilem & tam

determinatam ac perceptiones quas anima recipit operâ nervorum; & quia videntur earum tantum eſſe umbra & pictura, antequam poſſimus eas commode diſtinguere; conſideranda eſt quæ inter illas alias intercedit differentia.

ARTICULUS XXII.

De differentia quæ eſt inter alias Perceptiones.

OMnes perceptiones quas nondum explicui, veniunt ad animam operâ nervorum, & inter eas hæc eſt differentia, quod quaſdam referamus ad objecta externa quæ ſenſus noſtros feriunt, alias ad noſtrum corpus aut quaſdam ejus partes, & denique alias ad noſtram animam.

ARTICULUS. XXIII.

De Perceptionibus quas referimus ad objecta quæ ſunt extra nos.

PErceptiones quæ referuntur ad res extra nos poſitas, ſcilicet ad objecta ſenſuum noſtrorum, producuntur (ſaltem cum noſtra opinio falſa non eſt) ab his objectis quæ excitando quoſdam motus in organis ſenſuum externorum, excitant quoque nonnullos motus operâ nervorum in cerebro, qui efficiunt ut anima illa ſentiat. ſicuti cùm videmus lumen tedæ, & audimus ſonum campanæ, hic ſonus & hoc lumen ſunt duæ diverſæ actiones, quæ per id ſolum quod excitant duos diverſos motus in quibuſdam ex noſtris nervis & eorum ope in cerebro, dant animæ duas diſtinctas ſenſationes, quas ſic referimus ad ſubjecta quæ ſupponimus eſſe earum cauſas, ut putemus, nos videre ipſam tedam, & audire campanam; non verò ſolum ſentire motus qui ab ipſis proveniunt.

ARTI-

ARTICULUS XXIV.

De Perceptionibus quas ad corpus noſtrum referimus.

PErceptiones quas referimus ad corpus noſtrum, aut quasdam illius partes, ſunt eæ quas habemus à fame, à ſiti, & ab aliis noſtris appetitibus naturalibus; quibus jungi poſſunt dolor, calor, & alii affectus quos ſentimus quaſi in membris noſtris, & non ut in objectis quæ ſunt extra nos. Sic eodem tempore & operâ eorundem nervorum ſentire poſſumus frigiditatem noſtræ manus, & calorem flammæ ad quam accedit; aut è contrario, calorem manus & frigus aëris cui exponitur; nullâ animadversâ differentiâ inter actiones quæ efficiunt ut ſentiamus calorem aut frigus quod in noſtra manu eſt, & eas quæ faciunt ut ſentiamus id quod extra nos eſt; niſi quod unâ harum actionum ſuccedente alteri, judicamus, primam jam eſſe in nobis, & ſupervenientem nondum adeſſe, ſed in objecto à quo producitur.

ARTICULUS XXV.

De Perceptionibus quas ad animam noſtram referimus.

PErceptiones quæ ſolummodò ad animam referuntur, ſunt illæ quarum effectus ſentiuntur quaſi in anima ipſa, & quarum nulla vulgo cognoſcitur cauſa proxima ad quam referri poſſint. Tales ſunt ſenſus Lætitiæ, Iræ, & aliorum ſimilium, qui aliquando excitantur in nobis per objecta quæ movent nervos noſtros, & quandoque etiam per alias cauſas. Etſi autem omnes noſtræ perceptiones, tam eæ quæ referuntur ad objecta quæ extra nos ſunt, quàm quæ referuntur ad diverſos affectus noſtri corporis, ſint revera Paſſiones reſpectu noſtræ animæ, cum hoc verbum in latiori ſignificatione uſurpatur; attamen id ſolet reſtringi ad eas demum connotandas quæ referuntur ad animam ipſam. Et has demum ultimas hic expli-

explicandas suscepi, sub nomine Affectuum vel Passionum animæ.

ARTICULUS XXVI.

Imaginationes qui solùm pendent à motu fortuito spirituum, posse non minus veras Passiones esse, quàm perceptiones quæ pendent à nervis.

SUperest hic notandum, omnes easdem res quas anima percipit operâ nervorum, ipsi quoque posse repræsentari per cursum fortuitum spirituum, absque ullâ aliâ differentiâ, nisi quod impressiones quæ veniunt in cerebrum per nervos, soleant magis vivæ & expressiores esse illis quas spiritus excitant; quod fecit ut dicerem in articulo 21 has esse instar umbræ & picturæ aliarum. Notandum etiam, quandoque evenire hanc picturam ita similem esse rei quam repræsentat, ut possit decipi quis ab ea quoad perceptiones quæ referuntur ad objecta quæ sunt extra nos, aut quoad eas, quæ referuntur ad quasdam partes nostri corporis; verum nulli deceptioni locum esse quoad passiones, quia tam propinquæ & intimæ animæ nostræ sunt, ut ei sit impossibile illas sentire, quin revera sint tales quales eas sentit. sic sæpè cum dormimus, imo quandoque vigilantes, nobis tam vehementer imaginamur quædam, ut putemus ea coram videre aut sentire in nostro corpore, quamvis ei nullo modo insint. Verum etsi dormiamus ac somniemus, tristes nosmet ipsos vel commotos aliâ aliquâ Passione sentire non possumus, quin verissimum sit animam in se habere hanc Passionem.

ARTICULUS XXVII.

Definitio Passionum animæ.

POstquam sic consideratum fuit in quo Passiones animæ differant ab omnibus aliis ejus cogitationibus, mihi videtur

tur eas in genere posse definiri, Perceptiones, aut sensus, aut commotiones animæ, quæ ad eam speciatim referuntur, quæque producuntur, conservantur & corroborantur per aliquem motum spirituum.

ARTICULUS XXVIII.

Explicatio primæ partis hujus definitionis.

POssunt nominari *Perceptiones*, cum hoc vocabulum usurpatur generaliùs ad significandas omnes cogitationes quæ non sunt actiones animæ aut volitiones: verum non cum adhibetur demum ad significandas notiones evidentes. nam experientia docet eos qui magis à Passionibus suis agitantur, non melius illas nosse quàm alii suas, easque esse ex numero perceptionum quas arctum fœdus quod inter animam & corpus est reddit confusas & obscuras. Possunt quoque vocari *sensus* sive *sensationes*, quia in anima recipiuntur eodem modo quo objecta sensuum externorum, nec aliter ab ea cognoscuntur. Sed adhuc melius dici queunt *commotiones* animæ, non solùm quia hoc nomen potest tribui omnibus mutationibus quæ in ipsa fiunt, id est omnibus diversis cogitationibus quæ ipsi obveniunt, sed speciatim quia ex omnibus speciebus cogitationum quas habere potest, nullæ aliæ eam adeò agitant & quatiunt ac istæ Passiones.

ARTICULUS XXIX.

Explicatio alterius partis.

ADdo eas speciatim referri ad *animam*, ad illas distinguendum ab aliis sensationibus, quarum aliæ rejiciuntur in objecta externa, ut odores, sonos, colores; aliæ in nostrum corpus, ut fames, sitis, dolor. Addo quoque eas effici, nutriri, & corroborari per quendam motum spirituum, ad eas distinguendas à nostris volitionibus, quæ nominari possunt commotiones

animæ quæ ad illam referuntur, ſed quæ ab ipſamet efficiuntur; ſicut etiam ad explicandam earum ultimam & magis propinquam cauſam, quæ eas rurſus diſtinguit ab aliis ſenſationibus.

ARTICULUS XXX.

Animam eſſe unitam omnibus corporis partibus conjunctim.

SEd ut hæc perfectius intelligantur, oportet ſcire, animam eſſe revera junctam toti corpori, nec poſſe proprie dici eam eſſe in quadam parte ejus, excluſivè ad alias: quia id unum eſt, & quodammodo indiviſibile ratione diſpoſitionis ſuorum organorum, quæ omnia ita ad ſe mutuo referuntur, ut quodam ex illis ablato reddatur totum corpus mancum ac defectivum: & quoniam ipſa ejus naturæ eſt quæ nullam relationem habet ad extenſionem, vel dimenſiones, aut alias proprietates materiæ ex qua corpus conſtat, ſed ſolummodo ad totam compagem organorum ipſius: ut vel inde liquet, quod animæ dimidia vel tertia pars nullo modo concipi poſſit, aut quam extenſionem occupet, & quod minor non ſit etiamſi reſecetur aliqua pars corporis, ſed ab eo integra ſeparetur cum compages organorum ejus diſſolvitur.

ARTICULUS XXXI.

Dari glandulam in cerebro, in qua anima ſuas functiones ſpecialius quam in aliis partibus exerceat.

SCiendum quoque, quod licet anima ſit juncta toti corpori, in illo tamen eſt quædam pars in qua exercet ſuas functiones ſpecialius quàm in cæteris omnibus. Et vulgò creditur, hanc partem eſſe cerebrum, aut forte cor; cerebrum, quia ad ipſum referuntur organa ſenſuum; & cor, quoniam tanquam in ipſo Paſſiones ſentiuntur. Sed rem accuratè examinando, mihi videor, evidenter cognoviſſe, partem eam corporis

poris

poris in qua anima exercet immediatè suas functiones nullatenus esse cor, neque etiam totum cerebrum: sed solummodò maximè intimam partium ejus, quæ est certa quædam glandula admodum parva, sita in medio substantiæ ipsius, & ita suspensa supra canalem per quem spiritus cavitatum cerebri anteriorum communicationem habent cum spiritibus posterioris, ut minimi motus qui in illa sunt multum possint ad mutandum cursum horum spirituum, & reciproce minimæ mutationes quæ accidunt cursui spirituum multum inserviant mutandis motibus hujus glandulæ.

ARTICULUS XXXII.

Quomodo cognoscatur, hanc glandulam esse præcipuam animæ sedem.

Ratio quæ me movet ut credam, animam non posse habere in toto corpore alium aliquem locum præter hanc glandulam, ubi immediatè exerceat suas functiones, hæc est; quod considerem, alias omnes partes nostri cerebri duplices esse, prout etiam habemus duos oculos, duas manus, duas aures, & denique omnia organa nostrorum sensuum externorum sunt duplicia. Et quia non nisi unam & simplicem cogitationem unius rei eodem tempore habemus, necessariò oportet dari aliquem locum, in quo duæ Imagines quæ à duobus oculis veniunt, aut duæ illæ aliæ impressiones, quæ ab unico objecto veniunt per duplicia organa aliorum sensuum, possint convenire in unum antequam ad animam perveniant, ne ipsi repræsentent duo objecta loco unius. Et facile concipere est, has imagines aut alias impressiones uniri in hac glandula, operâ spirituum qui replent cavitates cerebri; sed nullus locus alius in corpore est in quo ita possint uniri, nisi quatenus in hac glandula unitæ fuerint.

ARTICULUS XXXIII.

Sedem affectuum non esse in corde.

QUoad sententiam eorum qui putant, animam recipere suas Passiones in corde, nulla ratione admitti potest; nam in eo demum fundatur quod Passiones in illo excitent quandam alterationem. Et facile est animadvertere, hanc alterationem non sentiri tanquam in corde, nisi operâ nervuli, qui ex cerebro ad illud descendit; prout dolor sentitur quasi in pede operâ nervorum pedis, & astra nobis apparent tanquam in cœlo, opera luminis sui & nervorum opticorum; ita ut magis necessarium non sit, aeimam nostram exercere immediate suas functiones in corde, eo quod in illo suas passiones sentit, quam, eam esse in cœlo ut ibi videat astra.

ARTICULUS XXXIV.

Quomodo anima & corpus agant in se invicem.

COncipiamus igitur hic, animam habere suam sedem principalem in glandula quæ est in medio cerebri, unde radios emittit per reliquum corpus, operâ spirituum, nervorum & ipsius met sanguinis, qui particeps impressionum spirituum eos deferre potest per arterias ad omnia membra: Et memores ejus quod supra dictum fuit de machina nostri corporis, nimirum quod tenuia filamenta nostrorum nervorum ita distribuuntur per singulas ejus partes, ut occasione diversorum motuum qui ibi excitantur ab objectis sensibilibus, aperiant varie poros cerebri; quod efficit ut spiritus animales qui continentur in cavitatibus illius, ingrediantur variè musculos; qua ratione possunt movere membra omnibus illis variis modis quibus moveri possunt: quin etiam quod aliæ omnes causæ quæ possunt diversimodè movere spiritus, sufficiant ad eos deducendos in varios musculos. Addamus hîc, glan-

glandulam illam quæ eſt præcipua ſedes animæ, ita ſuſpenſam eſſe inter cavitates quæ continent hos ſpiritus, ut poſſit moveri ab illis tot variis modis quot ſunt diverſitates ſenſibiles in objectis : Sed etiam poſſe variè moveri ab anima, quæ talis eſt naturæ, ut in ſe tot varias impreſſiones recipiat, id eſt tot habeat varias perceptiones, quot accidunt varii motus in hac glande : prout etiam reciprocè machina corporis ita compoſita eſt, ut hæc glans, ex eo ſolùm quod variè movetur ab anima, aut qualicunque alia cauſa, impellat ſpiritus qui illam ambiunt verſus poros cerebri, qui eos deducunt per nervos in muſculos; hua ratione efficit ut illi membra moveant.

ARTICULUS XXXV.

Exemplum modi quo impreſſiones objectorum ſeſe uniunt in glande quæ eſt in medio cerebri.

SIc, exempli gratiâ, ſi videamus, aliquod animal ad nos venire, lumen reflexum ab ejus corpore pingit duas illius imagines, ſingulas in ſingulis noſtris oculis; & hæ duæ imagines efformant duas alias operâ nervorum opticorum in ſuperficie interiori cerebri, quæ ſpectat ejus concavitates; tum inde operâ ſpirituum quibus hæ cavitates plenæ ſunt, hæ imagines ita radios ſuos emittunt verſus glandulam quam hi ſpiritus ambiunt, ut motus qui quodlibet punctum componit unius harum imaginum, tendat verſus idem punctum glandis, verſus quod tendit motus qui format punctum alterius imaginis, qui repræſentat eandem partem hujus animalis; quâ ratione ambæ imagines quæ ſunt in cerebro, unicam duntaxat componunt ſuper glandem; quæ agens immediate in animam, oſtendit ipſi figuram hujus animalis.

ARTICULUS XXXVI.

Exemplum modi quo Paſſiones excitantur in Anima.

ET præterea ſi hæc figura ſit valde inuſitata & horrenda, id eſt ſi multum ſimilitudinis habeat cum rebus quæ ante fuerunt noxiæ corpori, excitat in anima Paſſionem Metus, & conſequenter Audaciæ vel Terroris & Pavoris, ſecundùm varium temperamentum corporis aut robur animæ, & prout quiſque antea ſeſe munierit defenſione vel fuga contra res noxias,quarum præſens impreſſio ſimilitudinem refert. Nam id reddit cerebrum ita diſpoſitum in quibusdam hominibus, ut ſpiritus reflexi ab imagine ſic formata ſuper glandem, inde ſeſe conferant partim in nervos illos qui inſerviunt vertendo tergo & movendis cruribus ad fugam capeſſendam, & partim in eos qui dilatant aut contrahunt ita orificia cordis, aut qui agitant ita alias partes ex quibus ſanguis ad ipſum mittitur, ut hic ſanguis,rarefactus alio modo quam ſolet, mittat ſpiritus ad cerebrum qui apti ſunt nutriendæ & fovendæ Paſſioni Terroris; id eſt qui idonei ſunt ad apertos tenendos, aut ad aperiendum rurſus poros cerebri, qui illos deducunt in eosdem nervos. Nam eo ipſo quod hi ſpiritus ingrediuntur hos poros, excitant ſpecialem motum in hac glande, qui à natura ad id inſtitutus eſt, ut anima hanc Paſſionem ſentiat. Et quia hi pori referuntur præcipuè ad nervulos qui inſerviunt dilatandis vel contrahendis orificiis cordis, inde fit ut eam anima ſentiat præcipuè, tanquam id corde.

ARTICULUS XXXVII.

Quomodo appareat, eas omnes effici à quodam motu ſpirituum.

ET quia ſimile quippiam accidit in omnibus aliis Paſſionibus, nimirum quod principaliter oriantur à ſpiritibus contentis in cavitatibus cerebri, quatenus curſum ſuum dirigunt

gunt versus nervos, qui inserviunt dilatationi vel contractioni orificiorum cordis, aut impellendo variè ad ipsum sanguini qui in aliis partibus est, aut quo cunque alio modo fovendæ eidem Passioni; Hinc clarè intelligi potest, quare superius posuerim in illarum definitione, eas produci per motum aliquem specialem spirituum.

ARTICULUS. XXXVIII.

Exemplum motuum corporis qui comitantur Passiones, & ab anima non pendent.

CÆterum eodem modo quo cursus quem capiunt hi spiritus versus nervos cordis, sufficit ad dandum motum glandulæ, per quem Terror animæ inducitur; sic etiam per id solum, quod quidam spiritus eodem tempore tendunt versus nervos, qui inserviunt movendis cruribus ad fugiendum, efficiunt alium motum in eadem glande, cujus ope anima sentit & deprehendit hanc fugam; quæ hoc modo excitari potest in corpore, per solam dispositionem organorum ejus, absque ulla ope animæ.

ARTICULUS XXXIX.

Quomodo eadem causa possit excitare diversas Passiones in variis hominibus.

EAdem impressio quam præsentia objecti terribilis efficit in glande, & quæ inducit Terrorem in quibusdam hominibus, potest excitare in aliis Animum & Audaciam: cujus rei ratio hæc est, quod omnia cerebra non sint disposita eodem modo, & quod idem motus glandis qui in quibusdam excitat terrorem, efficiat in aliis ut spiritus subeant poros cerebri, qui eos deducant partim in nervos qui inserviunt manibus movendis ad sese tuendum, & partim in illos qui agitant & impellunt sanguinem versus cor, eo modo qui requiritur ad producen-

ducendos ſpiritus aptos continuandæ huic ſui defenſioni, & retinendæ illius voluntati.

ARTICULUS XL.

Quis ſit præcipuus affectus Paſsionum.

ETenim obſervandum, præcipuum effectum in hominibus omnium Paſſionum eſſe, quòd incitent & diſponant eorum animas ad volendum ea quibus ſua corpora præparant: Ita ut ſenſus terroris eam ad voluntatem fugiendi incitet, audaciæ verò ad voluntatem certandi, & ſic de aliis.

ARTICULUS XLI.

Quæ ſit potentia animæ reſpectu corporis.

SEd voluntas adeo libera eſt ſuâ naturâ, ut nunquam poſſit cogi; Et ex duabus ſpeciebus cogitationum quas in anima diſtinxi, quarum aliæ ſunt ejus actiones, nimirum ejus voluntates, aliæ ejus paſſiones; ſumendo illud vocabulum in latiori illa ſignificatione quæ complectitur omnia perceptionum genera; primæ ſunt abſolute in illius poteſtate, nec poſſunt niſi indirecte mutari à corpore; ut è contrario ultimæ abſolute pendent ab actionibus quæ eas producunt, nec poſſunt aliter quam indirecte mutari ab anima, niſi cum ipſamet earum cauſa eſt: Et omnis actio animæ in hoc conſiſtit, quod eo ipſo ſolo quod vult aliquid, efficit ut glandula cui arctiſſime juncta eſt, ſe moveat modo convenienti ad producendum effectum qui huic voluntati reſpondeat.

ARTICULUS XLII.

Quomodo reperiamus in memoria ea quorum reminiſci volumus.

SIc cum anima vult recordari alicujus rei, hæc voluntas efficit ut glans ſeſe inclinans ſucceſſivè horſum & illorſum,

ſum,impellat ſpiritus ad varias partes cerebri,uſque dum invenerint eam in qua ſunt veſtigia quæ reliquit objectum cujus volumus recordari. Nam illa veſtigia nihil aliud ſunt quam quod pori cerebri, per quos ſpiritus antea ceperunt ſuum curſum, propter præſentiam hujus objecti acquiſiverint eo pacto facilitatem majorem quam alii, ſeſe rurſus aperiendi eodem modo ſpiritibus qui ad ſe veniunt: Adeo ut hi ſpiritus, reperientes illos poros,eos facilius ſubeant quam alios:qua ratione excitant motum ſpecialem in glande, qui repræſentat animæ idem objectum, & ipſi indicat, idem illud eſſe cujus recordari volebat.

ARTICULUS XLIII.

Quomodo anima poſſit imaginari, attendere, & movere corpus.

SIc cum imaginari volumus aliquid quod nunquam vidimus, hæc voluntas vim habet movendi glandem modo convenienti ad impellendos ſpiritus verſus eos poros cerebri quorum apertione hoc poteſt repræſentari. ſic cum quis ſuam attentionem ſiſtere vult in conſideratione unius objecti per aliquod tempus, hæc voluntas per illud tempus retinet glandem inclinatam in eandem partem. Sic denique cum incedere volumus, aut alio modo movere noſtrum corpus, hæc voluntas efficit ut glans impellat ſpiritus ad muſculos qui huic rei inſerviunt.

ARTICULUS XLIV.

Unamquamq; voluntatem naturaliter junctam eſſe cuidam motui glandis, ſed vel induſtria vel habitu eam aliis poſſe jungi.

ATtamen non ſemper voluntas excitandi in nobis aliquem motum, aut alium quendam effectum, efficere poteſt ut eum excitemus; ſed mutatio in eo contingit prout natura vel habitus varie unicuique cogitationi unumquemque motum glandis conjunxerint. ſic, exempli gratia, ſi quis

velit diſponere oculos ſuos ad intuendum objectum remotiſſimum, hæc voluntas efficit ut pupilla ſe dilatet; & ſi velit eos diſponere ad intuendum objectum valde propinquum, hæc voluntas facit ut ſe contrahat: ſed ſi ſolum cogitetur de pupilla dilatanda, nihil proderit ejus rei habere voluntatem; nec enim ideo dilatabitur, quia natura non junxit motum glandis, qui inſervit impellendis ſpiritibus verſus nervum opticum modo convenienti dilatandæ vel contrahendæ pupillæ, cum voluntate eam dilatandi vel contrahendi; ſed demum cum voluntate intuendi objecta remota vel proxima. Et cum inter loquendum ſolum cogitamus de ſenſu illius rei quam dicere volumus, id facit ut moveamus linguam & labra longè celerius & melius quàm ſi cogitaremus ea movere omnibus modis requiſitis ad proferenda eadem verba. Quia habitus quem acquiſivimus cum diſceremus loqui, effecit ut junxerimus actionem animæ, quæ operâ glandis poteſt movere linguam & labia, cum ſignificatione verborum quæ ex his motibus ſequuntur, potius quam cum motibus ipſis.

ARTICULUS XLV.

Quæ ſit animæ poteſtas reſpectu Paſſionum ſuarum.

PAſſiones noſtræ nequeunt etiam directè excitari vel auferri per actionem noſtræ voluntatis, ſed demum indirecte per repræſentationem rerum quæ ſolent jungi paſſionibus quas habere volumus, & quæ contrariæ ſunt iis quas volumus rejicere. ſic ad excitandam in ſe audaciam, & metum auferendum, non ſufficit ejus rei habere voluntatem; ſed incumbendum eſt conſiderationi rationum, objectorum, aut exemplorum, quæ perſuadent, periculum non eſſe magnum; plus ſemper ſecuritatis eſſe in defenſione quàm in fuga; gloriam & gaudium oriri ex victoria, ex fuga vero nihil præter ægritudinem & pudorem, ac ſimilia.

ARTI-

ARTICULUS XLVI.

Quid impediat quominus anima possit omninò de suis Passionibus statuere.

ET sane datur ratio specialis quæ impedit quominus anima possit citò mutare vel sistere suas Passiones, propter quam supra posui in earum definitione, quòd non solum producerentur, sed etiam conservarentur & confirmarentur ab aliquo motu speciali spirituum: hæc vero ratio est, quod ferè semper eas comitetur aliqua commotio quæ fit in corde, & per consequens etiam in toto sanguine & spiritibus; ita ut donec cesset hæc commotio, præsentes nostræ cogitationi maneant, eodem modo quo objecta sensibilia illi præsentia sunt, dum agunt in organa nostrorum sensuum. Et quemadmodum anima, cum valde attenta est cuidam alteri rei, potest se cohibere ab audiendo parvo strepitu, aut parvo dolore sentiendo, sed non potest pari ratione efficere quin audiat tonitru, vel sentiat ignem qui comburit manum; sic facilè potest superare minores passiones, sed non vehementiores vel fortiores, nisi postquam commotio sanguinis & spirituum sedata fuerit Id quod voluntas ad summum facere potest, dum viget hæc commotio, est non consentire illius effectibus, & cohibere plurimos ex motibus ad quos disponit corpus: Exempli gratia; si ira efficiat ut monus erigatur ad percutiendum, voluntas ordinariò eam continere potest; si metus incitet crura ad fugam capessendam, voluntas illa sistere potest; & sic de aliis.

ARTICULUS XLVII.

In quo consistant conflictus quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem & superiorem animæ.

NEc in alio quàm in repugnantia, quæ est inter motus quos corpus per suos spiritus, & anima per suam vo-

luntatem, simul excitare annituntur in glande, consistunt omnes conflictus quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem animæ, quæ sensitiva nominatur, & superiorem quæ rationalis est, aut inter appetitus naturales & voluntatem. Nobis enim non nisi una inest anima, quæ in se nullam varietatem partium habet: eadem quæ sensitiva est, est etiam rationalis, & omnes ejus appetitus volitiones sunt. Error per quem ei imponuntur quasi in scena diversæ personæ, quæ ferè semper sibi mutuò contrariæ sint, inde solùm processit, quod non bene distinctæ fuerint ejus functiones à functionibus corporis, cui soli tribuendum est id omne quod in nobis potest observari repugnare nostræ rationi: Adeò ut nulla hîc alia lucta sit, nisi quod, cum glandula quæ est in medio cerebri, possit impelli ex una parte ab anima, & ex alia à spiritibus animalibus, qui nil nisi corpora sunt, ut supra dixi, sæpè eveniat ut hæ duæ impulsiones sint contrariæ, & ut fortior impediat effectum alterius. Possunt autem distingui duæ species motuum excitatorum à spiritibus in glande; alii repræsentant animæ objecta quæ movent sensus, aut impressiones quæ reperiuntur in cerebro, & nulla vi utuntur in ejus voluntatem; alii verò utuntur, nimirum illi qui efficiunt passiones vel motus corporis qui eas comitantur. Et quoad primos, etsi sæpe impediant actiones animæ, aut impediantur ab illis, attamen quia non directè contrarii sunt, nulla in illis observatur lucta; sed demum inter ultimos & voluntates quæ illis repugnant: exempli gratia, inter conatum per quem spiritus impellunt glandem ad inducendum animæ cupiditatem cujusdam rei, & illum per quem anima eam repellit voluntate quâ vult eandem rem fugere: Et id præcipuè hanc luctam demonstrat, quòd cùm voluntas non habeat potestatem directe excitandi passiones, ut jam dictum fuit, cogatur uti arte, & sese applicare successivè considerationi variarum rerum: unde si accidat, aliquam ex illis habere vim mutandi ad momentum cursum spirituum, contingere potest, ut quæ sequitur eâ vi careat, & cursum suum illico resumant, quia dispositio quæ præcessit in nervis, in corde, & in sanguine, non est mutata; quo fit ut

ut anima eodem ferme tempore se impelli sentiat ad eandem rem appetendam & fugiendam. Et inde sumpta fuit occasio imaginandi in illa duas potentias quæ inter se pugnent. Attamen potest adhuc quidam conflictus concipi, in eo, quod sæpè eadem causa, quæ excitat in anima aliquam Passionem, excitet etiam quosdam motus in corpore, ad quos anima nihil confert, & quos sistit aut sistere conatur quamprimum eos observat. Ut experientiâ constat, cùm id quod excitat metum, efficit quoque ut spiritus ingrediantur musculos qui inserviunt movendis cruribus ad fugiendum, & ut voluntas audaciæ exercendæ eos sistat.

ARTICULUS XLVIII.

In quo cognoscatur robur vel imbecillitas animarum; & quodnam infirmiorum sit vitium.

EX eventu autem horum conflictuum quisque potest cognoscere robur aut debilitatem suæ animæ: nam illi in quibus naturaliter voluntas facilius potest vincere Passiones, & sistere motus corporis qui eas comitantur, proculdubio habent animas fortiores. sed nonnulli sunt qui nunquam possunt explorare suas vires, quia nunquam pugnare faciunt suam voluntatem propriis armis, sed solum iis quæ ipsi præbent aliqui affectus ad resistendum quibusdam aliis. Mihi propria ejus arma dicuntur, Iudicia firma & determinata de cognitione boni & mali, secundùm quæ decrevit actiones vitæ suæ dirigere. Et animæ omnium maximè imbecilles sunt, quarum voluntas non ita se determinat ad sequenda certa quædam Iudicia, sed se patitur semper abduci à præsentibus affectibus; qui cum persæpè sibi mutuo contrarii sint, eam per vices in partes suas trahunt, &, ipsâ utentes ad ipsammet debellandam, in deploratissimo statu animam constituunt. sic cùm Metus repræsentat mortem ut summum malum, & quod vitari non potest nisi fugâ, si ambitio ab alia parte repræsentet infamiam hujus fugæ, ut malum pejus morte; hi duo affectus agitant variè voluntatem, quæ obtemperans modo huic,

modo illi, ſibi ipſi perpetuo repugnat, & ſic animam ſervam & miſerrimam reddit.

ARTICULUS XLIX.

Animæ vim non ſufficere abſque cognitione veritatis.

VErum eſt, paucos dari homines tam imbecilles & hæſitabundos, ut nihil velint niſi quod ſua præſens paſſio ipſis dictat: plurimi habent judicia determinata, ſecundùm quæ componunt partem ſuarum actionum. Et quamvis ſæpè hæc judicia ſint falſa, imo innitantur quibusdam paſſionibus, à quibus voluntas antea paſſa eſt ſe vinci aut ſeduci, attamen quoniam ea ſequi pergit, etiam cum abeſt Paſſio quæ illa produxit, conſiderari poſſunt ut propria illius arma, & cogitari, animas robuſtiores vel imbecilliores eſſe, prout poſſunt plus vel minus hæc judicia ſequi, & reſiſtere paſſionibus præſentibus quæ illis contrariæ ſunt. Verumtamen magna differentia eſt inter decreta quæ procedunt ex falſa quadam opinione, & ea quæ nonniſi cognitione veritatis nituntur: quia ultima hæc ſequentes nunquam procul dubio iſtius conſilii pœnitentia vel dolor ſubibit, cum è contrario ſemper pœnitentia ſequatur priora, poſtquam eorum error retectus eſt.

ARTICULUS L.

Nullam tam imbecillem eſſe animam, quæ non poßit cum bene dirigitur acquirere poteſtatem abſolutam in ſuas paßiones.

PRodeſt verò hîc ſcire, quod ut jam ſupra dictum fuit, etſi unusquiſque motus glandulæ videatur connexus eſſe per naturam ſingulis ex noſtris cogitationibus ab initio noſtræ vitæ, aliis tamen per habitum jungi poſſint: Ut experientia oſtendit in verbis quæ excitant motus in glande, quæ ſecundùm inſtitutionem naturæ nihil animæ repræſentant præter ſuum ſonum cum voce proferuntur, aut figuram ſuarum

ſuarum literarum cum ſcribuntur, & quæ tamen per habitum qui fuit acquiſitus cogitando de eo quod ſignificant, poſtquam auditus fuerit eorum ſonus, aut eorum literæ inſpectæ, ſolent efficere ut concipiatur hæc ſignificatio potius quam figura literarum aut ſonus ſyllabarum. Prodeſt etiam ſcire, quod etſi motus tam glandis quam ſpirituum & cerebri, qui repræſentant animæ certa quædam objecta, ſint naturaliter juncti cum iis qui excitant in illa quasdam Paſſiones, poſſint tamen per habitum inde ſeparari, & jungi aliis valdè differentibus; Imò quod hic habitus poſſit acquiri per unicam actionem, nec longum uſum poſtulet. Sic cum reperitur ex inopinato res quædam valdè ſordida in cibo qui magno cum appetitu comedebatur, inopinatus ille caſus ita poteſt mutare diſpoſitionem cerebri, ut poſtea nequeat videri talis cibus niſi cum horrore, cùm antea comederetur cum delectatione. Quin idem in beſtiis poteſt obſervari: nam etſi ratione careant & forte omni cogitatione, omnes tamen motus ſpirituum & glandis qui excitant in nobis Paſſiones, in illis quoque ſunt, & inſerviunt conſervandis & confirmandis, non ut in nobis, Affectibus, ſed motibus nervorum & muſculorum qui eos comitari ſolent. Sic cum canis videt perdicem, naturaliter fertur ut in eam incurrat; & cum audit ſclopetum diſplodi, ille ſtrepitus naturaliter eum ad fugam incitat; attamen ordinario ita inſtituuntur canes venatici, ut visâ perdice ſubſiſtant, & ad diſploſionis ſtrepitum, quem poſtea audiunt, ad eam currant. Hæc autem ſcire refert, ut quiſque contendat regere ſuos Affectus: Nam cum haud ita magnâ induſtriâ mutari poſſint motus cerebri in animalibus ratione deſtitutis, evidens eſt, id melius in hominibus poſſe fieri, & eos ipſos qui imbecilliores animas habent poſſe acquirere imperium abſolutiſſimum in omnes ſuas Paſſiones, ſi ſat induſtriæ adhiberetur ad eos inſtituendos & dirigendos.

PASSIONES ANIMÆ;

SECUNDA PARS.

De numero & ordine Paſſionum, & explicatio ſex Primitivarum.

ARTICULUS LI.

Quænam ſint primæ Paßionum cauſæ.

Onſtat ex ſuperioribus, ultimam & proximam cauſam Paſſionum animæ, non aliam eſſe quàm agitationem quâ ſpiritus movent glandulam quę eſt in medio cerebri. Verum id non ſufficit eis à ſe mutuo diſtinguendis: Inquirendum in earum origines, & examinandæ ſunt primæ illarum cauſæ. Quamvis autem quandoque poſſint effici ab actione animæ ſe determinantis ad hæc vel illa objecta concipienda; quin etiam ſolo corporis temperamento, aut impreſſionibus quæ caſu occurrunt in cerebro; ut accidit cum nos ita vel triſtes vel lætos ſentimus, ut cauſam hujus triſtitiæ aut lætitiæ nequeamus aſſignare: Apparet tamen ex prædictis, eaſdem omnes poſſe excitari ab objectis quæ movent ſenſus, & hæc objecta eſſe earum cauſas frequentiores & magis principales. Unde ſequitur quod, ad eas omnes reperiendas, ſufficiat conſiderare omnes effectus horum objectorum.

ARTICULUS LII.

Quinam ſit earum uſus & quomodo enumerari poßint.

ADhæc obſervo, objecta quæ movent ſenſus; non excitare in nobis varios Affectus ratione omnium varietatum quas habent, ſed ſolùm ratione variorum modorum quibus

bus nobis vel prodesse vel nocere, aut in genere ad nos spectare possunt: Et usum omnium Passionum in eo solo consistere, quòd disponant animam ad res eas expetendas, quas natura nobis dictat esse utiles, & persistendum in ea voluntate; prout etiam eadem agitatio spirituum, quæ solet eas producere, disponit corpus ad motus qui inserviunt earundem rerum executioni. Ideo qui illas enumeraturus est, debet duntaxat ordine examinare quot variis modis, qui ad nos spectent, possint nostri sensus moveri à suis objectis. Hic igitur enumerabo præcipuas Passiones, secundùm ordinem quo ita possunt reperiri.

Ordo & enumeratio Passionum.

ARTICULUS LIII.

Admiratio.

QUamprimum nobis occurrit aliquod insolitum objectum, & quod novum esse judicamus, aut valdè differens ab eo quod antea noveramus, vel supponebamus esse debere, id efficit ut illud admiremur & eo percellamur. Et quia hoc contingere potest antequam ullo modo cognoscamus num illud objectum sit nobis conveniens nec ne, *Admiratio* mihi videtur esse prima omnium Passionum. Nec habet contrarium; quia si objectum quod sese offert, nihil in se habeat insoliti, eo nullo modo commovemur, & illud absque Passione consideramus.

ARTICULUS LIV.

Existimatio & Contemptus, Generositas aut Superbia, & Humilitas aut Abjectio.

ADmirationi juncta est *Existimatio* vel *Contemptus*, prout vel magnituninem vel parvitatem objecti admiramur:

Eodemque modo possumus nosmet ipsos vel existimare vel contemnere; unde oriuntur Passiones, & consequenter Habitus *Magnanimitatis* aut *Superbiæ*, & *Humilitatis* vel *Abjectionis*.

ARTICULUS LV.

Veneratio & Despectus.

VErum cum magnificimus vel parvificimus alia objecta, quæ consideramus ut liberas causas capaces benè vel malè agendi, ab Existimatione procedit *Veneratio*, & à simplici parvi æstimatione *Despectus*.

ARTICULUS LVI.

Amor & Odium.

OMnes autem præcedentes Passiones possunt ita in nobis excitari, ut nullo modo deprehendamus utrum objectum, quod eas excitat, bonum sit vel malum. Verùm cum aliquid ut bonum respectu nostri, id est ut nobis conveniens, nobis repræsentatur, id sui *Amorem* excitat; Et cum nobis offertur ut malum aut noxium, id nos stimulat ad *Odium*.

ARTICULUS LVII.

Cupiditas.

AB eadem consideratione boni & mali nascuntur cæteræ Passiones; sed eas in ordinem redacturus distinguo tempora, & considerans eas multo magis nos ferre in futuri, quam præsentis vel præteriti considerationem, ordior à *Cupiditate*. Non solùm enim cùm appetitur acquisitio boni quod adhuc abest, aut evitatio mali quod judicatur evenire posse, sed cum etiam solùm exoptatur coservatio cujusdam boni aut absentia cujusdam mali, quò demum extendi hæc Passio potest, liquet, eam semper futurum respicere.

ARTI-

ARTICULUS LVIII.

Spes, Metus, Zelotypia, Securitas, & Desperatio.

SUfficit cogitare, acquisitionem boni vel fugam mali possibilem esse, ut illius cupiditas excitetur; sed cùm præterea consideratur num facile vel difficile sit rem cupitam obtinere, id quod nobis magnam rei consequendæ facilitatem repræsentat, excitat *Spem*; & id quod ejusdem potiundæ difficultatem repræsentat excitat *Timorem*, cujus *Zelotypia* species est. Et cum spes summa est, mutat naturam, & vocatur *Securitas*, sive *Fiducia*; prout è contrario extremus metus fit *Desperatio*.

ARTICULUS LIX.

Animi fluctuatio, Animositas, Audacia, Æmulatio, Pusillanimitas, & Consternatio.

ATque sic possumus sperare & metuere, licet eventus rei expectatæ à nobis nullo modo pendeat; Verum ubi offertur ut pendens à nobis, difficultas subesse potest in electione mediorum aut in executione. A prima procedit *Animi fluctuatio*, quâ disponimur ad deliberandum & consultandum: Ultimæ sese opponit *Animositas* sive *Audacia*, cujus *Æmulatio* species est. Et *Pusillanimitas* contraria Animositati est, sicut *Terror* aut *Consternatio* Audaciæ.

ARTICULUS LX.

Synteresis.

UBi vero quis se determinaverit ad quampiam actionem, nondum Animi fluctuatione sive hæsitatione deposita, id producit *Synteresin* sive conscientiæ *morsum*, qui non respicit futurum ut affectus præcedentes, sed præsens aut præteritum.

Articulus LXI.

Gaudium & Triſtitia.

ET conſideratio præſentis boni excitat in nobis *Gaudium*; præſentis mali, *Triſtitiam*; cum bonum vel malum nobis proponitur ceu ad nos ſpectans.

Articulus LXII.

Irriſio, Invidia, Commiſeratio.

SEd cum nobis proponitur ut pertinens ad alios homines, eos dignos vel indignos illius exiſtimare poſſumus: Ubi digni illius à nobis reputantur, id nullam in nobis aliam paſſionem præter Lætitiam excitat, quatenus nobis volupe eſt videre res evenire ut convenit: ſolummodo cum hac differentia, quod Lætitia quæ venit ex bono ſeria ſit; eam verò quæ venit ex malo comitetur irriſio. Sed ſi eos in dignos alterutrius exiſtimaverimus, bonum excitat *Invidiam*, & malum *Commiſerationem*, quæ ſunt ſpecies Triſtitiæ. Quin etiam obſervandum, eaſdem Paſſiones quæ referuntur ad bona vel mala præſentia, poſſe ſæpè etiam referri ad futura, quatenus præconcepta opinio de eorum futuritione illa ræpreſentat ut præſentia.

Articulus LXIII.

Acquieſcentia in ſe ipſo, & Pœnitentia.

POſſumus quoque conſiderare cauſam boni aut mali, tam præſentis quam præteriti. Et bonum quod à nobis ipſis præſtitum fuit, dat nobis acquieſcentiam interiorem, quæ omnium aliarum Paſſionum dulciſſima eſt; cum è contrario malum excitet *Pœnitentiam*, quæ omnium amariſſima eſt.

Arti-

ARTICULUS LXIV.

Favor & Gratitudo.

SEd bonum quod præſtitum fuit ab aliis, efficit ut illos *Favore* proſequamur, quamvis id nobis factum non ſit: At ſi nobis, favori jungimus *Grati* animi officium.

ARTICULUS LXV.

Indignatio & Ira.

SImili ratione malum ab aliis patratum, cùm ad nos non refertur, efficit ſolùm ut illis *Indignemur*; ſed cum refertur ad nos, movet etiam *Iram*.

ARTICULUS LXVI.

Gloria & Pudor.

BOnum inſuper quod eſt vel quod fuit in nobis, ſi referatur ad opinionem quam alii de eo concipere poſſunt, excitat in nobis *Gloriam*; & malum, *Pudorem*.

ARTICULUS LXVII.

Faſtidium, Deſiderium, & Hilaritas.

ET quandoque duratio boni gignit *Satietatem* ſive *Faſtidium*, cùm mali duratio minuat *Triſtitiam* Denique ex bono præterito naſcitur *Deſiderium*, quod ſpecies Triſtitiæ eſt; & ex malo præterito *Hilaritas*, quæ eſt ſpecies Lætitiæ.

ARTICULUS LXVIII.

Cur hæc enumeratio Paſſionum differat ab ea quæ vulgo recepta eſt.

ECce ordo qui mihi videtur optimus enumerandis Paſſionibus; in quo non neſcio me recedere ab opinione eo-

rum omnium qui de illis antehac scripserunt; sed non absque sontica causa: Nam derivant suam enumerationem ex eo quod distinguunt in parte sensitiva animæ duos appetitus, quorum unum vocant *Concupiscibilem*, alterum *Irascibilem*. Et quoniam nullam in anima agnosco distinctionem partium, ut supra dixi, id mihi videtur nihil aliud significare quam quod habeat duas facultates, unam concupiscendi, alteram irascendi: sed cum similiter habeat facultates admirandi, amandi, sperandi, metuendi, atque sic in se recipiendi singulos alios Affectus, aut ea agendi ad quæ hi Affectus eam impellunt, non video cur voluerint eas omnes referre ad Concupiscentiam vel Iram. Adde quod eorum enumeratio non comprehendit omnes præcipuas Passiones, ut hanc meam credo facere. De præcipuis solùm loquor, quia plures aliæ specialiores adhuc possent distingui: & earum numerus indefinitus est.

ARTICULUS LXIX.

Non dari nisi sex Primitivas Passiones.

VErum numerus simplicium & primitivarum non est adeo magnus. si enim percurramus eas omnes quas enumeravi, facile poterit observari, sex tantùm tales esse, nimirum Admirationem, Amorem, Odium, Cupiditatem, Lætitiam & Mœrorem; & cæteras omnes componi ex quibusdam harum sex, aut earem esse species. Idcirco ne earum multitudo intricet Lectores, tractabo hîc separatim de his sex Primitivis, & postea ostendam quomodo ceteræ omnes ab illis originem trahant.

ARTICULUS LXX.

De Admiratione.

Ejus definitio & causa.

A*Dmiratio* est subitanea animæ occupatio, quâ fertur in considerationem attentam objectorum quæ ipsi videntur

tur rara & extraordinaria. Sic autem primum producitur ab impressione quæ extat in cerebro, quæque repræsentat objectum ut rarum, & per consequens dignum maximâ consideratione; tum deinde per motum spirituum qui dispositi sunt ab hac impressione, ut magna vi tendant versus locum cerebri in quo est, ad eam ibi corroborandam & conservandam; prout quoque ab ipsa disponuntur ad transeundum inde in musculos, qui inserviunt retinendis organis sensuum in eodem situ in quo sunt, ut ab illis insuper conservetur, si modo per illos formata fuerit.

ARTICULUS LXXI.

Nullam mutationem accidere in corde vel in sanguine in hac Passione.

ET huic Passioni hoc speciatim convenit, quod observari nequeat, ullam mutationem in corde & in sanguine, ut in aliis affectibus evenit, eam comitari. Cujus rei ratio est, quod cum non habeat bonum vel malum pro objecto, sed solummodò cognitionem rei quam miramur, nullam etiam relationem habeas cum corde & sanguine, à quibus pendet omne bonum corporis, sed solummodò cum cerebro, in quo sunt organa sensuum quæ inserviunt huic cognitioni.

ARTICULUS LXXII.

In quo consistat vis Admirationis.

ID quod non impedit quominus magnam vim habeat, propter repentinam occupationem, id est, adventum subitaneum & inopinatum impressionis qui mutat motum spirituum: quæ occupatio repentina, propria & specialis est huic Passioni; adeo ut, cum in aliis reperitur, quemadmodum quod reperiri ferè in omnibus, & eas augere, id ideo eveniat solet illis Admiratio juncta sit. Ejus autem vis pendet ex duabus rebus, nimirum novitate, & quod motus quem efficit sit ab

initio

initio ἐν ἀκμῇ, seu omne suum robur habeat. Nam certum est, talem motum efficaciorem esse iis qui, cum primo debiles sint, nec crescant nisi paulatim, possunt facilè averti certum quoque est, objecta sensuum quæ sunt nova, tangere cerebrum in quibusdam partibus, in quibus tangi non solet; quæ partes teneriores cùm sint aut minus firmæ iis quas agitatio frequens induravit, id auget affectus motuum quos ibi excitant. Quod incredibile nemini videbitur, si consideretur, parem esse rationem, quæ facit ut cum plantæ nostrorum pedum assuetæ sint tactui satis aspero, ob gravitatem corporis quod portant, parum sentiamus hunc tactum cum incedimus, cum è contrario alius longè mollior & lenior quo titillantur, nobis fermè intolerabiles sit, ideo solum quia nobis ordinaris non est.

ARTICULUS LXXIII.

Quid sit Stupor.

ET hæc Occupatio repentina tantum potest ad efficiendum, ut spiritus, qui sunt in cavitatibus cerebri, suos cursus capiant versus locum in quo est impressio objecti quod miramur, ut eos omnes quandoque eò impellat, & efficiat ut adeo sint occupati in conservanda hac impressione, ut alii nulli inde in musculos transeant, aut ullo modo deflectant à primis vestigiis quæ sequuti sunt in cerebro: unde fit ut totum corpus immobile maneat instar statuæ, & nonnisi prima quæ se obtulerat objecti facies possit observari, neque per consequens acquiri specialior ejus cognitio. Atque istud est quod vulgo dicitur *stupere* vel *attonitum esse*; Estque *Stupor* excessus Admirationis, qui nunquam nisi malus esse potest.

ARTICULUS LXXIV.

Cui usui inserviant omnes Passiones, & cui noceant.

FAcilè autem est cognoscere ex iis quæ supra dicta fuerunt, utilitatem omnium Passionum in eo demum consistere,

re,quod confirment & perſeverare faciant in anima cogitationes quas ei bonum eſt conſervare, & quæ alioquin facilè poſſent obliterari : prout etiam omne malum quod efficere poſſunt in eo ſitum eſt, quod confirment & conſervent has cogitationes plus quàm expedit, aut alias confirment & conſervent quibus immanere bonum non eſt.

ARTICULUS LXXV.

Ad quid ſpecialiter inſerviat Admiratio.

AC ſpeciatim de Admiratione poteſt dici, eam eſſe utilem in eo quod efficit ut diſcamus & retineamus in memoria noſtra ea quæ antea ignoravimus. Nihil enim miramur niſi quod nobis videtur rarum & extraordinarium. Et nihil nobis tale poteſt videri niſi quia id ignoravimus, aut etiam quia differt ab iis quæ ſcivimus: nam ex hac differentia fit ut extraordinarium dicatur. Quamvis autem id quod antea nobis ignotum eart, ſe recenter offerat noſtro Intelctui, aut noſtris ſenſibus, non ideo tamen illud in noſtra memoria retinemus, niſi Idea quam ejus habemus corroboretur in noſtro cerebro per aliquam Paſſionem, aut etiam per applicationem noſtri Intellectus, quem voluntas noſtra determinat ad attentionem & reflexionem ſpecialem. Et aliæ Paſſiones eo facere poſſunt, ut ea obſerventur quæ apparent bona vel mala; ſed ſola illa admiramur quæ rara videntur. Quare videmus, eos, qui nullâ inclinatione naturali ad hanc Paſſionem feruntur, vulgo valdè indoctos eſſe.

ARTICULUS LXXVI.

In quo illa nocere poſſit. Et quomodo ejus defectus poſſit ſuppleri, & corrigi exceſſus.

SEd ſæpius evenit ut potius nimis miremur & percellamur, iis rebus obſervatis quæ vel nullam vel fere nullam conſi-

derationem merentur, quàm, ut non satis admiremur: Quod sane omnino potest auferre aut pervertere usum rationis. Idcirco etsi prosit, natum esse cum aliqua inclinatione ad hanc Passionem, quod sic disponamur ad acquisitionem scientiarum, debemus tamen postmodum conari eam excutere quantum in nobis est. Nam facile est supplere ejus defectum per reflexionem & attentionem specialem, ad quam voluntas nostra semper potest obligare intellectum nostrum, cum judicamus rem quæ sese offert id exigere. Sed nullum aliud remedium est prævertendæ nimiæ admirationi, quam acquirere cognitionem plurimarum rerum, & sese exercere in Theoria omnium earum quæ rariores & magis inusitatæ possunt videri.

ARTICULUS LXXVII.

Quod nec stupidiores, nec doctiores in Admirationem magis ferantur.

CÆterum etsi soli hebetes & stupidi non ferantur naturaliter in Admirationem, non inde sequitur, sapientiores in eam procliviores esse: sed id maxime iis tontingit, qui etsi ingenio non sint destituti, non tamen magnificè nimis de sua eruditione sentiunt.

ARTICULUS LXXVIII.

Ejus excessum posse abire in Habitum, ubi ejus correctio negligitur.

ETsi verò hæc Passio videatur usu minui, quia quò plura occurrunt rara quæ miremur, eò magis assuescimus desinere ea mirari, & cogitare cætera omnia quæ postmodum offerri possunt esse vulgaria; Attamen cum excedit, & efficit ut sistatur attentio in sola prima imagine objectorum quæ sese obtulerunt, nulla ulteriori cognitione eorum comparatâ, post se relinquit habitum, qui disponit animam ad subsistendum eodem

eodem modo in omnibus aliis objectis quæ sese offerunt, si modo ei aliquantulum nova appareant. Atque id est quod fovet diutius morbum eorem qui cœcè curiosi sunt, id est, qui inquirunt in rara eo solum fine ut ea mirentur, non ut ea cognoscant; nam paulatim ita fiunt miriones, ut nullius momenti res non minus possint eos detinere, quàm illæ quarum inquisitio longè utilior foret.

ARTICULUS LXXIX.

Definitiones Amoris & Odii.

AMor est commotio animæ, producta motu spirituum, qui eam incitat ad se voluntate jungendum objectis quæ ipsi convenientia videntur. Et *Odium* est commotio producta à spiritibus, quæ animam ad id incitat ut velit separari ab objectis quæ illi offeruntur ut noxia. Dico, has commotiones productas esse à spiritibus, quò distinguam Amorem & Odium, quæ sunt Passiones & pendent à corpore, tam à Iudiciis, quæ etiam eò ferunt animam ut se ultro jungat rebus quas existimat bonas, & se separet ab eis quas existimat malas, quàm à Commotionibus illis quas hæc sola Iudicia excitant in anima.

ARTICULUS LXXX.

Quid sit, se jungere vel separare voluntate.

CÆterum voce *Voluntatis* non hic intelligo Cupiditatem, quæ est specialis Passio, & futurum respicit, sed consensum, per quem nos consideramus ceu jam junctos rei amatæ, concepto quodam veluti toto, cujus nos nonnisi partem unam esse arbitremur, & rem amatam alteram. Ut è contrario in odio nos consideramus solos ut totum, penitus separatum à re quam aversamur.

ARTICULUS LXXXI.

De distinctione solita fieri inter Amorem Concupiscentiæ & Benevolentiæ.

DIstinguunt autem vulgo duas species Amoris: Quarum prima vocatur Amor *benevolentiæ*, id est, qui incitat ad bene volendum rei quam amanus; Altera vocatur Amor *concupiscentiæ*, id est, qui efficit ut rem amatam cupiamus. Sed mihi videtur hæc distinctio respicere solum effectus Amoris, non ejus essentiam. Nam quam primum quis se voluntate junxerit cuidam objecto, cujuscunque demum naturæ fuerit, benevolentiâ quoque fertur in illud, id est, ei quoque voluntate adjungit res quas ipsi convenientes credit: qui unus est ex præcipuis Amor effectis. Et, si judicetur bonum fore illud possidere, aut ipsi associari alio modo quam voluntate, appetitur: quod etiam inter frequentiores Amoris effectus censeri debet.

ARTICULUS LXXXII.

Quomodo Passiones valde differentes conveniant in eo quod Amoris participes sunt.

NEc etiam opus est distinguere tot species Amoris, quot sunt varia objecta quæ possunt amari. Nam, exempli gratia, etsi Passiones quibus ambitiosus fertur ad gloriam, avarus ad opes, ebriosus ad vinum, libidinosus ad mulierem quam vult comprimere, vir honestus ad amicum suum vel suam amasiam, & bonus pater ad suos liberos, inter se multum differant, tamen in eo quod ex Amore participant similes sunt. Sed quatuor priorum Amor non aliud spectat quam possessionem objectorum ad quæ ipsorum fertur Passio, nihilque habent Amoris pro objectis ipsis, sed cupiditatem duntaxat quibusdam alii specialibus passionibus commixtam. Cum è contrario Amor quo fertur bonus parent in suos liberos

liberos adeo purus ſit, ut nihil ab ipſis conſequi cupiat, nec eos aliter poſſidere velit quàm jam habet; vel illis jungi arctius quam jam eſt; ſed eos conſiderans tanquàm alius ſe ipſos, quærit eorum bonum ut ſuum proprium; quin etiam majori cum cura, utpote cum concipiat, ſe & illos unum totum conſtituere, cujus melior pars ipſe non ſit, ſæpe eorum utilitatem ſuæ præfert, nec metuit ſe perdere ut eos ſervet. Dilectio quâ honeſti viri proſequuntur ſuos amicos ejusdem eſt naturæ, etſi raró ejusdem perfectionis. Ea quoque quâ erga ſuam Amaſiam feruntur multum illius participat, ſed etiam aliquantulum alterius.

ARTICULUS LXXXIII.

De differentia quæ eſt inter ſimplicem Benevolentiam, Amicitiam, & Devotionem.

POteſt, meo judicio, meliori cum ratione diſtingui Amor, ſecundùm exiſtimationem in qua ſit res amata, ipſiusmet amantis reſpectu. Nam cum minoris ſit à quopiam objectum amoris ſeipſo, ſimplex eſt propenſio vel *Benevolentia.* cùm amans illud æquè ac ſe exiſtimat, id vocatur *Amicitia.* & cum majoris facit, illa Paſſio poteſt nominari *Devotio.* Ita poteſt amari flos, avis, equus; verum niſi mens planè læva fuerit, Amicitiâ nemo niſi erga homines ferri poteſt: qui adeo ſunt objectum hujus Paſſionis, ut nemo ita imperfectus detur quin cum ipſo perfectiſſimæ amicitiæ nexu vinciri nequeat alter, qui putaverit, ſe ab ipſo amari, & animam verè nobilem & gneroſam habuerit; juxta id quod explicabitur inferiùs in Art. 154 & 156. Quod attinet Devotionem, ipſius principale objectum procul dubio eſt ſupremum Numen, erga quod non poteſt non eſſe devotus qui illud ut oportet cognoverit. Sed poteſt quoque Devotio ferri in Principem, in Patriam, in Civitatem ubi habitat, imò in privatum quempiam, quem quis pluris quàm ſe ipſum fecerit. Differentia autem quæ eſt inter has tres ſpecies Amoris, apparet præcipuè

ex eorum effectibus. Cum enim in singulis amans se consideret ut junctum & unitum rei amatæ, semper paratus est deserere minimam partem totius quod cum illa constituit, ad conservandam alteram. Unde fit ut in simplici Benevolentia semper amans se ipsum præferat rei amatæ; Sed è contrario in Devotione adeo semper sibi præfert rem amatam, ut non metuat mori ejus conservandæ studio. Cujus sæpè visa fuerunt exempla in iis qui sese ultro exposuerunt morti certæ pro defensione sui Principis aut suæ Civitatis, imo aliquando pro privatis hominibus quibus se speciatim devoverant.

Articulus LXXXIV.

Non tot esse Odii species quot Amoris.

CÆterum quamvis Odium directe opponatur Amori, tamen non distinguitur in tot species, eo quod non ita observatur differentia quæ est inter mala à quibus voluntate separamur, quam ea quæ est inter bona quibus jungimur.

Articulus LXXXV.

De Complacentia & Horrore.

UNicam tantum distinctionem notatu dignam reperio, quæ fit par in utroque. Consistit autem in eo quod objecta tam Amoris quàm Odii, possunt repræsentari animæ per sensus externos, aut per internos, & propriam suam rationem. Nam vulgo vocamus bonum aut malum, quod sensus nostri interni aut ratio nostra conveniens nobis esse judicat, vel contrarium nostræ naturæ; sed vocamus pulchrum aut deforme, quod ita nobis repræsentatur per sensus nostros externos, præcipuè per visum, qui solus hac in re præpollet cæteris. Unde nascuntur duæ species Amoris, is nempe qui fertur in res bonas, & is qui fertur in pulchras, cui nomen *Complacentiæ* dari potest, ne cum alio confundatur, vel etiam cum Cupidi-

Cupiditate, cui nomen Amoris ſæpè tribuitur. Et inde naſcuntur eodem modo duo genera Odii, quorum alterum refertur ad mala, alterum ad deformia; & hoc diſtinctionis ergò poteſt appelari *Horror* aut *Averſio*. Verum hîc inprimis notandum, has Paſſiones Complacentiæ & Horroris ſolere violentiores eſſe cæteris ſpeciebus Amoris aut Odii, quia quod ad animam venit per ſenſus, eam magis afficit, quàm quod illi repræſentatur à ratione; licet ut plurimum minus habeant veritatis; adeo ut hæ ex omnibus Paſſionibus magis fallant, & diligentius cavendæ ſint.

ARTICULUS LXXXVI.

Definitio Cupiditatis.

PAſſio *Cupiditatis* eſt agitatio animæ producta à ſpiritibus, per quam diſponitur ad volendum in futurum res quas ſibi repræſentat convenientes. Ita non ſolum appetitur præſentia boni abſentis, ſed etiam conſervatio præſentis: Quinimo abſentia mali, tam ejus quod jam habetur, quàm illius quod creditur poſſe in futurum evenire.

ARTICULUS LXXXVII.

Cupiditatem eſſe Paſſionem quæ non habet contrarium.

SCio equidem, vulgo in ſcholis opponi Paſſionem quæ tendit in bonum, & quæ ſola nominatur *Cupiditas* vel *Deſiderium*, ei quæ tendit ad fugam mali, quæ vocatur *Averſio*. Sed cum nullum detur bonum cujus privatio malum non ſit, nec ullum malum, ceu quid poſitivi conſideratum, cujus privatio non ſit bonum; & cùm quærendo, exempli gratiâ, divitias, neceſſariò fugiatur paupertas, ac fugiendo morbos, quæratur ſanitas, & ſic de aliis; mihi videtur, eundem ſemper eſſe motum, qui ſimul fert ad proſecutionem boni & ad fugam mali quod ipſi contrarium eſt. Obſervo ſolummodo in illis hanc diffe-

differentiam, quod cupiditatem, cùm tendit ad aliquod bonum, comitentur Amor, tum Spes & Lætitia: sed cum eadem Cupiditas intendit fugam mali huic bono contrarii, illam comitantur Odium, Metus & Tristitia; unde fit ut eam nobis contrariam esse judicemus: sed si consideretur cum æqualiter refertur eodem tempore ad quoddam bonum ut illud quærat, & ad malum oppositum ut illud vitet, evidenter apparere poterit, unicam esse Passionem quæ præstat utrumque.

Articulus LXXXVIII.

Quæ sint ejus diversæ species.

PRæstaret potius distinguere Cupiditatem in tot diversas species, quot varia sunt objecta quæ quæruntur. Nam exempli gratiâ *Curiositas*, quæ nihil aliud est quam cupiditas cognoscendi, differt multum à cupiditate *gloriæ*; & hæc à *Vindictæ* appetitu; & sic de aliis. Sed sufficit hic scire, tot illius esse species, quot sunt Amoris aut Odii; & notatu digniores ac validiores esse quæ nascuntur ex Complacentia & Horrore.

Articulus LXXXIX.

Qualis sit cupiditas quæ ex Horrore nascitur.

ETsi autem una tantum sit cupiditas quæ tendit ad prosecutionem boni, & fugam mali ipsi contrarii, ut dictum fuit, non ideo tamen ea quæ nascitur ex Complasentia, minus differt ab illa quæ oritur ex Horrore. Nam hæc Complacentia & hic Horror, quæ revera contraria sunt, non sunt illud bonum & malum quæ pro objectis sunt his cupiditatibus, sed solummodò duæ commotiones animæ, quæ eam disponunt ad quærendum duas res valde differentes. Scilicet Horror à natura institutus est ad repræsentandam animæ mortem subitaneam & inopinatam; adeo ut quamvis aliquando vel solus tactus vermiculi, aut strepitus folii tremuli, aut umbra nostra Horrorem

Horrorem incutiat, primo obtutu tantum commotionis sentiamus, acsi quoddam periculum evidens mortis sese sensibus offerret; Quod producit subitò agitationem, quæ efficit ut anima explicet omnes suas vires ad vitandam tam præsentem perniciem: hæc species ea est cupiditatis quæ vulgo appellatur Fuga aut Aversio.

ARTICULUS XC.

Qualis sit illa quæ nascitur ex Complacentia.

COntra *Complasentia* est specialiter instituta à Natura ad repræsentandam fruitionem ejus quod arridet, ut summum bonorum quæ ad hominem pertinent; quod efficit ut ea fruitio enixe cupiatur. Verum est dari varias Complacentiæ species, nec cupiditates omnes quæ ex illis nascuntur esse æqualiter potentes. Nam exempli gratia, pulchritudo florem nos solummodò ad eos intuendos incitat, & fructuum ad eos comedendos; sed præcipua est quæ provenit à perfectionibus quasquis imaginatur in aliqua persona quam credit posse fieri alterum se ipsum; nam cum discrimine sexus, quam natura inter homines ut inter animalia bruta posuit, quasdam etiam collocavit impressiones in cerebro, quæ faciunt ut certa quadam ætate, & certo quodam tempore, nos consideremus ut imperfectos, & ceu nonnisi mediam partem constituentes unius totius, cujus persona alterius sexus debeat esse altera pars; ita ut acquisitio hujus mediæ partis confusè repræsentetur à Natura ut maximum omnium quæ excogitari possunt bonorum. Et quamvis conspiciantur plures aliæ persona illius sexus, non ideo tamen exoptantur plures eodem tempore, quia Natura non facit imaginari, plus unâ mediâ parte opus esse; ubi observatur aliquid in una, quod magis arridet quamquæ deprehenduntur eodem tempore in aliis, id determinat animam, ut sentiat pro illa sola omnem inclinationem, quam Natura ipsi dat ad quærendum bonum illud quod ipsi repræsentat ut maximum quo frui possit.

Et hæc inclinatio aut hæc cupiditas quæ ſic naſcitur ex Complacentia, nomine Amoris frequentius exprimitur; quam ille ipſe Affectus Amoris, qui ſupra fuit deſcriptus: habet etiam inſolentiores effectus; & is eſt qui ſuppeditat præcipuam materiam Fabulonibus & Poëtis.

ARTICULUS XCI.

Definitio Lætitiæ.

LÆtitia eſt jucunda commotio animæ, in qua conſiſtit poſſeſſio boni quod impreſſiones cerebri ei repræſentant ut ſuum. Dico, in hac commotione conſiſtere poſſeſſionem boni; nam revera anima nullum alium fructum percipit omnium bonorum quæ poſſidet; & dum nullam ex illis capit Lætitiam, dici poteſt quod illis non magis fruatur quam ſi ea non poſſideret. Addo etiam, eſſe bonum quod impreſſiones cerebri ipſi repræſentat ut ſuum, ne confundatur hæc Lætitia quæ Paſſio eſt, cum lætitia pure intellectuali, quæ animam ſubit per ſolam actionem animæ, & quam poſſumus dicere eſſe Jucundam commotionem excitatam in illa à ſemet ipſa, in qua conſiſtit poſſeſſio boni quod ejus intellectus ipſi ut ſuum repræſentat. Revera tamen quamdiu anima juncta eſt corpori, vix poteſt fieri quin hæc lætitia intellectualis eam comitem habeat quæ Paſſio eſt. Nam quam primum intellectus noſter obſervat nos poſſidere aliquod bonum, etſi, illud bonum adeo differat ab omni eo quod pertinet ad corpus, ut omnino imaginabile non ſit, imaginatio tamen ſtatim aliquam in cerebro facit impreſſionem, ex qua ſequitur motus ſpirituum, qui excitat lætitiæ affectum.

ARTICULUS XCII.

Definitio Triſtitiæ.

TRiſtitia eſt languor ingratus, in quo conſiſtit incommoditas quæ obvenit animæ ex malo aut defectu quem impreſſiones

pressiones cerebri ipsi repræsentant ut suum. Datur quoque Tristitia intellectualis, quæ non est Affectus, sed eum semper ferè sibi adjunctum habet.

ARTICULUS XCIII.

Quæ sint causæ harum duarum Passionum.

CUm autem Lætitia vel Tristitia intellectualis sic eam excitat quæ Passio est, earum causa satis evidens est. Quin constat ex definitionibus earum, lætitiam oriri ex opinione possessionis alicujus boni, & Tristitiam ex opinione adhæsionis alicujus mali vel defectus. Sed sæpè evenit ut quis vel lætum vel tristem se sentiat, etsi tam distinctè nequeat observare bonum vel malum ex quo id procedat; nimirum cum illud bonum vel malum impressiones suas facit in cerebro absque operâ animæ; quandoque quod nonnisi ad corpus pertineat, & quandoque etiam quòd licet spectet ad animam, non consideretur tamen ab ea ut bonum vel malum, sed sub aliqua alia forma, cujus impressio in cerebro cum boni & mali impressione juncta est.

ARTICULUS XCIV.

Quomodo hi Affectus excitentur à bonis & malis quæ nil nisi corpus spectant; & in quo consistat Titillatio & Dolor.

SIc cum plenâ fruimur sanitate, & cum cœlum solito serenius est, in nobis sentimus aliquam hilaritatem quæ à nulla intellectus functione provenit, sed solummodo ab impressionibus quas motus spirituum in cerebro excitat. Et eodem modo nos tristes sentimus cum corpus non bene habet, quamvis nesciamus id male se habere. Sic titillationem sensuum adeo prope insequitur Lætitia, & dolorem Tristitia, ut plerique homines ea non distinguant. Attamen tantopere differunt, ut aliquando possint cum gaudio sustineri dolores, & titillationes excitari quæ displiceant. Verum causa propter quam ut

plurimum lætitia ex titillatione ſequitur, eſt, quod omnis ſic dicta titillatio, aut jucunda ſenſatio, conſiſtit in eo quod objecta ſenſuum excitant aliquem motum in nervis, qui poſſet ipſis nocere, niſi ſatis virium haberent ad reſiſtendum illi, aut niſi corpus bene diſpoſitum eſſet; quod efficit in cerebro impreſſionem, quæ cum inſtituta ſit à Natura ad conteſtandam hanc bonam diſpoſitionem & robur, eam animæ exhibet ut bonum quod ad ipſam pertinet, quatenus cum corpore juncta eſt, & ita in ea excitat lætitiam. Eadem fere ratio eſt propter quam naturaliter volupe eſt ſentire ſe commoveri ad omnes ſpecies Paſſionum, imo ad Triſtitiam & Odium, quando non aliunde orti ſunt illi Affectus, quàm à variis eventibus qui in Theatris exhibentur, aut ab aliis ſimilibus ſubjectis, quæ cum nobis nullo modo nocere poſſint, videntur titillare noſtram animam, eam tangendo. Ideo verò dolor ordinario producit Triſtitiam, quòd ſenſus qui dolor dicitur, oriatur ſemper ab aliqua actione tam violenta ut lædat nervos; adeò ut, cum à Natura inſtitutus ſit ad ſignificandum animæ damnum quod patitur corpus per hanc actionem, & ejus imbecillitatem, in eo quod reſiſtere illi non potuerit, ipſi repræſentet utrumque ceu mala ſibi ſemper ingrata, niſi cum ea producunt bona quæ pluris facit.

ARTICULUS XCV.

Quomodo etiam poſſint excitari à bonis & malis quæ anima non obſervat, etiamſi ad ipſam pertineant; ut voluptas, quæ oritur ex eo quod quis ſe in periculum conjecerit, aut mali præteriti meminerit.

SIc voluptas, quam ſæpe capiunt juvenes difficilia quædam aggrediendo, & ſe maximis periculis objiciendo, etſi nullam inde vel utilitatem vel gloriam ſperent, oritur ex ea cogitatione quod res quam aggrediuntur ſit difficilis. Id enim facit impreſſionem in eorem cerebro. Quæ juncta illi quam formare

formare possent, si cogitarent bonum esse se sentire satis animosos, satis felices, satis industrios aut satis fortes ad talia pericula adeunda, in causa est ut illis delectentur. Et voluptas quâ fruuntur senes, cum recordantur malorum quæ passi sunt, inde procedit, quod sibi repræsentet bonum aliquod esse, potuisse nihilominus in illis subsistere.

ARTICULUS XCVI.

Quinam sint motus sanguinis & spirituum qui producunt quinque præcedentes Passiones.

QUinque Passiones quas cœpi hîc explicare, adeo vel junctæ sunt vel oppositæ sibi invicem, ut facilius sit ea simul considerare quam de singulis sigillatim disserere, prout de Admiratione seorsim tractatum fuit. Earum verò causa non est ut Admirationis in solo cerebro, sed etiam in corde, in liene, in jecore, & in omnibus aliis partibus corporis, quatenus inserviunt productioni sanguinis, & deinde spirituum. Etsi enim omnes venæ deducant sanguinem quem continent ad cor, evenit tamen aliquando ut quarundam sanguis eò majori cum vi propellatur quam reliquarum; & accidit etiam ut orificia per quæ cor subit, aut per quæ ex illo egreditur, sint quandoque vel latiora vel strictiora, quàm aliàs.

ARTICULUS XCVII.

Præcipua experimenta quæ inserviunt his motibus cognoscendis in Amore.

COnsiderando autem varios motus quos experientia prodit in nostra corpore, dum anima nostra variis Passionibus agitatur, observo, in Amore cum solus est, id est cum eum non comitatur quædam vehemens Lætitia aut Cupiditas, aut Tristitia, pulsum æqualem esse, & intensiorem robustioremque solito, sentiri dulcem calorem in pectore, & concoctio-

nem ciborum promptè fieri in ſtomacho, adeo ut hic Affectus ſit utilis valetudini.

ARTICULUS XCVIII.

In Odio.

CONtra obſervo, in Odio pulſum eſſe inæqualem & debilem, & ſæpè frequentiorem ac vermiculantem; ſentiri frigora mixta neſcio quo calore aſpero & pungente in pectore; ſtomachum ceſſare ab officio, & proclivem eſſe ad nauſeam & evomendos cibos aſſumptos, aut ſaltem ad eos corrumpendos & convertendos in pravos humores.

ARTICULUS XCIX.

In Lætitia.

IN Lætitia, pulſum eſſe æqualem & ſolito frequentiorem, nec tamen æquè intenſum ac fortem ut in Amore, & ſentiri calorem gratum, qui non ſolum in pectore eſt, ſed qui diffunditur etiam per omnes exteriores corporis partes, cum ſanguine qui eò affluere copioſe cernitur; & interea proſtratum quandoque appetitum eſſe, quia digeſtio minus bene procedit quam aliàs.

ARTICULUS C.

In Triſtitia.

IN Triſtitia pulſum eſſe debilem & lentum, & quaſi vincula ſentiri circa cor quæ illud coarctant, ac ſtirias quæ illud congelant, & ſuam communicant frigiditatem reliquo corpori; & nihilominus quandoque vigere appetitum, & ſentiri ſtomachum non ceſſare ab officio, modo nihil odii cum Triſtitia mixtum ſit.

ARTI-

ARTICULUS CI.

In Cupiditate.

DEnique obſervo hoc ſpeciale in Cupiditate, quod agitet cor violentius quam ulla alia Paſſio, & ſuppeditet cerebro plures ſpirituus, qui inde tranſeuntes in muſculos, omnes ſenſus reddunt ſubtiliores, & omnes partes corporis mobiliores.

ARTICULUS CII.

Motus ſanguinis & ſpirituum in Amore.

HÆ obſervationes ac plures aliæ, quas ſcribere prolixum fores, occaſionem mihi dederunt judicandi, quod cum intellectus ſibi repræſentat aliquod objectum Amoris, impreſſio quam hæc cogitatio facit in cerebro, deducat ſpiritus animales per nervos ſextæ conjugationis ad muſculos qui circa inteſtina & ſtomachum ſunt, modo convenienti ad efficiendum ut ſuccus ciborum qui convertitur in novum ſanguinem, tranſeat celerrime ad cor, nec ſubſiſtat in jecore, & eo propulſus majori vi, quam qui eſt in aliis corporis partibus, illud ingrediatur copioſius, ibique excitet fortiorem calorem quia craſſior eſt eo qui jam ſæpius rarefactus fuit circulando per cor: Unde fit ut mittat quoque ad cerebrum ſpiritus, quorum partes craſſiores & agitatiores ſolito ſunt: & hi ſpiritus corroborantes impreſſionem quàm fecit prima cogitatio objecti amabilis, cogunt animam immorari in illa cogitatione. Atque in eo conſiſtit Affectus Amoris.

ARTICULUS CIII.

In Odio.

COntra in Odio, prima cogitatio objecti quod averſamur, ita deducit ſpiritus qui ſunt in cerebro ad muſculos

los ſtomachi & inteſtinornm,ut impediant ne ſuccus ciborum ſe cum ſanguine miſceat,coarctando omnia oſtiola per quæ ſolet eò fluere;& ita quoque deducit eos ad parvos nervos lienis & infimæ partis jecoris ubi eſt receptaculum bilis, ut partes ſanguinis qui verſus illam regionem ſolent rejici, inde exeant & fluant, cum illo qui eſt in ramis venæ cavæ, ad cor: quod efficit multum inæqualitatis in ejus calore; quia ſanguis qui ex liene venit nonniſi ægrè calefit & rareſit; & è contrario is qui venit ex parte inferiore jecoris, ubi ſemper fel eſt, ardet & ſe dilatat citiſſimè. Quocirca ſpiritus qui adeunt cerebrum, habent quoque partes valde inæquales, & motus valde extraordinarios. Unde fit ut ibi corroborent Ideas Odii, quas jam impreſſas reperiunt, & diſponant animam ad cogitationes plenas acerbitatis & amaroris.

Articulus CIV.

In Lætitia.

IN Lætitia non tam agunt nervi Lienis, Jecoris, Stomachi, aut Inteſtinorum,quam qui ſunt in reliquo corpore,& ſpecialiter ille qui circa orificia cordis eſt,qui ea aperiens & dilatans, facilitatem ſuppeditat ſanguini quem alii nervi ex venis propellunt ad cor, illud ſubeundi & ex illo egrediendi majori copia ſolito. Et quia ſanguis qui tum cor ſubit,jam ſæpius illud pertranſivit, veniendo ex arteriis in venas, ideo ſe facile dilatat,& producit ſpiritus, quorum partes cum ſint valde æquales & ſubtiles, aptæ ſunt formandis & firmandis impreſſionibus cerebri, quæ dant animæ cogitationes lætas & tranquillas.

Articulus CV.

In Triſtitia.

COntra in Triſtitia orificia cordis valde contrahuntur per nervulum quo circumdantur, nec ullo modo ſanguis venarum

narum agitatur. Quod efficit ut ex eo parum admodum cor adeat; & interim viæ per quas ſuccus ciborum fluit ex ſtomacho & ex inteſtinis ad jecur, apertæ manent; unde appetitus manet imminutus, niſi cum Odium, quod ſæpe Triſtitiæ junctum eſt, eas claudit.

ARTICULUS CVI.

In Cupiditate.

DEnique Cupiditatis Paſſioni id proprium eſt, quod voluntas obtinendi aliquod bonum, aut fugiendi aliquod malum, transmittat celerrimè ſpiritus cerebri ad omnes partes corporis, quæ inſervire poſſunt actionibus eò requiſitis, & ſpecialiter ad cor, & partes quæ ipſi plus ſanguinis ſuppeditant, quò ejus majorem ſolito copiam recipiendo, emittat majorem ſpirituum quantitatem ad cerebrum, tam ad conſervandam & confirmandam in eo Ideam hujus voluntatis, quàm ad tranſeundum inde in omnia organa ſenſuum, & omnes muſculos qui poſſunt adhiberi ad obtinendum quod deſideratur.

ARTICULUS CVII.

Quæ ſit cauſa horum motuum in Amore.

DEduco autem rationes horum omnium ex iis quæ ſuperius dicta ſunt, nempe dari talem nexum inter animam & corpus, ut ubi ſemel junximus aliquam actionem corpoream alicui cogitationi, altera deinceps ſe nobis non offerat quin alia ſe pariter exhibeat. Ut videmus in iis qui ægri pharmacum aliquod hauſerunt magna cum averſione, eos non poſſe quippiam poſtea vel bibere vel edere ejuſdem ferè ſaporis, quin rurſus eandem habeant averſionem: nec ſimiliter poſſe cogitare de averſione, haberi ſolita circa pharmaca, quin idem ſapor ipſis in mentem redeat. Videtur enim mihi,

primas Passiones quam anima nostra sensit, cum cœpit nostro corpori jungi, inde ortas esse, quod aliquando sanguinis vel alius succus qui ingrediebatur cor, erat alimentum solito convenientius conservando ibi calori qui principium est vitæ: quod in causa erat ut anima sibi voluntate conjungeret hoc alimentum, id est illud amare; & simul spiritus fluebant ex cerebro ad musculos eos qui poterant comprimere vel agitare partes ex quibus venerat ad cor, ut ipsi adhuc amplius ejusdem generis submitterent. Hæ vero partes erant stomachus & intestina, quorum agitatio auget appetitum, aut etiam jecur & pulmo, quem musculi diaphragmatis premere possunt. Ideo hic idem motus spirituum semper deinceps comitatus est Affectum Amoris.

Articulus CVIII.

In Odio.

Aliquando è contrario veniebat quidam peregrinus succus ad cor, qui nec erat aptus conservando ejus calori, vel etiam illum extinguere poterat, unde fiebat ut spiritus ascendentes ex corde ad cerebrum excitarent in Anima affectum Odii. Et simul etiam hi spiritus progrediebantur ex cerebro ad nervos, qui poterant propellere sanguinem ex liene, & ex parvis venis jecoris ad cor, ad impediendum ne succus ille noxius illud ingrederetur; & deinde ad eos qui poterant repellere hunc eundem succum ad intestina, & ad stomachum aut etiam aliquando cogere stomachum eum evomere. Unde fit ut iidem motus soleant comitari Affectum Odii. Et videre est ad oculum, dari in jecore plurimas venas aut canales satis latos, per quos succus ciborum transire potest ex vena porta in venam cavam, & inde in cor, nullatenus immorando in jecore; sed & dari quoque infinitas alias minores, in quibus subsistere potest, & quæ semper continent aliquid residui sanguinis, ut etiam lien; qui sanguis cum crassior sit eo qui in aliis corporis partibus est, potest commodius cedere in alimentum ignis qui in corde est, quando stomachus & intestina illud non suppeditant.

ARTICULUS CIX.

In Lætitia.

Contingit quoque aliquando ſub initium noſtræ vitæ, ut ſanguis contentus in venis eſſet alimentum ſatis conveniens ad conſervandum cordis calorem, & tali quantitate eum ibi contineri, ut is calor aliunde alimentum ſuum arceſſere opus non haberet: Quod excitavit in Anima affectum Lætitiæ, & efficit ſimul ut orificia cordis ſeſe ſolito magis aperirent, & ut ſpiritus abunde fluerent ex cerebro, non ſolum in nervos qui inſerviunt aperiendis his orificiis, ſed etiam in genere in omnes alios qui propellunt ſanguinem venarum ad cor, & impediunt ne eo recens veniat ex jecore, liene, inteſtinis & ſtomacho. Quare iidem motus comitantur Lætitiam.

ARTICULUS CX.

In Triſtitia.

Aliquando contra evenit ut corpus opus habuerit nutrimento; atque id eſt quod primam Animæ Triſtitiam ſentiendam præbere potuit, ſaltem eam quæ non juncta fuit Odio. Id ipſum etiam effecit ut orificia cordis ſeſe contraxerint, quia parum ſanguinis recipiebant, & ut pars magna hujus ſanguinis venerit ex liene, quod eſt inſtar ultimæ cellæ ex qua cordi ſuppeditari poteſt, cum aliunde non ſatis copioſe illuc commeat. Idcirco motus ſpirituum & nervorum qui inſerviunt ita contrahendis orificiis cordis, & ad eò deducendum ſanguinem lienis, comitantur ſemper Triſtitiam.

ARTICULUS CXI.

In Cupiditate.

TAndem primæ Cupiditates quæ animam potuerunt ſubire; cum recens juncta eſſet corpori, fuere, recipiendi res ſibi convenientes, & repellendi noxias. In hunc autem finem ſpiritus cœperunt exinde movere omnes muſculos, & omnia organa ſenſuum, omnibus modis quibus moveri poſſunt. Quod in cauſa eſt ut nunc, cum anima aliquid cupit, totum corpus fiat agilius & magis diſpoſitum ad ſe movendum, quam aliàs ſolet: Et cum accidit inſuper, corpus ſic diſpoſitum eſſe, id reddit animæ cupiditates validiores & ferventiores.

ARTICULUS CXII.

Quæ ſint ſigna externa harum Paſſionum.

QUod hîc poſui, ſatis aperit cauſam differentiarum pulſus, & omnium aliarum proprietatum quas ſupra vindicavi his Paſſionibus, ut non ſit opus ultra immorari in illis magis explicandis. ſed quia ſolum obſervavi in ſingulis quod obſervari poteſt, ubi una quæque illarum ſola eſt, & inſervit cognoſcendis motibus ſanguinis & ſpirituum qui eas producunt, ſupereſt adhuc ut dicam de plurimis ſignis externis quæ eas comitari ſolent, & quæ melius obſervantur cum plures ſimul ſunt mixtæ, ut vulgo obtinet, quam cum ſeparatæ ſunt. Præcipua horum ſignorum ſunt actiones oculorum, & vultus, mutationes coloris, tremores, languor, leipothymia, riſus, lachrymæ, gemitus, ſuſpiria.

ARTICULUS CXIII.

De actionibus oculorum & vultus.

NUlla eſt Paſſio quam non ſpecialis quædam actio oculorum indicet; & hoc tam palam eſt in quibusdam, ut etiam

etiam servi stupidissimi possint ex oculis sui heri observare, num in se iratus sit nec ne. Verum etsi percipiamus facile has oculorum actiones, & sciamus quid significent, non ideo facile est eas describere, quia unaquæque composita est ex plurimus mutationibus quæ accidunt motui & figuræ oculi, quæ adeo particulares & parvæ sunt ut earum unaquæque separatim deprehendi non possit, etsi id quod resultat ex earum conjunctione observare sit facillimum. Idem fere dici potest de actionibus vultus, quæ Passiones quoque comitantur; etsi enim majores sint oculorum actionibus, difficile tamen est eas distinguere. Et tam parum differunt, ut dentur homines qui eundem ostentant vultum cum plorant ac alii cum rident. Verum est aliquas esse satis notabiles, ut sunt rugæ frontis in Ira, certi quidam motus nasi & labiorum in Indignatione & Irrisione; sed non videntur esse tam naturales quam voluntariæ. Et in genere omnes actiones tum vultus tum oculorum possunt ab anima mutari, cum volens occultare suam passionem, sibi fortiter imaginatur contrarium; ita ut possint æquè adhiberi ad dissimulandos Affectus, ac ad illos declarandos.

ARTICULUS CXIV.

De mutationibus coloris.

NOn ita facile potest impediri Erubescentia aut Pallor, cùm quædam Passio disponit ad alterutrum; quia hæ mutationes non pendent à nervis & musculis, ut præcedentes, sed proveniunt magis rectà & immediatè à corde, quod fons Passionum dici potest, quatenus præparat sanguinem & spiritus ad eas producendas. Certum autem est colorem vultus non nisi ex sanguine venire, qui continuo fluens ex corde per arterias in omnes venas, & ex omnibus venis in cor, plus minusve faciem colorat, prout plus vel minus replet parvas venas quæ sunt versus superficiem ipsius.

ARTICULUS CXV.

Quomodo Lætitia inducat ruborem.

ITa Lætitia reddit colorem magis vivum & purpureum, quia aperiens cordis catarractas efficit ut ſanguis citiùs fluat in omnes venas, & calidior ſubtiliorque factus inflet mediocriter omnes vultus partes; quo facies ſerenior & lætior redditur.

ARTICULUS CXVI.

Quomodo Triſtitia palleſcere faciat.

TRiſtitia contrà contrahendo orificia cordis efficit ut ſanguis fluat lentius in venas, & frigidior & craſſior factus minus loci debeat occupare, ita ut ſeſe recipiens ad latiores quæ ſunt cordi proximiores, deſerat magis remotas; quarum viſibiliores cum ſint in vultu, eâ ratione appâret pallidus & emaciatus; præcipuè cum Triſtitia magna eſt, aut cum ſubito advenit, ut in Conſternatione videmus, cujus inopinatus adventus auget actionem quæ cor contrahit.

ARTICULUS CXVII.

Quomodo triſtes ſæpe rubeant.

AT ſæpè evenit ut triſtes non palleſcant: ſed contra rubeant. Quod tribui debet aliis Affectibus qui ſe Triſtitiæ jungunt, nimirum Amori, aut Cupiditati, & quandoque etiam Odio. Nam hæ Paſſiones calefacientes aut agitantes ſanguinem qui venit ex jecore, inteſtinis aliiſque partibus interioribus, eum propellunt ad cor, & inde per magnam arteriam ad venas faciei, Triſtitiâ, quæ contrahit ab omni parte orificia cordis, id necquicquam impediente, niſi cum profundiſſima

diſſima eſt: ſed quantumvis ſit duntaxat mediocris,ea impedit facilè ne ſanguinis qui ita ad venas vultus devenit, deſcendat verſus cor, dum Amor, Cupiditas,aut Odium eò alium ex partibus interioribus propellunt.Idcirco hic ſanguis ſubſiſtens circa faciem eam rubentem reddit; imo rubicundiorem quàm in Lætitia; quia color ſanguinis eo magis apparet quo minus celeriter fluit, & quoniam inſuper majori copiâ congregari ſic poteſt in venis faciei, quam cùm orificia cordis ſunt magis aperta. Id patet in Pudore, qui componitur partim ex ſui ipſius amore,& deſiderio urgente vitandi præſentem infamiam; quâ ratione adducitur ſanguis ex partibus interioribus ad cor, & inde per arterias ad faciem: partim ex mediocri Triſtitia, quæ impedit ne idem ille ſanguis ad cor redeat. Idem apparet etiam ordinariò cum ploratur; nam, ut poſtea dicam, Amor junctus Triſtitiæ producit lachrymarum maximam partem.Et idem apparet in Ira, in qua ſæpe ſubita vindictæ cupido miſcetur Amori, Odio, & Triſtitiæ.

ARTICULUS CXVIII.

De Tremoribus.

TRemores duas diverſas cauſas habent.Quarum altera eſt, quod aliquando nimis pauci ſpiritus veniant ex cerebro in nervos, & altera quod aliquando nimis multi veniant ad recte claudenda oſtiola muſculorum;quæ juxta id quod dictum fuit artic. XI. debent eſſe clauſa, ut determinentur motus membrorum. Prima cauſa apparet in Triſtitia & in Metu, ut etiam cum frigus tremorum inducit. Nam hæ Paſſiones, æquè ac frigus aëris, ſic poſſunt condenſare ſanguinem, ut cerebro non ſuppeditet ſat ſpirituum quos inde in nervos immittere queat. Altera cauſa apparet ſæpe in iis qui aliquid fervide cupiunt, aut ex ira valde æſtuant, ut & in illis qui ebrii ſunt. Nam hæ duæ Paſſiones æquè ac vinum aliquando tot ſpiritus ad cerebrum mittunt, ut inde ordine non poſſint deduci in muſculos.

ARTICULUS CXIX.

De Languore.

LAnguor eſt diſpoſitio ad relaxationem & ceſſationem omnis motus, quæ ſentitur in omnibus membris. Provenit ſicut tremor ex eo quod non ſat multi ſpiritus nervos ingrediantur; ſed modo diverſo; nam cauſa Tremoris eſt, quod non ſatis ſit ſpirituum in cerebro ad parendum determinationibus glandis cum eos propellit ad aliquem muſculum; at Languor provenit ex eo, quod glans eos non determinat ad influendum potius in hos muſculos quam in illos.

ARTICULUS CXX.

Quomodo producatur ab Amore & Cupiditate.

PAſſio autem quæ conſtantius producit hunc effectum eſt Amor, junctus Cupiditati rei cujus acquiſitio non concipitur ut poſſibilis in præſenti. Nam amor adeo occupat animam in conſideratione objecti amati, ut adhibeat omnes ſpiritus qui ſunt in cerebro, ad ejus imaginem ſibi repræſentandam, & ſiſtat omnes motus glandis qui non inſerviunt huic effectui. Ac obſervandum de Cupiditate proprietatem quam ei attribui reddendi totum corpus mobilius, ipſi non convenire niſi cum deſideratum objectum tale concipitur ut illo ipſo tempore poſſit aliquid fieri quod ei acquirendo inſerviat. Nam ſi è contrario concipiatur, impoſſibile tum eſſe quicquam facere quod eò conferat, omnis agitatio cupiditatis manet in cerebro, nullo modo tranſiens in nervos, & penitus occupata in confirmanda Idea objecti deſiderati, reſiduum corpus languidem relinquit.

ARTI-

ARTICULUS CXXI.

Eum posse etiam proficisci ab aliis Passionibus.

VErum quidem eſt, Odium, Triſtitiam ac ipſammet Lætitiam etiam poſſe aliquem Languorem inducere, cum admodum violentæ ſunt; quia occupant penitus animam in conſideratione ſui objecti, præſertim ubi rei alicujus cupiditas, cui acquirendæ nihil contribui poteſt inpræſentiarum, illis adjungitur. Sed quoniam magis attenditur ad ea objecta quæ quiſque ſibi voluntate conjungit, quam ad illa quæ à ſe ſeparat, aut ulla alia, nec languor pendet ex inopinato occurſu, ſed eget aliquo tempore ut formetur, reperitur magis in Amore quam in aliis omnibus Affectibus.

ARTICULUS CXXII.

De Lipothymia.

LIpothymia ſive animi Deliquium non multum diſtat à morte: morimur enim cum ignis qui in corde eſt planè extinguitur; ſed in lipothymiam incidimus cum ita ſuffocatur ut adhuc aliquid reſidui caloris maneat, quo poſtea rurſus accendi poteſt. Sunt autem plures affectiones corporis quæ efficere poſſunt ut ita in lipothymiam incidatur. Verum inter Paſſiones obſervatur nonniſi lætitiam extremam id poſſe. Modus vero quo credo eam hunc effectum producere, eſt, quòd aperiens extraordinarie orificia cordis, ſanguis venarum illud ſubit tanto impetu & ea quantitate, ut ibi non poſſit rareſieri ſat cito à calore, ad removendas pelliculas ſive valvulas quæ claudunt oſtia harum venarum; quâ ratione ſuffocat ignem, quem conſervare ſolet cum cor non ſubit niſi ad menſuram.

Articulus CXXIII.

Cur deliquium animi ex Tristitia non sequatur.

VIdetur quidem magnam Tristitiam, quæ ex inopinato advenit, debere sic contrahere orificia cordis, ut ejus quoque ignem possit extinguere; tamen non observamus id accidere, aut si accidat, rarissimum est: cujus rei hanc credo esse rationem, quod non possit tam parum sanguinis inesse cordi quin sufficiat ad ejus conservandum calorem, cum illius orificia ferme clausa sunt.

Articulus CXXIV.

De Risu.

RIsus consistit in eo quod sanguis qui venit ex cavitate dextra cordis per venam arteriosam, inflans subito pulmones & iteratis vicibus, efficit ut aër quem continent cogatur exire cum impetu per asperam arteriam, in qua format vocem inarticulatam & sonoram;& tam pulmones sese inflando, quàm hic aër exeundo, impellunt omnes musculos diaphragmatis, pectoris, & gutturis; quâ ratione movent musculos vultus qui aliquam cum illis connexionem habent. Atque hæc sola vultus actio, cum illa voce inarticulata & sonora, Risus nuncupatur.

Articulus CXXV.

Cur non comitetur maximas Lætitias.

ETsi autem Risus videatur unum ex præcipuis signis Lætitiæ, eum tamen producere non potest nisi demum ubi mediocris fuerit, & aliquid habuerit admirationis vel odii admixtum. Nam experientiâ constat, quod in summo gaudio nunquam

nunquam ejus cauſa efficiat ut in cachinnos prorumpatur, imo neque tam facile eo tunc invitari poſſumus ab aliqua alia cauſa, quam ubi triſtes ſumus; Cujus rei ratio eſt, quòd in maximis lætitiis pulmo adeo ſemper plenus ſit ſanguine ut amplius per vices iteratas inflari nequeat.

ARTICULUS CXXVI.

Quæ ſint ejus præcipuæ cauſæ.

NOnniſi autem duas obſervare poſſum cauſas quæ ita ſubito inflent pulmonem. Prima eſt inopinatus occurſus Admirationis, qui junctus Lætitiæ tam cito aperire poteſt orificia cordis, ut magna copia ſanguinis ingrediens ſimul ejus dextrum latus per venam cavam ibi rarefiat, & tranſiens inde per venam arterioſam inflet pulmonem. Altera eſt commixtio cujusdam liquoris quæ auget rarefactionem ſanguinis. Nec magis idoneam ad id reperio, quam fluidiorem partem illius qui ex liene venit; quæ pars ſanguinis ubi ad cor propulſa fuerit ab aliqua levi commotione Odii, quam juvat in opinatus Admirationis occurſus, & ſeſe in eo miſcuerit cum ſanguine qui venit ex aliis corporis partibus, quem Lætitia abunde introducit, poteſt efficere ut ille ſanguis ibi dilatetur multò magis ſolito. Eodem modo quo videmus multos alios liquores igni impoſitos inflari ſubito, cùm vaſi in quo ſunt parum aceti infunditur. Nam fluidior pars ſanguinis, qui ex liene venit, naturâ ſimilis eſt aceto. Experientia quoque nobis oſtendit, in omnibus occaſionibus, quæ poſſunt producere hunc riſum ſolutum qui ex pulmone venit, ſemper ſubeſſe aliquam leviorem cauſam Odii, aut ſaltem Admirationis. Ac illi quorum lien non admodum ſanus eſt, obnoxii ſunt non ſolum majori Triſtitia quam cæteri, ſed etiam per dilucida intervalla majori Lætitiæ & Riſui: quoniam lien emittit duplicem ſanguinem ad cor, unum valde craſſum & denſum qui producit Triſtitiam, alterum valde fluidem & ſubtilem qui Lætitiam excitat. Es ſæpe poſt multum Riſum naturaliter propendemus ad

Triſtitiam, quia cumfluidior pars ſanguinis ex liene exhauſta eſt, altera craſſior eam verſus cor ſubſequitur.

ARTICULUS CXXVII.

Quæ ſit illius cauſa in Indignatione.

QUoad Riſum qui aliquando comitatur Indignationem, ut plurimum eſt artificialis & fictus; ſed ubi naturalis eſt, videtur oriri ex Lætitia inde concepta, quod videamus nos ab eo malo cui indignamur non poſſe offendi, & inſuper quod nos occupatos ſentiamus novitate inopinata illius mali; Adeo ut Lætitia, Odium & Admiratio ad eum producendum concurrant. Attamen credere volo, poſſe etiam produci abſque aliqua Lætitia, à ſola motu Averſionis, qui mittit ſanguinem ex liene ad cor, ubi rareſit, & propellitur inde in pulmonem, quem facile inflat, ubi eum ferme vacuum reperit. Et in genere omne id quod ſubito poteſt inflare pulmonem hoc modo, efficit actionem externam Riſus, niſi cum Triſtitia eam mutat in actionem gemituum & ejulatuum qui lachrymas comitantur. Quam ad rem de ſe ipſo Vives ſcribit lib. 3. de Anima, cap. de Riſu, ubi diutius jejunus fuiſſet, prima fruſta quæ in os ingerebat ſibi riſum excuſſiſſe: cujus rei cauſa poterat eſſe quod ejus pulmo vacuus ſanguine, propter defectum nutrimenti, celeriter inflabatur primo ſucco qui tranſibat ex ſtomacho ad cor, & quem ſola comedendi Imaginatio eò poterat deducere, antequam ſuccus ciborum quos comedebat eò perveniſſet.

ARTICULUS CXXVIII.

De origine Lachrymarum.

SIcut Riſus nunquam oritur ex maximis Gaudiis, ita nec Lachrymæ promanant ab extrema Triſtitia, ſed ſolùm à mediocri, & quam comitatur vel ſequitur aliquis ſenſus Amoris

ris aut etiam Lætitiæ. Ut vero bene intelligatur earum origo, obſervandum eſt, quod etſi continuo multi vapores prodeant ex omnibus noſtri corporis partibus, nulla tamen ſit ex qua plures egrediantur quam ex oculis, propter magnitudinem nervorum opticorum, & multitudinem parvarum arteriarum per quas eò veniunt: Ac ſicuti ſudor ſolis conſtat vaporibus, qui cum egrediuntur ex aliis partibus, convertuntur in aquam in illarum ſuperficie, ita lachrymæ fiunt ex vaporibus qui egrediuntur ex oculis.

ARTICULUS CXXIX.

Quomodo Vapores in aquam mutentur.

SIcut autem ſcripſi in Meteoris, explicando quomodo Vapores aëris mutentur in pluviam, id inde evenire quod ſint minus agitati, aut ſolito copioſiores; ita credo, eos qui exeunt ex corpore, cum ſolito minus ſunt agitati, etſi tam copioſi non ſint, tamen converti in aquam; unde fiunt ſudores frigidi, qui quandoque ex debilitate oriuntur cum ægrotamus. Exiſtimo itidem, eos cum multò copioſiores ſunt, modo inſuper non magis agitentur, pariter etiam in aquam converti; id quod eum producit ſudorem qui exercitium comitatur. Ac tunc oculi non ſudant, quia inter corporis exercitia, maximâ parte ſpirituum ingrediente muſculos qui ei movendo inſerviunt, minus ex illis per nervum opticum it ad oculos. Denique eadem eſt omnino materia ex qua fit ſanguis dum eſt in venis aut in arteriis; & ſpiritus cum eſt in cerebro, in nervis, aut in muſculis; & vapores, cum inde prodit inſtar aëris; & denique ſudor aut lachrymæ, cum in aquam condenſatur in ſuperficie corporis vel oculorum.

ARTICULUS CXXX.

Quomodo id quod oculo dolorem adfert eum ad lachrymandum excitet.

PORro nonnisi duas causas observare possum quæ faciant ut vapores qui ex oculis prodeunt mutentur in lachrymas; Prima est cum figura pororum per quos transeunt immutatur ex quocunque accidenti: hoc enim retardans motus istorum vaporum, & ordinem eorum mutans, efficere potest ut in aquam abeant: Sic vel festuca quæ in oculum inciderit sufficiet quibusdam lachrymis ex illo exprimendis, quoniam in eo dolorem excitando mutat dispositionem pororum ipsius, adeo ut nonnullis angustioribus factis parvæ vaporum partes per eos minus citò transeant, & pro eo quod antea exibant æqualiter à se invicem distantes, & ita separati manebant, sibi mutuo occurrant, quia ordo horum pororum turbatus est, quâ ratione se una jungunt, & ita in lachrymas convertuntur.

ARTICULUS CXXXI.

Quomodo præ Tristitia lachrymemur.

ALtera causa est Tristitia, quam sequitur Amor, aut Lætitia, vel in genere quælibet causa quæ efficit ut cor propellat multum sanguinis per arterias. Tristitia requiritur, quia refrigerans omnem sanguinem contrahit oculorum poros. Sed quoniam eos contrahendo deminuit pariter quantitatem vaporum quibus transitum dare debent, id non sufficit ad eliciendas lachrymas, nisi quantitas horum vaporum eodem tempore augeatur ab aliqua alia causa. Nihil vero est quod eam magis augeat quam sanguis qui emittitur versus cor in Passione Amoris. Sic videmus, eos qui tristes sunt non jugiter lachrymari, sed solum per intervalla, cum aliquam novam reflexionem faciunt versus objecto quæ colunt.

ARTI-

ARTICULUS CXXXII.

De Gemitibus qui comitantur lachrymas.

TUnc vero pulmones quandoque momento inflantur copiâ sanguinis qui eos subit, & qui inde expellit aërem quem continebant, qui per guttur egrediens gignit gemitus, & clamores qui solent comitari lachrymas; Et hi clamores ordinariò acutiores sunt illis qui comitantur risum, etsi fere eodem modo producantur; quoniam nervi qui inserviunt dilatandis aut contrahendis organis vocis, ad eam magis gravem vel acutam sive graciliorem reddendam, juncti cum illis qui aperiunt orificia cordis in Lætitia, & ea contrahunt in Tristitia, efficiunt ut hæc organa dilatentur aut contrahantur eodem tempore.

ARTICULUS CXXXIII.

Cur infantes & senes facilè lachrymentur.

INfantes & senes ad lachrymandum magis propendent quàm qui sunt mediæ ætatis, sed diversis de causis. Senes sæpe lachrymantur ex Amore & Gaudio; nam hi duo Affectus simul juncti multum sanguinis propellunt ad cor eorum, & inde multos vapores ad oculos; & agitationem horum vaporum frigiditas illorum naturalis adeo remoratur, ut facile in lachrymas convertantur, etsi nulla Tristitia præcesserit. Quod si quidam senes etiam facile lachrymentur præ tædio vel ira, ad id non tam temperamento corporis sui quam animi disponuntur; Et id accidit iis solis qui tam debiles sunt, ut se patiantur penitus superari à parvis doloris causis, metus, aut commiserationis. Idem evenit infantibus, qui raro ex Lætitia lachrymantur, sæpius ex Tristitia, etiam quam Amor non comitatur: semper enim sat sanguinis habent ad producendos multos vapores, qui cum eorem motum Tristitia remoratur abeunt in lachrymas.

ARTICULUS CXXXIV.

Cur aliqui infantes potius palleant quam lachrymentur.

SUnt tamen nonnulli qui potius pallent quam lachrymantur, cum irati ſunt; quod indicio in ipſis eſſe poteſt judicii & animoſitatis extraordinariæ; ſcilicet cum id inde oritur quod conſiderant magnitudinem mali, & ſe ad fortem reſiſtentiam parant, eodem modo quo ætate provectiores. Verum frequentior nota eſt pravæ indolis, nimirum cùm id inde fit quod ad Odium proclives ſint aut ad Metum. nam iſti affectus imminuunt materiam lachrymarum. Et contra videmus eos qui facilè plorant propenſos eſſe ad Amorem & ad Commiſerationem.

ARTICULUS CXXXV.

De Suſpiriis.

CAuſa Suſpiriorum à cauſa lachrymarum valde differt, etiamſi præſupponant ut hæ Triſtitiam. Nam pro eo quod impelluntur homines ad lachrymandum cum pulmones pleni ſunt ſanguine, ad ſuſpiria ducenda incitantur cum ferè eo deſtituuntur, & quædam imaginatio Spei aut Lætitiæ aperit orificium arteriæ venoſæ, quod Triſtitia contraxerat. Tum enim paullulum illud ſanguinis quod reſtabat in pulmonibus, decidens momento in lævum cordis latus per hanc arteriam venoſam, eoque impulſum cupiditate perveniendi ad illam Lætitiam, quæ eodem tempore agitat omnes muſculos diaphragmatis & pectoris, aër celerrime per os propellitur in pulmones, ad replendum locum quem deſerit ille ſanguis; Et id eſt quod dicitur *ſuſpirare.*

ARTI-

ARTICULUS CXXXVI.

Unde veniant effectus Paſſionum quæ quibuſdam hominibus peculiares ſunt.

CÆterum ut ſuppleam hic paucis omne id quod poſſet addi circa varios effectus aut diverſas cauſas Affectuum, mihi ſufficiet repetere Principium cui omnia quæ de illis ſcripſi innituntur; nimirum talem nexum inter Animam & noſtrum corpus eſſe, ut cum ſemel junximus quandam actionem corpoream cuidam cogitationi, neutra earum unquam ſe poſtea offerat, quin altera ſe quoque exhibeat; nec ſemper eaſdem eſſe actiones quæ iisdem cogitationibus junguntur. Id enim ſufficit reddendæ rationi omnium eorum quæ unusquiſque poteſt obſervare ſpecialia vel in ſe vel in aliis, circa hanc materiam, quæ hic explicata non fuerint. Etenim exempli gratiâ, facile eſt cogitare, miras quorundam averſiones, per quas nequeunt ferre odorem roſarum, aut præſentiam felis, aut ſimilia, non aliunde proficiſci quam quod ab initio ſuæ vitæ valde fuerint læſi à ſimilibus quibusdam objectis, aut quia compaſſi ſunt ſenſui matrum ſuarum, quæ gravidæ cum eſſent, à talibus læſæ fuerint. Certum enim eſt relationem dari inter omnes Matris motus, & motus Infantis quem geſtat in utero ita ut quod uni contrarium eſt alteri etiam noceat. Et odor roſarum potuit Infanti magnum capitis dolorem attuliſſe cum adhuc in cunis eſſet, aut felis potuit cum valde perterrefeciſſe nemine animadvertente, ac ipſo nullam ejus rei memoriam poſtea conſervante; quamvis idea averſionis quam tum pro illis roſis aut pro illo fele conceperat, impreſſa manſerit ejus cerebro uſque ad vitæ finem.

Articulus CXXXVII.

De Usu quinque Paſsionum hîc explicatarum, prout ad corpus referuntur.

PRopoſitis definitionibus Amoris, Odii, Cupiditatis, Lætitiæ, Triſtitiæ, & explicatis omnibus motibus corporeis qui hos Affectus producunt aut comitantur, ſolus eorum uſus ſupereſt conſiderandus. De quo obſervandum eſt, quod ſecundum inſtitutum Naturæ referantur omnes ad corpus, nec animæ imputentur niſi quatenus corpori juncta eſt; adeo ut eorum uſus naturalis ſit, incitare animam, ad conſentiendum & contribuendum iis actionibus quæ inſervire poſſunt conſervando corpori aut illi aliquantenus perfectius reddendo. Eo vero ſenſu Triſtitia & Lætitia primæ adhibentur: Anima etenim non aliter immediatè monetur de rebus quæ corpori nocent, quam ſenſu doloris, quem producit in ipſa, primùm Paſſio Triſtitiæ, & tum Odium ejus quod hunc dolorem excitat, & tertio loco Cupiditas ſe ab illo liberandi: prout etiam anima non immediate edocetur de rebus corpori utilibus, aliter quam ſpecie quadam titillationis, quæ in ea excitans Lætitiam, deinde producit Amorem illius rei quæ ejus eſſe cauſa creditur, & denique Cupiditatem id acquirendi quod efficere poteſt ut in hac Lætitia continuet, aut adhuc poſtea ſimili fruatur. Unde conſtat illas omnes quinque utiliſſimas eſſe reſpectu corporis, imo Triſtitiam quadantenus priorem & magis neceſſariam eſſe Lætitiâ, & Odium Amore; quia magis refert repellere quæ nocent & deſtruere poſſunt, quàm ea acquirere quæ aliquam perfectionem addunt, qua tamen carere poſſumus.

ARTICULUS CXXXVIII.

De eorum defectibus, & mediis quibus corrigantur.

SEd quamvis hic usus Passionum sit maxime naturalis, nec omnia animalia bruta dirigant vitam suam aliter quam per corporeos motus, similes iis qui solent in nobis eas sequi, & ad quibus consentiendum nostram animam incitant; non semper tamen bonus est, cum multa sint corpori noxia, quæ nullam ab initio producunt Tristitiam, imo quæ aliquam Lætitiam præbent; & alia dentur ipsi utilia, quamvis primo obtutu incommoda & tristia sint. Præterea fere semper ostendunt tam bona quam mala quæ repræsentant multo majora & majoris momenti quàm revera sunt; ita ut nos incitent ad illa quærenda & hæc fugienda majori cum fervore & cura quam par est; prout etiam videmus, bestias sæpe decipi per escam, & ad vitanda minora mala præcipites ferri in majora. Idcirco experientia uti debemus & ratione, ad distinguendum bonum à malo, & eorum justum valorem cognoscendum, ne unum pro alio sumamus, aut quidpiam cum excessu sectemur.

ARTICULUS CXXXIX.

De usu earundem Passionum quatenus pertinent ad animam. Et primo de Amore.

ATque id sufficeret, si nihil præter corpus haberemus, aut ipsum meliorem nostri partem constitueret: verum quoniam nostri pars minima est, debemus præcipue considerare Passiones quatenus ad Animam pertinent, respectu cujus Amor & Odium oriuntur ex notitia, & præcedunt Lætitiam ac Tristitiam, nisi cum hæ duæ ultimæ tenent locum cognitionis, cujus & species sunt. Et cum illa cognitio vera est, id est cum res ad quas amandas nos incitat revera bonæ

ſunt, & revera illæ malæ ad quarum odium nos invitat, Amor eſt multo melior Odio, neque nimius eſſe poteſt, & ſemper producit Lætitiam. Dico, hunc Amorem valde bonum eſſe; quia nobis vera bona jungens nos tantò perfectiores reddit. Dico quoque nimium eſſe non poſſe: ad ſummum enim intenſiſſimus Amor nihil amplius efficere poteſt, quam ut nos tam perfecte his bonis jungat, ut amor quo ſpeciatim in nos ipſos ferimur nullam in eo ponat diſtinctionem: quod credo nunquam malum eſſe poſſe. Eum neceſſario ſequitur Lætitia, quia nobis repræſentat id quod amamus, ut bonum quod ad nos pertinet.

ARTICULUS CXL.

De Odio.

ODium è contrario tam remiſſum eſſe nequit quin noceat, & nunquam ſine Triſtitia eſt. Dico nimis parvum aut remiſſum eſſe non poſſe, quia ad nullam actionem incitamur ex Odio mali, ad quam longè melius non poſſimus incitari ab Amore boni cui contrarium eſt, ſaltem ubi hoc bonum & hoc malum ſatis nota ſunt. Concedo enim odium mali quod ſolo dolore innoteſcit neceſſarium eſſe reſpectu corporis; ſed hic ſolum loquor de eo quod ex clariori cognitione procedis, quodque ad ſolam animam refero. Dico quoque nunquam illud ſine Triſtitia eſſe, quia cum malum nil niſi privatio ſit, concipi non poteſt abſque aliquo ſubjecto reali cui inſit, & nihil reale eſt quod in ſe non habeat aliquam bonitatem; Atque adeo Odium quod nos abducit ad aliquo malo, nos ſimul removet à bono cui junctum eſt; & cum privatio hujus boni repræſentatur animæ inſtar defectus ad eam pertinentis, in illa excitat Triſtitiam. Exempli gratiâ, Odium quod nos alienat à cujuſdam malis moribus, nos ſimul ab ejus converſatione removet, in qua aliàs poſſemus reperire aliquod bonum, quo privari nos male habet. Et ſic in aliis omnibus Odiis obſervare poſſumus aliquam Triſtitiæ cauſam.

ARTICULUS CXLI.

De Cupiditate, Lætitia, & Tristitia.

QUod ad Cupiditatem, liquet eam cum producit ex vera notitia malam esse nequire, si modum non excedat, & ab eadem notitia dirigatur. Evidens quoque est Lætitiam non posse non bonam esse, & Tristitiam malam, respectu animæ; quoniam in Tristitia consistit omnis incommoditas quam anima patitur à malo, & in Lætitia omnis possessio boni quod ad ipsam pertinet: Ita ut, nisi corpus haberemus, auderem dicere, nos non posse nimis indulgere Amori & Lætitiæ, vel nimis vitare Odium & Tristitiam. Verum motus corporei qui hos Affectus comitantur, possunt omnes nocere valetudini cum valde violenti sunt, & contra ipsi utiles esse si moderati fuerint.

ARTICULUS CXLII.

De Lætitia, & Amore, comparatis cum Tristitia & Odio.

CÆterum quandoquidem Odium & Tristitia debent rejici ab anima, etiam cum à vera notitia procedunt; debent igitur multo magis rejici cùm ab aliqua falsa opinione proveniunt. Verum dubitari potest num Amor & Lætitia sint Affectus boni nec ne, cum ita malum habent fundamentum: mihique videtur, eas, ubi præcise tantum considerantur in se ipsis, respectu animæ, posse dici quod, etsi Lætitia sit minus solida, & Amor minus utilis, quàm ubi melius fundamentum habent, nihilominus tamen præferri debeant Tristitiæ & Odio male fundatis. Adeo ut in eventibus hujus vitæ in quibus vitare nequimus periculum deceptionis semper præstet inclinare versus Affectus qui rendunt ad bonum, quam versus eos qui respiciunt malum, etsi solius illius vitandi gratia id

faciamus : Imo sæpe falsa Lætitia, melior est Tristitiâ, cujus causa vera est. Sed idem de Amore dicere non ausim respectu Odii. cum enim Odium justum est, nos solum removet à subjecto, quod continet malum; à quo separari, bonum est: at Amor qui injustus est nos jungit rebus quæ nocere possunt, aut saltem quæ non merentur adeo à nobis tantopere æstimari: quâ ratione vilescimus & deprimimur.

ARTICULUS CXLIII.

De iisdem Affectibus quatenus referuntur ad Cupiditatem.

OPortet vero exacte observare, id quod modo dixi de his quatuor Affectibus, non habere locum nisi cum considerantur præcise in se ipsis, neque nos ferunt ad ullam actionem. Quatenus enim excitant in nobis cupiditatem, cujus interventu dirigunt nostros mores, certum est omnes eos quorum causa falsa est posse nocere, & contra omnes eos quorum causa justa est posse prodesse. Imo cum æqualiter malum habent fundamentum, Lætitiam ordinario nocentiorem esse Tristitiâ; quia hæc ingenerans moderationem & metum, disponit quadantenus ad Prudentiam; illa vero imprudentes & temerarios efficit eos qui se illi permittunt.

ARTICULUS CXLIV.

De Cupiditatibus quarum eventus nonnisi à nobis pendet.

VErum quia hæ Passiones nos ad ullas actiones ferre nequeunt nisi per Cupiditatem quam excitant, illam ipsam Cupiditatem dirigere speciatim studendum est, & in eo consistit præcipua Ethicæ utilitas. Prout autem modo dixi eam semper bonam esse cum veram sequitur notitiam, ita non potest non mala esse cum alicui errori innititur. Error, autem ut mihi videtur, qui frequentius obtinet in Cupiditatibus, in eo situs est, quod non satis distinguantur res quæ penitus à nobis

nobis pendent, ab aliis. Nam quoad res quæ ex nobis solis pendent, id est ex nostro Libero Arbitrio, sufficit scire, eas esse bonas, ut non possint nimis fervide desiderari, eo quod virtutum sectari sit res bonas facere quæ à nobis pendent, nec possit nimis fervide Virtus desiderari: ut taceam quod, cum non possit non bene succedere, utpote à nobis solis dependens, quod ita appetimus, semper inde percipiamus omnem illam quam expectabamus satis factionem. sed error qui hic vulgo committitur non in eo consistit quod nimis, sed tantum in eo quod non satis appetatur. Summum verò contra id remedium est, liberare animum quoad fieri potest omnibus aliis cupiditatibus minus utilibus; tum anniti clare cognoscere & cum attentione considerare bonitatem illius rei quæ appetenda venit.

ARTICULUS CXLV.

De iis quæ nonnisi ab aliis causis pendent: Et quid sit Fortuna.

QUod ad ea quæ nullo modo à nobis pendent, quantumvis bona queant esse, nunquam fervide appetenda sunt; non solum quia possunt non evenire, & ita nos eò magis cruciare quò vehementius ea concupiverimus; verum præcipuè quia occupando nostras cogitationes, abducunt studium nostrum à rebus aliis quarum acquisitio pendet à nobis. Sunt autem duo remedia generalia contra has vanas Cupiditates: Primum est Generositas, de qua postea. Secundum est, quod sæpè debemus reflectere animum ad Providentiam divinam, & cogitare impossibile esse aliquid evenire alio modo quam ab æterno determinavit hæc Providentia; ita ut sit instar fati vel immutabilis Necessitatis quæ opponenda est Fortunæ, ad eam subruendam, ut Chimæram quæ non aliunde quam ex errore intellectus nostri provenit. Nec enim quicquam appetere possumus nisi id aliquo modo possibile censeamus; Nec possumus existimare possibilia quæ à nobis non pendent, nisi quatenus cogitamus ea à Fortuna pendere,

dere, id eſt quæ judicamus evenire poſſe, & ſimilia alias contigiſſe. Illa autem opinio non aliunde provenit quam ex eo quod non novimus omnes cauſas, quæ ad ſingulos effectus concurrunt. Cum enim non ſuccedit res quam cenſuimus pendere à fortuna, indicio id eſt quandam ex cauſis neceſſariis ad eam producendam defeciſſe, & per conſequens eam fuiſſe abſolute impoſſibilem: ac nunquam ſimilem accidiſſe, id eſt ad cujus productionem ſimilis cauſa defuerit; adeò ut niſi id antea ignoraſſemus, nunquam eam exiſtimaſſemus poſſibilem, nec per conſequent eam appetiviſſemus.

Articulus CXLVI.

De iis quæ à nobis & ab aliis pendent.

Rejicienda igitur penitus eſt vulgaris opinio; extra nos dari Fortunam, quæ efficiat ut res contingant vel non contingant ut ei lubet, & ſciendum omnia dirigi à Providentia divina, cujus decretum æternum, adeo infallibile & immutabile eſt, ut exceptis iis quæ idem Decretum voluit pendere ex noſtro Arbitrio, cogitare oporteat reſpectu noſtri nihil evenire quod neceſſarium non ſit, & quadantenus fatale; adeo ut abſque errore cupere non poſſimus ut aliter eveniat. Sed quia major pars cupiditatum noſtrarum ſe extendit ad res quæ totæ à nobis non pendent, nec totæ ab aliis, debemus exacte diſtinguere in illis id quod nonniſi à nobis pendet, ut ad id ſolum noſtram cupiditatem protendamus. Et quoad reſiduum, etſi ejus ſucceſſum cenſere debeamus fatalem & immutabilem, ne circa illud ſe occupet noſtra cupiditas, conſiderandæ tamen ſunt rationes ex quibus plus vel minùs ſperare poſſit, ut inſerviant dirigendis noſtris actionibus: Nam exempli gratiâ, ſi nobis quid ſit alicubi negotii, quo queamus per duas diverſas vias pervenire, quarum una ſoleat multò tutior alterâ haberi, etſi forte decretum Providentiæ ſit, ut ſi eam viam ſequamur quam tutiorem arbitramur, infallibiliter in latrones incidamus, omni periculo per aliam defun-

defuncturi, non ideo debemus nos indifferenter ad alterutram eligendum habere, vel acquiescere in fatali immutabilitate hujus decreti; sed ratio exigit ut eligamus viam quæ tutior esse solet; & Cupiditas nostra in eo debet expleri cum eam sequuti fuerimus, quicquid inde mali nobis obvenerit; quia cum hoc malum fuerit respectu nostri inevitabile, nulla subfuit causa exoptandi ut ab illo eximeremur, sed solummodo id faciendi quod optimum intellectus noster potuit cognoscere, ut suppono nos fecisse. Et sane cum ita nos exercemus in distinctione fati à fortuna, assuescimus facile in dirigendis nostris cupiditatibus tali modo, ut quoniam eorum impletio nonnisi à nobis pendet, semper nobis plenam satisfactionem dare possint.

ARTICULUS CXLVII.

De Commotionibus internis Animæ.

HIc adhuc unicam considerationem adjiciam, quia mihi multum inservire videtur ad impediendum quominus aliquid ab Affectibus nostris incommodi patiamur; scilicet nostrum bonum & malum pendere præcipuè à commotionibus internis, quæ in anima nonnisi ab ipsa anima excitantur: in quibus differunt ab his Passionibus quæ semper pendent à quodam motu spirituum. Quamvis autem hæ commotiones animæ sæpe jungantur Passionibus quibus similes sunt, sæpe etiam possunt reperiri cum aliis, imo nasci ex plane contrariis. Exempli gratiâ, cum maritus deflet uxorem suam mortuam, quam (ut quandoque fit) ægrè videret restitutam vitæ, potest fieri ut ejus cor eâ Tristitiâ contrahatur quam apparatus exequiarum & absentia personæ cujus conversationi assuetus erat in ipso excitant. Quin fieri potest ut reliquiæ quædam Amoris vel Commiserationis ejus imaginationi obversantes eliciant ex ipsius oculis veras lachrymas; quamvis nihilominus sentiat Lætitiam occultam in animo, cujus commotio tantum virium habet, ut Tristitia &

lachrymæ quæ eam comitantur nihil ex ejus viribus imminuere possint. Et cum legimus tragicos aut inusitatos casus, vel cum eos repræsentari videmus in Theatro, id ipsum in nobis quandoque excitat Tristitiam, quandoque Lætitiam, aut Amorem, aut Odium & in genere omnes Affectus, prout diversa objecta se nostræ imaginationi offerunt, sed insuper clanculum gaudemus quod eos in nobis excitari sentiamus: Estque hæc ipsa voluptas Lætitia intellectualis, quæ æquè facile ex Tristitia oriri potest ac ex cæteris omnibus Affectibus.

Articulus CXLVIII.

Exercitium virtutis summum esse remedium contra Passiones.

Quoniam autem hæ internæ commotiones nos propiùs tangunt, & per consequens amplius in nos possunt quam Affectus à quibus differunt, quique cum illis reperiuntur, certum est omnes tumultus qui aliunde veniunt nullam vim habere nocendi animæ nostræ, modò satis semper habeat apud se unde contenta sit, sed potius augere ejus Lætitiam, eo quod observans se ab illis lædi non posse, id ei ad suam perfectionem cognoscendam inserviat. Ut autem anima nostra ita contenta sit, nihil aliud debet quam virtutem exactè sectari. Quicunque enim ita vixit ut conscientia sua exprobrare ei nequeat ipsum unquam neglexisse ea facere quæ meliora esse judicavit, (quod hic voco sectari virtutem) inde percipis satisfactionem, quæ tam potens est ad eum felicem reddendum, ut violentiores motus Affectuum nunquam sat habeant virium ad turbandam tranquillitatem animæ ipsius.

PAS-

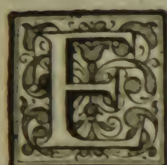
PASSIONES ANIMÆ;

PARS TERTIA.

De Paſſionibus Particularibus.

Articulus CXLIX.

De Exiſtimatione & Deſpectu.

Xplicatis ſex primitivis Affectibus, qui ſe habent inſtar generum quorum cæteri ſunt ſpecies, hic ſuccinctè obſervabo quid inſit ſingulare in unoquoque iſtorum, ſervato eo ordine juxta quem eos ſupra enumeravi. Duo primi ſunt *Exiſtimatio* & *Deſpectus*. Nam etſi hæc nomina ordinariò ſolas notent opiniones, quæ citra Paſſionem habentur de uniuscujuſque rei pretio, attamen quia ſæpe ex his opinionibus naſcuntur Affectus quibus nomina ſpecialia indita non fuêre, hæc ipſa illis attribui poſſe videntur. *Exiſtimatio* vero quatenus Paſſio, eſt inclinatio animæ ad ſibi repræſentandum valorem rei æſtimatæ, quæ inclinatio producitur à motu ſpeciali ſpirituum, ita deductorum in cerebrum ut in eo confirment impreſſiones quæ huic rei inſerviunt. Ut è contrario, *Deſpectus* eſt inclinatio quam anima habet ad conſiderandam vilitatem aut tenuitatem ejus quod contemnit, producta motu ſpirituum qui confirmat Ideam hujus tenuitatis.

Articulus CL.

Has duas Paſſiones nil niſi ſpecies Admirationis eſſe.

ATque ſic hæ duæ Paſſiones nihil ſunt aliud quàm Admirationis ſpecies. Cum enim non admiramur magni-

tudinem aut parvitatem cujusdam objecti, nos illud nec minoris facimus, quam ratio nobis dictat debere fieri, ita ut illud tum existimemus vel contemnamus absque Passione: & quamvis sæpe existimatio in nobis excitetur ab Amore, & Despectus ab Odio, illud universale non est; nec aliunde provenit, quàm ex eo quod plus vel minus propendeamus ad considerandum magnitudinem vel tenuitanem alicujus objecti, quia plus vel minùs illud diligamus.

ARTICULUS CLI.

Etiam posse quem se ipsum existimare vel despicere.

QUamvis autem hæ duæ Passiones possint in genere referri ad quælibet objecta, tamen præcipue observantur cum ad nos ipsos referuntur, id est cum proprium nostrum meritum vel existimamus vel despicimus. Atque tunc motus spirituum à quo sunt, adeo est in propatulo, ut mutet ipsum vultum, gestus, incessum, & in genere omnes actiones eorum qui sublimius vel sequius solito de se ipsis sentiunt.

ARTICULUS CLII.

Propter quam causam nos æstimare poßimus.

QUoniam vero ex sapientiæ partibus hæc una & præcipua est, nosse quomodo & qua de causa quisque se existimare aut despicere debeat, conabor & de eo meam mentem hic aperire. Unum duntaxat in nobis observo quod justam causam nobis possit suppeditare nosmet ipsos existimandi, nempe legitimum usum liberi nostri arbitrii, & imperium quod in nostras voluntates exercemus. Nam præter solas actiones pendentes ex isto arbitrio, nihil est unde possumus cum ratione laudari vel vituperari, illudque nos quodammodo reddit Deo similes, nos nostri dominos faciendo, modo per ignaviam non amittamus jura quæ nobis confert.

ARTI-

ARTICULUS CLIII.

In quo consistat Generositas.

SIc credo veram *Generositatem* quæ; efficit ut homo se existimet quantum potest legitime, in eo solùm consistere, partim quod norit nihil revera suum esse, exceptâ hâc liberâ dispositione suarum voluntatum, nec cur debeat laudari vel vituperari, nisi quod illâ bene vel male utitur; partim quod sentiat in seipso firmum & constans propositum eâ bene utendi, id est nunquam carendi voluntate suscipiendi & exequendi omnia quæ id judicaverit meliora esse : quod est perfecte sequi virtutem.

ARTICULUS CLIV.

Eam impedire ne contemnantur alii.

QUi hoc de se norunt & sentiunt, sibi facile persuadent, singulos alios homines idem de se ipsis sentire, quoniam in eo nihil est quod ab alio pendeat. Idcirco neminem unquam contemnunt, & quamvis sæpe videant, alios ea admittere sphalmata quæ ostendunt ipsorum imbecillitatem, sunt tamen proniores ad eos excusandos quam carpendos, & ad credendum, eos potius ex notitiæ quam bonæ voluntatis defectu peccare. Ac prout non se putant multo inferiores iis qui plura bona aut honores possident, aut qui ingenio, eruditione, formave præpollent, vel aliàs cæteros superant in aliis quibusdam perfectionibus, ita nec se multo superiores existimant iis quos similiter præcellunt, quod hæc omnia ipsis videantur haud magna consideratione digna, præ bona illa voluntate ex qua sola se existimant, & quam supponunt quoque esse aut ad minimum posse esse in singulis aliis hominibus.

ARTICULUS CLV.

In quo consistat Humilitas honesta.

ATque sic Generosiores solent quoque Humiliores esse, & *Humilitas* honesta consistit solum in ea reflexione quam facimus super infirmitatem nostræ naturæ, & errores quos olim potuimus commisisse, aut deinceps possumus committere, qui non minores sunt iis qui ab aliis committi possunt; efficitque ut nos nemini præferamus, reputantes, pariliter cæteros qui pollent nobiscum suo libero Arbitrio, æquè bene ac nos illo posse uti.

ARTICULUS CLVI.

Quæ sint proprietates Generositatis, & quomodo medeatur exorbitationibus omnium Passionum.

QUi hoc modo Generosi sunt, naturaliter ad magna patranda feruntur; sic tamen ut nihil suscipiant cujus non se capaces sentiant. Et quoniam nihil majus reputant quam bene facere aliis hominibus, & proprium commodum ideo contemnere, semper perfecte humani, affabiles & officiosi erga unumquemque sunt. Ac præterea absolutè dominantur suis Affectibus, specialiter Cupiditatibus, Zelotypiæ, & Invidiæ: quod reputent, nihil cujus acquisitio à se non pendeat tanti valere ut multum debeat exoptari; & Odio erga homines, quia eos omnes existimant; & Metui, quod fiduciâ propriæ virtutis fiant securi; & denique Iræ, quod parvi pendentes quæcunque pendent ex aliis, nunquam tantum concedant suis adversariis ut se ab illis læsos agnoscant.

ARTI-

ARTICULUS CLVII.

De Superbia.

QUotquot vero bonam opinionem de se ipsis concipiunt quacunque alia de causa, non pollent verâ Generositate, sed tantum turgido fastu, qui semper valde vitiosus est, etsi eò magis quò causa propriæ existimationis injustior fuerit. Omnium vero injustissima est, superbire absque causa, id est cum quis etiam nihil cogitat sibi inesse meriti propter quod existimari debeat, solummodo quia meritum non magnifacit, sibique imaginando, gloriam nihil aliud esse quam usurpationem, credit, eos qui ejus sibi plus arrogant, ejus quoque plus habere. Estque hoc vitium ita irrationale & absurdum, ut vix crederem dari homines qui illi se prostituerent, si nemo unquam injustè laudaretur: Sed assentatio tam latè dominatur, ut nullus sit ita imperfectus, qui non se videat sæpè laudari propter res quæ nullam laudem merentur, imo quæ vituperio sunt dignissimæ; quod occasionem præbet stupidioribus in hanc superbiæ speciem incidendi.

ARTICULUS CLVIII.

Effectus ejus contrarios esse effectibus Generositatis.

SEd quæcunque sit causa propriæ existimationis, si diversa fuerit à voluntate quæ sentitur bene semper utendi suo libero Arbitrio, unde dixi manare Generositatem, producit semper factum valde vitiosum, & qui adeo differt ab hac vera Generositate ut habeat effectus absolute contrarios. Cum enim alia bona, ut ingenium, pulchritudo, divitiæ, honores &c. eo magis soleant æstimari quo in paucioribus extant, imo sint ferme omnia ejus naturæ ut pluribus communicari non possint, id efficit ut superbi conentur cæteros omnes deprimere, & suis cupiditatibus mancipati habeant animam indesinentur agitatam ab Odio. Invidia, Zelotypia, aut Ira.

ARTI-

ARTICULUS CLIX.

De Humilitate vitiosa.

QUoad *Abjectionem* aut *Humilitatem* vitiosam, ea consistit præcipuè in eo quod quis se imbecillum sentiat aut parum constantem, & quasi destitutus usu jureque liberi sui arbitrii nequeat ea non facere quorum tamen debet postea ipsum pœnitere; tum etiam in eo quod credit, se non posse per semet ipsum subsistere aut carere pluribus rebus quarum acquisitio pendet ab alio. Atque sic directò opponitur Generositati. Et sæpè evenit ut illi qui ingenium abjectius habent, sint arrogantiores & superbiores: ut generosiores, sunt modestiores & humiliores. Sed cum illi qui mente forti & generosâ præditi sunt, animum non mutent ob prospera vel adversa quæ ipsis accidunt; qui è contrario abjecto & infirmo sunt animo, à sola fortuna diriguntur; nec eos prosperitas minus inflat quam deprimit adfersitas. Imo sæpè videas ut se demittant turpiter apud eos à quibus aliquid vel boni expectant vel mali metuunt, ac simul insolenter se efferant supra eos à quibus nihil sperant vel timent.

ARTICULUS CLX.

Qualis sit motus spirituum in his Passionibus.

CÆterum inde facile cognoscitur, Superbiam & Abjectionem non solum vitia esse, sed etiam Passiones, quod eorum commotio valde se prodit extrinsecus in illis qui subito vel inflantur vel dejiciuntur ex nova quadam occasione. Sed dubitari potest num Generositas & Humilitas, quæ virtutes sunt, possint etiam esse Passiones, quia eorum motus minus conspicui sunt, nec videtur ita virtuti cum Passionibus convenire ac vitio. Attamen non video quî idem motus spirituum, qui inservit confirmandæ cuidam cogitationi cujus fundamentum

mentum malum eſt, nequeat ſimiliter eam confirmare cum juſto nititur fundamento. Et quoniam Superbia & Generoſitas in propria exiſtimatione conſiſtunt, ac in eo ſolum differunt quod ea ſui exiſtimatio vel injuſta ſit vel juſta, mihi videntur poſſe referri ad unam eandemque Paſſionem, quæ excitatur motu compoſito ex motibus Admirationis, Lætitiæ, & Amoris, tam ejus quo quis ſe ipſum amat, quam illius qui habetur pro re ea quæ efficit ut ſe ipſum exiſtimet; ſicut è contrario motus qui excitat Humilitatem, ſive honeſtam ſive vitioſam, compoſitus eſt ex motibus Admirationis, Triſtitiæ, & Amoris proprii, mixti cum Odio defectuum qui efficiunt ut aliquis ſe deſpiciat. Nihilque differentiæ in his motibus obſervo, niſi quod motus Admirationis duas habet proprietates; primò quod inopinata occupatio eum reddat vehementiorem ab initio; deinde quod ſit æqualis in ſuo progreſſu, id eſt, ſpiritus continuent ſe movere eodem tenore in cerebro. Quarum proprietatum prima magis reperitur in Superbia & Abjectione quam in Generoſitate & Humilitate honeſta, & contrà ultima melius obſervatur in his quam in illis. Cujus ratio eſt, quod vitium vulgo ex ignorantia naſcatur, & illi qui minus ſe norunt facilius ſuperbiant, aut ſe demittant plus quam decet; quia quicquid ipſis recenter accidit eos offendit inopinato, & efficit ut dum id ſibi tribuunt ſe ipſos admirentur, & de ſe bene judicent vel ſequiùs, prout exiſtimant illud quod accidit in ſuum commodum cedere vel ſecus. Verum quoniam ſæpe poſt rem ex qua ſuperbierant ſequitur alia quæ eos deprimit, ideo motus Paſſionum quibus agitantur varius eſt. Sed è contrario nihil eſt in Generoſitate quod non queat convenire cum Humilitate honeſta, nec quicquam alibi quod eas immutare poſſit: Unde earum motus ſunt firmi, conſtantes & ſemper ſibi ipſis valde ſimiles: ſed non ita ex inopinata occupatione procedunt, eò quòd qui ſe ita exiſtimant, ſatis norint cauſas propter quas ſe exiſtiment: Attamen poteſt dici, has cauſas adeo miras eſſe (nempe facultatem ſuo utendi libero Arbitrio, ex qua quis ſe ipſum exiſtimat, & infirmitates ſubjecti cui ineſt hæc facultas; quæ efficiunt

ciunt ut non nimis se existimet) ut quoties de novo menti occurrunt, semper novam Admirationem excitent.

Articulus CLXI.

Quomodo Generositas acquiri poßit.

QUin notandum est, Virtutes, vulgo sic dici solitas, esse habitus in anima qui eam ad certas cogitationes disponunt, ita ut sic differant ab illis cogitationibus, ut tamen & eas producere & reciproce ab illis produci possint. Observandum quoque, has cogitationes produci posse ab anima sola, sed sæpe evenire ut insuper aliquis motus spirituum eas confirmet; atque tum simul sunt actiones virtutis & Passionis animæ: sic etsi nulla sit virtus cui magis præclara natalia conferre videantur, quam ea per quam nemo se ultra suum justum valorem existimat; & credibile sit, omnes animas quas Deus indit corporibus nostris, non æquè nobiles & fortes esse; (qua propter hanc virtutem nominavi *Generositatem* secundum usum nostræ linguæ Galliæ, potius quam *Magnanimitatem* secundum usum scholæ, in qua parum cognoscitur) certum est tamen, bonam Institutionem multum inservire ad corrigendos natalium defectus; & eum qui sæpè se occuparit in attenta consideratione liberi arbitrii, & quantum emolumenti situm sit in firmo proposito eo bene utendi, & ab alia parte quàm vanæ & inutiles sint omnes curæ quæ ambitiosos excruciant, posse excitare in se Passionem, & exinde acquirere virtutem Generositatis: quæ cum sit quasi clavis omnium aliarum virtutum, & remedium generale omnibus Affectuum vitiis, videtur hæc consideratio esse digna quæ observetur.

ARTICULUS CLXII.

De Veneratione.

VEneratio sive cultus est inclinatio animæ, non solum ad existimandum objectum quod veneratur, sed etiam ad se illi subjiciendum cum aliquo timore, ejus favoris demerendi gratiâ. Adeoque non veneramur nisi causas liberas, quas posse nobis vel benè vel malè facere judicamus, etiamsi nesciamus utrum sint facturæ. Amore & Devotione prosequimur potius quam simplici Veneratione eos à quibus nil nisi bonum expectamus; odimus verò eos à quibus nil nisi malum præstolamur: Et nisi judicaverimus, causam hujus boni vel mali liberam esse, illi nosmet ipsos non subjicimus ad ejus favorem nobis conciliandum. Sic cum Ethnici Veneratione prosequebantur sylvas, fontes, aut montes, non propriè illas mortuas res venerabantur, sed Numina quæ illis præ esse putabant. Et motus spiritum qui excitat hunc Affectum, componitur tum ex eo qui Admirationem excitat, tum ex eo qui excitat Timorem. de quo postea loquar.

ARTICULUS CLXIII.

De Dedignatione.

ITa quod vulgò dicimus *Dedignationem*, est inclinatio animæ ad spernendam causam liberam, judicando, eam, etsi, naturâ suâ capax sit benè vel malè faciendi, tamen adeo infra nos esse ut nobis neutrum facere possit. Et motus spirituum qui eam excitat, componitur ex illis qui excitant Admirationem, & Securitatem sive Audaciam.

Articulus CLXIV.

De Usu harum duarum Passionum.

Generositas vero & Imbecillitas animi sive Abjectio determinant bonum & malum usum harum duarum Passionum. Quò enim anima nobilior & generosior fuerit, eò major inest ei inclinatio reddendi cuique quod suum est: Atque sic non solum profundissima adest Humilitas respectu Dei, sed etiam absque repugnantia præstatur omnis Honor & Cultus qui hominibus debetur, unicuique secundùm ordinem & authoritatem quam in mundo obtinet,& nihil præter vitium contemnitur. Contra vero qui sunt animi abjecti & imbecillis, solent per excessum peccare, quandoque cum reverentur & timent res solo contemptu dignas, & quandoque cum dedignantur insolenter eas quæ plus reverentiæ merentur. Et sæpè celerrime transeunt ab extrema impietate ad superstitionem, & iterum à superstitione ad impietatem, ita ut nullum sit vitium nullaque inordinatio animi cujus capaces non sint.

Articulus CLXV.

De Spe & Metu.

Spes est dispositio animæ ad sibi persuadendum, id eventurum quod cupit, quæ producitur motu speciali spirituum, conflato ex motu Lætitiæ & Desiderii inter se permixtis. Et *Metus* est alia animæ dispositio, quæ ipsi persuadet, id ipsum non eventurum. Ac observandum, has duas Passiones, licet sibi contrarias, tamen posse simul alicui inesse; nimirum ubi simul objiciuntur menti diversæ rationes, quarum quædam suadent,eventum Cupiditatis facilem esse,aliæ difficilem eum reddunt.

Arti-

ARTICULUS CLXVI.

De Securitate & Desperatione.

NUnquam autem altera harum Passionum comitatur Cupiditatem quin alteri quendam locum relinquat. Cum enim *Spes* satis ita firma est, ut planè expellat Metum, mutat naturam, & vocatur *Securitas* sive *Fiducia*: Et cum quis persuadetur, id quod cupit, eventurum, &, si continuet velle ut eveniat, desinit tamen agitari ab Affectu cupiditatis, quæ ejus eventum exquiri faciebat cum inquietudine; sicuti cum *Metus* adeo extremus est, ut omnis spes decollet; sese convertit in *Desperationem*, & hæc Desperatio exhibens rem ut impossibilem, extinguit planè Cupiditatem, quæ nonnisi in possibilia fertur.

ARTICULUS CLXVII.

De Zelotypia.

ZElotypia est species Metus qui spectat Cupiditatem sibi conservandi possessionem cujusdam boni; nec tam procedit ex vi rationum, quæ judicare faciunt, illud amitti posse, quam ex magno æstimio in quo est; quod efficit ut examinentur vel minimæ suspicionis causæ, & sumantur pro rationibus maximi momenti.

ARTICULUS CLXVIII.

In quo hæc Passio honesta esse possit.

ET quoniam major habenda est cura conservandorum bonorum quæ majora, quam quæ minora sunt, hæc Passio in quibusdam occasionibus honesta & justa esse potest. sic exempli gratia Militiæ Dux qui urbem maximi momenti servat,

jure movetur Zelotypia pro ipsa, id est metuit omnia illa quibus occupari & intercipi posset: nec honesta mulier vituperatur quod sui honoris sit zelotypa , id est non solum à malefaciendo abstineat, sed quoque studiose vitet vel minimas obtrectationis causas.

ARTICULUS CLXIX.

In quo vitiosa.

ASt ridetur Avarus, cum Zelotypia ducitur pro suo Thesauro, id est, cum illi oculis incubat, nec ab illo unquam recedere vult, ne quis eum furetur: nec enim pecunia meretur tantâ curâ asservari. Et contemnimus virum qui suæ uxoris zelotypus est, cùm indicio sit, eam ab ipso non amari uti par erat, quod vel de se vel de illa male opinetur. Dico quod illam non recte diligat: nam si vero Amore eam prosequeretur, nulla ratione ad sequius de illa suspicandum propenderet; Ac propriè non eam amat, sed solummodò bonum, quod in eo situm arbitratur ut solus eam possideat: nec metueret jacturam hujus boni, nisi eo se indignum aut suam uxorem infidelem esse judicaret. Cæterum hæc Passio nonnisi ad suspiciones & diffidentias refertur: propriè enim non est Zelotypia, conari aliquod malum vitare, cum ejus metuendi justa causa subest.

ARTICULUS CLXX.

De Animi fluctuatione.

A*Nimi fluctuatio* est quoque species Metus. Quæ dum retinet Animam quasi in dubia lance inter plures actiones quas facere potest, in causa est ut nullam exequatur, & sic habeat tempus ad eligendum antequam se determinet; In quo revera habet quendam usum qui bonus est: Verum cum ulterius durat quam par est, & illud tempus deliberationi impendit, quod requirebatur ad agendum, pessima est. Dico autem, eam

eam esse speciem Metus; quamvis accidere possit, cum datur optio plurimarum rerum, quarum bonitas valdè æqualis appa-ret, ut incerti & fluctuantes hæreamus, etsi nullus propterea subsit Metus. Hæc enim species fluctuationis procedit solum à subjecto quod se offert, non autem ulla commotione spiri-tuum. Quare Affectus non est, nisi in quantum metus errandi in electione ejus auget incertitudinem. Verum hic metus tam ordinarius & tam vehemens est in quibusdam, ut sæpè, etsi nihil occurrat eligendum, nec nisi unica res sese offerat vel sumenda vel omittenda, eos tamen detineat, & efficiat ut inutiliter subsistant in alii exquirendis. Et tum est excessus Fluctuatio-nis, ortus ex nimio Desiderio benè agendi, & imbecillitate Intellectus, qui destitutus notionibus perspicuis & distinctis, nonnisi multas confusas habet. Quare remedium contra hunc excessum erit, assuescere formandis judiciis certis & determi-natis de omnibus rebus quæ sese offerunt, & censendo semper, officium præstari, cum fit quod melius esse judicatur, etsi forte pessime judicetur.

ARTICULUS CLXXI.

De Animositate & Audacia.

ANimositas cum Affectus est, non habitus vel inclinatio naturalis, est certus quidam calor sive agitatio quæ dis-ponit animam ad agendum viriliter in executione rerum quas meditatur, cujuscunque naturæ sint. Estque *Audacia* Animo-sitatis species, quæ disponit animam ad res eas exequendas quæ plus periculi habuerint.

ARTICULUS CLXXII.

De Æmulatione.

EStque *Æmulatio* pariliter ejus quædam species, sed alio sensu: potest enim Animositas considerari ut genus, quod divi-

dividitur in tot ſpecies quot extant diverſa objecta, & in tot alias quot cauſas habet: Priori modo Audacia ejus ſpecies eſt, poſteriori Æmulatio. Hæc verò nihil aliud eſt quàm calor qui diſponit animam ad ſuſcipiendas res quas ſibi ſucceſſuras ſperat, quia aliis eas bene ſuccedere videt, atque ſic eſt ſpecies Animoſitatis, cujus cauſa externa exemplum eſt. Dico cauſam externam; quia inſuper debet ſemper alia quædam interna ſubeſſe, quæ in eo ſita eſt quod corpus ita ſit diſpoſitum, ut Cupiditas & Spes majorem vim habeant in ſanguine copioſo ad cor propellendo, quàm Metus aut Deſperatio in eo impediendo.

ARTICULUS CLXXIII.

Quomodo Audacia à Spe pendeat.

NOtandum enim, quod licet objectum Audaciæ ſit difficultas quam vulgo ſequitur Metus aut etiam Deſperatio, ita ut in rebus periculoſioribus & deſperatioribus plus Audaciæ & Animoſitatis adhibeatur, debeat tamen ſperari vel etiam certò credi finem qui intenditur ſucceſſurum, ut fortiter occurrentibus difficultatibus reſiſtatur. Verùm hic finis differt ab illo objecto : nec enim ſimul poteſt dari Certitudo & Deſperatio ejuſdem rei eodem tempore. Sic cum Decii in confertos hoſtes irruebant, & currebant ad mortem certam, objectum Audaciæ ipſorum erat difficultas conſervandæ vitæ in hac actione, pro qua difficultate nil niſi Deſperationem habebant, mori certiſſimi : Sed eorum finis eras animare milites ſuo exemplo, & ipſis conſequi victoriam quam ſperabant; aut etiam finis eorum erat gloriam poſt mortem conſequi, cujus certi erant.

ARTICULUS CLXXIV.

De Pusillanimitate, & Consternatione.

PUsillanimitas directe Animositati opponitur. estque languor sive frigus quod impedit animam ne feratur ad ea peragenda quæ faceret si isto Affectu careret. Et *Consternatio*, quæ contraria est Audaciæ, non solum frigus est, sed etiam perturbatio & stupor animæ, qui ipsi aufert facultatem resistendi malis quæ proxima esse putat.

ARTICULUS CLXXV.

De Usu Pusillanimitatis.

QUamvis autem mihi persuadere nequeam, Naturam indidisse hominibus ullum Affectum qui semper vitiosus sit, nullumque usum bonum & laudabilem habeat, tamen vix conjicere possum cui bono hi duo queant inservire. Mihi solummodo videtur Pusillanimitatem quendam usum habere, cum homines eximit à suscipiendis laboribus ad quos ferendos incitari possent verisimilibus quibusdam rationibus, nisi aliæ certiores rationes ex quibus inutiles judicantur, excitassent hunc Affectum. Nam præterquam quod eximit animam ab his laboribus, inservit quoque corpori in eo, quod retardato motu spirituum, impedit quominus ejus vires dissipentur. At vulgo & ut plurimum admodum noxius est, quia abducit voluntatem ab actionibus utilibus. Quoniam vero non oritur aliunde quam ex eo quod non satis habetur Spei aut Cupiditatis, illi corrigendo sufficiet, hos duos Affectus in se ipso intendisse & auxisse.

Articulus CLXXVI.

De usu Consternationis.

QUod attinet Consternationem, non video quî unquam laudabilis vel utilis possit esse: nec Affectus specialis est, sed merus excessus Pusillanimitatis, Stuporis & Metus, qui semper vitiosus est; sicuti Audacia excessus est Animositatis, qui semper bonus habetur, modo finis qui intenditur sit bonus. Et quia præcipua causa Consternationis est inopinatus incursus, nihil melius est illi præcavendo quam uti præmeditatione, seque ad omnes eos eventus præparare quorum metus eum producere potest.

Articulus CLXXVII.

De Morsu Conscientiæ.

M*Orsus* Conscientiæ est species Tristitiæ ortæ ex dubitatione sive scrupulo qui injicitur num id quod fit vel factum est bonum sit, nec ne. Et necessario præsupponit dubitationem: Nam si planè constaret, id quod fit, malum esse, ab eo faciendo abstineretur, quoniam voluntas non fertur nisi in ea quæ aliquam bonitatis speciem præ se ferunt. Et si constaret, id quod jam factum est malum esse, ejus pœnitentia qui fecit tangeretur non simplici morsu. Usus autem hujus Affectus est, quod efficiat ut expendatur num res de qua dubitatur sit bona nec ne, & impediat ne fiat alia vice, quamdiu non constat bonam esse: sed quia malum præsupponit, præstaret nunquam ejus sentiendi causam dari: ac præveniri potest iisdem mediis quibus Fluctuatio potest excuti.

ARTICULUS CLXXVIII.

De Irrisione.

IRrisio est species Lætitiæ mixtæ cum Odio, quæ inde oritur, quod deprehendatur leve aliquod malum in persona quæ illo digna putatur: odio habetur illud malum, & gaudetur in illo reperiri qui eo dignus est. Et cum ex inopinato id accidit, repentina occupatio Admirationis causa est cachinnorum, juxta ea quæ dicta fuerunt supra de natura Risus. Verum illud malum leviculum esse debet; si enim magnum fuerit, credi non potest eum qui illud patitur eo dignum esse, nisi simus pravæ admodum indolis, aut ipsum maximo Odio prosequamur.

ARTICULUS CLXXIX.

Cur Imperfectissimi quique soleant maximi Irrisores esse.

QUin videmus, eos qui defectus habent perinsignes, exempli gratiâ qui claudi sunt, monoculi, gibbosi, aut qui aliquâ contumeliâ vel infamiâ publicè affecti sunt, specialiter proclives ad irrisionem esse; Cum enim cupiant cæteros omnes in pari gradu videre, lætantur ob mala quæ ipsis eveniunt, & eos illis dignos existimant.

ARTICULUS CLXXX.

De Usu loci.

QUod attinet Iocum modestum, qui reprehendit utiliter vitia, ea ridicula repræsentando, jocantibus ipsis interea nec ridentibus nec ullum Odium testantibus in personas, Affectus non est, sed qualitas honesti viri, quæ indolis ejus alacritatem denotat & animæ tranquillitatem, quæ notæ virtutis sunt, & sæpè quoque dexteritatem ingenii, in eo quod possit dare speciem aliquam jucundam rebus quas irridet

Articulus CLXXXI.

De Usu Risus in Ioco.

Nec tulpe eſt ridere cum jocos audimus aliorum: imo tales eſſe poſſunt, ut moroſitatis nimiæ foret, de illis non ridere. Verùm cum ipſi jocamur, magis decet abſtinere riſu, ne videantur derepente & inopinatò occurrere res quas dicimus, vel nos ipſi videamur mirari dexteritatem noſtram in illis inveniendis: Quin ita fit, ut eo magis ex inopinato occupent Auditores.

Articulus CLXXXII.

De Invidia.

Quæ vulgo dicitur *Invidia*, eſt vitium ſitum in perverſitate indolis, quâ fit ut quidam doleant de bono quod evenire vident aliis hominibus. At hic utor illâ voce ad ſignificandam Paſſionem quæ ſemper vitioſa non eſt. Invidia igitur quatenus Affectus, ſpecies eſt Triſtitiæ mixtæ Odio, quæ inde procedit quod videmus bonum accidere iis quos eo indignos arbitramur. Quod de ſolis fortuna bonis cum ratione putari poteſt. Nam quod attinet bona vel animæ, vel etiam corporis, quatenus ea à nativitate habentur, ſatis videtur habere is ad illa dignitatis, qui ea accepit à Deo antequam ullius mali perpetrandi capas eſſet.

Articulus CLXXXIII.

Quomodo Iuſta vel Injuſta eſſe poſſit.

Sed cum fortuna alicui bona ſubmittit quibus revera indignus eſt, nec ideo Invidia in nobis excitatur, niſi quod naturaliter amantes Iuſtitiam, indignamur, eam non obſervari in diſtri-

diſtributione horum bonorum, zelus eſt excuſabilis; præſertim cum bonum quod aliis invidetur, ejus eſt naturæ ut in malum abire poſſit in eorum manibus, ut ſi fuerit aliquod munus vel officium in cujus exercitio male verſari poſſint. Imo cum quis ſibi ipſi appetit idem bonum, nec poteſt illud conſequi quod ab aliis qui illo indigniores ſunt poſſideatur, ita redditur hæc Paſſio violentior, nec tamen ideo deſinit excuſabilis eſſe, modo odium quod continet ſolum reſpiciat pravam diſtributionem poni quod invidetur, & non perſonas quæ illud poſſident aut diſtribuunt. Sed pauci admodum adeo juſti & generoſi ſunt, ut nullo Odio proſequantur eos, à quibus præveniuntur in acquiſitione boni quod pluribus communicabile non eſt, quodque ſibi exoptaverant, etſi qui illud acquiſiverunt illo ſint æquè digni vel etiam digniores. Quod verò frequentius invidetur, gloria eſt: quamvis enim aliorum gloria non impediat quominus ad eam poſſimus adſpirare, ejus tamen acceſſum difficiliorem reddit, & intendit pretium.

ARTICULUS CLXXXIV.

Unde fiat ut Invidi plerumque ſint calore livido.

CÆterum nullum eſt vitium quod æque obſit felicitati humanæ ac Invidia. Nam præterquam quod qui eâ laborant ſe ipſos excruciant, conturbant inſuper quantum poſſunt voluptatem aliorum. Et ut plurimum coloris ſunt lividi, id eſt pallidi, mixti flavo & nigro, & quaſi contuſo ſanguine; unde fit ut Invidia Latinè vocetur *Livor*. Quod optimè convenit cum iis quæ ſupra dicta ſunt de motibus ſanguinis in Triſtitia & Odio. Nam hoc efficit ut flava bilis quæ venit ex parte inferiori jecoris, & atra quæ venit ex liene, ſeſe diffundant ex corde per arterias in omnes venas; & illa facit ut ſanguis venarum minus habeat caloris & lentiùs fluat ſolito, quod ſufficit faciendo colori livido. Sed quia bilis tam flava quam atra poteſt quoque ſubmitti in venas ab aliis plurimis cauſis, nec Invidia illas eò propellit ſatis copioſè ad mutandum vultus colo-

colorem, nisi fuerit intensissima & diuturna, non censendi sunt omnes illi in quibus iste color apparet ad eam proclives esse.

Articulus CLXXXV.

De Commiseratione.

C*ommiseratio* est species Tristitiæ, Amori mixtæ aut benevolentiæ erga illos quos aliquid mali pati videmus, quo eos indignos judicamus. Atque sic contraria est Invidiæ, ratione sui objecti, & Irrisioni, quia illud alio modo considerat.

Articulus CLXXXVI.

Qui sint maximè Misericordes.

ILli qui se valde debiles sentiunt & obnoxios adversæ fortunæ, videntur aliis propensiores ab hunc Affectum; quia sibi repræsentant alienum malum ceu quod sibi quoque queat evenire, & sic ad Misericordiam moventur magis ex Amore sui quàm aliorum.

Articulus CLXXXVII.

Quomodo Generosiores hoc Affectu tangantur.

ATtamen Generosiores & qui sunt animo fortiori, ita ut nihil mali sibi metuant, & se supra fortunæ imperium statuant, non carent Commiseratione, cum vident infirmitatem aliorum hominum, & eorum querelas audiunt. Pars enim est Generositatis, bene velle unicuique. Verum hujus Commiserationis Tristitia amara non est, sed instar ejus quam producunt casus tragici qui in Theatro repræsentari videntur, magis est in exteriori & in sensu, quàm in ipsa anima, quæ interim fruitur satis factione cogitandi se defungi suo

ſuo officio dum compatitur afflictis. Atque in hoc differt, quod cum vulgus miſereatur eorum qui queruntur, quia putat, mala quæ patiuntur valde gravia eſſe, præcipuum contra objectum Commiſerationis maximorum virorum ſit imbecillitas eorum quos queri vident; quia cenſent nullum accidens poſſe dari quod tam grave ſit malum ac Puſillanimitas eorum eſt qui id ferre non poſſunt conſtanter; & quamvis odio habeant vitia, non ideo tamen oderunt eos quos illis vident obnoxios, ſed ſolum eorum miſerentur.

ARTICULUS CLXXXVIII.

Quinam Miſericordia non tangantur.

SOli demum homines maligni & Invidi, quique naturaliter odio habent omnes alios, aut qui adeo ſtupidi ſunt, vel ita excœcati proſperitate fortunæ, aus deſperabundi ex adverſitate, ut non putent, aliquid ampliùs mali ſibi evenire poſſe, nulla Commiſeratione tanguntur.

ARTICULUS CLXXXIX.

Cur hæc Paſſio ad lacrymandum excitet.

CEterum facilè in hoc Affectu lacrymæ emittuntur, quod Amor propellens multum ſanguinis ad cor, efficiat ut ex oculis multi vapores prodeant, & frigus Triſtitiæ retardans agitationem horum vaporum, faciat ut in lacrymas mutentur, juxta id quod ſupra dictum fuit.

ARTICULUS CXC.

De Satisfactione ſive Acquieſcentia in ſe ipſo.

S*Atisfactio* ſive *Acquieſcentia in ſe ipſis*, quam ſemper illi conſequuntur qui conſtanter inſiſtunt virtuti, eſt habitus

in eorum anima qui vocatur Tranquillitas & Quies Conſcientiæ: ſed ea quæ de novo camparatur ubi recenter aliquid factum eſt quod bonum putatur, eſt Paſſio, nempe ſpecies Lætitiæ, quam omnium eſſe dulciſſimam arbitror, quia ejus cauſa non aliunde quam à nobis pendet. Attamen ubi illa cauſa juſta non eſt, id eſt, cum actiones ex quibus multum ſatisfactionis obtinetur non ſunt magni momenti, vel etiam vitioſæ ſunt, ridicula eſt, & nonniſi ſuperbiæ & abſurdæ arrogantiæ producendæ inſervit. Quod ſpecialiter obſervari poteſt in iis qui, cum ſe religioſos putent, hypocritæ demum & ſuperſtitioſi ſunt, id eſt, qui eo quod ſæpe frequentent templa, multas recitent preces, capillos tonſos habeant, jejunent, eleemoſynas largiantur, ſe plane perfectos putant, & ſibi imaginantur ſe ita in gratia apud Deum eſſe, ut nihil facere queant quod ipſi diſpliceat, & omne quod ipſis ſua Paſſio ſuggerit, bonum zelum eſſe; etſi quandoque ſuggerat maxima crimina quæ in homines cadere poſſint, ut prodere Urbes, trucidare Principes, exterminare integros populos ob id ſolùm quod ſuas opiniones non ſequantur.

ARTICULUS CXCI.

De Pœnitentia.

Pœnitentia eſt directe contraria Satisfactioni ſive Acquieſcentiæ in ſe ipſo, eſtque ſpecies Triſtitiæ, quæ procedit ex eo quod credimus aliquid mali nos perpetraſſe. Eſt autem valde amara, quia ejus cauſa non aliunde quam à nobis eſt. Quod tamen non impedit quominus utiliſſima ſit, quando actio cujus nos pœnitet revera mala eſt, ejuſque certam habemus notitiam, quia ad alias melius agendum nos incitat. ſed ſæpè evenit ut imbecilliores animi pœnitentiâ ducantur eorum quæ fecerunt, etiamſi ea mala eſſe certo neſciant, ac ſolùm id ita ſibi perſuadent quia metuunt, & ſi contrarium feciſſent, cujus ſimiliter ipſos pœniteret; quæ in illis imperfectio eſt commiſeratione digna. Remedia vero huic defectui eadem ſunt quæ inſerviunt Fluctuationi tollendæ.

ARTI-

ARTICULUS CXCII.

De Favore.

F*Avor* propriè eſt cupiditas videndi bonum evenire ei erga quem bonâ ferimur voluntate; ſed hic utor iſto vocabulo ad hanc ſignificandam voluntatem, quatenus in nobis excitatur bonâ quadam actione illius cui bene volumus. Propendemus enim naturaliter in amorem eorum qui res patrant quas exiſtimamus bonas, etiamſi ex illis nihil boni ad nos redeat. Favor in illa ſignificatione eſt ſpecies Amoris, non Cupiditatis, etiamſi cupiditas videndi benè eſſe ei cui favetur eum ſemper comitetur; & ordinariò jungitur Commiſerationi, quia adverſa quæ miſeris evenire videmus efficiunt ut magis ad eorum merita mentem reflectamus.

ARTICULUS CXCIII.

De Gratitudine.

G*Ratus* quoque *animus* eſt Amoris ſpecies excitata in nobis aliqua actione ejus in quem fertur, quaque credimus eum nobis benefeciſſe, aut ſaltem benefacere in animo habuiſſe. Ita continet idem quod Favor, & id amplius, quod innitatur actioni quæ nos tangit, & de qua etiam gratias referre deſideramus; Idcirco longe majorem vim habet, præſertim in animis vel tantillum nobilibus & generoſis.

ARTICULUS CXCIV.

De Ingratitudine.

QUod attinet *Ingratitudinem*, ea Paſſio non eſt; natura enim nullum in nobis poſuit ſpirituum motum quo excitetur, ſed merum eſt vitium, directe oppoſitum Gratitudini,

O quate-

quatenus hæc ſemper honeſta eſt, & unum ex præcipuis vinculis ſocietatis humanæ. Idcirco hoc vitium proprium eſt hominum brutorum & ſtolide ſuperborum, qui putant, omnia ſibi deberi; aut ſtupidorum, qui nullam faciunt reflexionem animi ad beneficia quæ accipiunt; aut imbecilliorum & abjectorum, qui ubi ſentiunt infirmitatem & egeſtatem ſuam, demiſſe quærunt auxilium aliorum; quod ubi ſunt conſequuti, eos odio proſequuntur, quia deſtituti voluntate paria referendi, aut ſe id poſſe deſperantes, & ſibi fingentes omnes omnino ſecum venales & mercenarios eſſe, nihilque boni fieri niſi cum remunerationis ſpe, eos ſe decepiſſe arbitrantur.

ARTICULUS CXCV.

De Indignatione.

INdignatio eſt ſpecies Odii aut Averſionis, qua naturaliter fertur in eos qui aliquid mali faciunt, qualecunque illud ſit. Sæpe quidum Invidiæ commiſcetur aut Miſericordiæ, ſed tamen objectum habet valde diverſum. Illis enim ſolis indignamur qui bene vel male faciunt indignis; ſed invidemus iis qui illud bonum conſequuntur, & miſeret nos eorum qui illud malum patiuntur. Revera tamen poſſidere bonum quo indignus fueris, eſt quadantenus male facere. Quæ cauſa eſſe potuit Ariſtoteli ejuſque ſequacibus, ſupponentibus, Invidiam ſemper vitium eſſe; eam quæ vitioſa non eſt, *Indignationis* nomine exprimendam.

ARTICULUS CXCVI.

Cur quandoque juncta ſit Commiſerationi, & quandoque Irriſioni.

ETiam malefacere eſt quodammodo malum pati: unde fit ut quidam jungant ſuæ Indignationi Commiſerationem, & quidam Irriſionem, prout feruntur bonâ vel malâ volun-

voluntate erga illos quos errare vident: Atque sic risus Democriti & fletus Heracliti potuerunt procedere ab eadem causa.

ARTICULUS CXCVII.

Quod sæpe eam comittetur Admiratio, neque incompatibilis sit cum Lætitia.

SÆpè quoque Indignationem comitatur Admiratio: solemus enim supponere, omnes res futuras eo modo quo judicamus debere fieri, id est, eo modo quem bonum censemus; idcirco cum quid aliter evenit, id nobis inopinatum est, & admirationem ciet. Nec etiam cum Lætitia incompatibilis est, etsi frequentius conjungatur Tristitiæ. Cum enim malum de quo indignamur, nobis nocere non potest, & cum consideramus, nos nihil simili velle designare, id nobis aliquam præbet Delectationem: Estque forte una ex causis risus; qui quandoque comitatur hunc Affectum.

ARTICULUS CXCVIII.

De Ejus Usu.

CÆterum Indignatio magis observatur in illis qui malunt videri addicti virtuti, quam in iis qui revera tales sunt. Quamvis enim qui amant Virtutem nequeant videre absque aliqua aversione aliorum vitia, tamen nonnisi à gravioribus & extraordinariis commoventur. Morosi est & difficilis, indignari multum ob res parvi momenti; Injusti, indignari ob res quæ vituperari non possunt; & inepti absurdique, non restringere hunc Affectum ad actiones humanas, & eum extendere usque ad opera Dei aut Naturæ, ut faciunt illi qui nunquam suâ conditione suâve fortunâ contenti, audent carpere directionem mundi & arcana Providentiæ.

Articulus CXCIX.

De Ira.

IRa eſt etiam ſpecies Odii aut Averſionis, quam habemus erga eos qui aliquod malum fecerunt, aut qui conati ſunt nocere, non indifferenter quibusvis, ſed ſpeciatim nobis. Atque ſic idem continet quod Indignatio, & hoc amplius quod fundamentum habeat in actione quæ nos ſpectat,& cujus ulciſcendæ Cupiditate tenemur. Hæc enim Cupiditas illam ferè ſemper comitatur,ac directe opponitur Graritudini, ut Indignatio Favori, Verum incomparabiliter vehementior eſt aliis hiſce tribus Affectibus, quia Cupiditas repellendi res noxias & ſeſe ulciſcendi eſt omnium urgentiſſimum: Hæcque Cupiditatis juncta Amori ſui ipſius, Iræ ſuppeditat omnem ſanguinis agitationem quam Animoſitas & Audacia efficere poſſunt; & Odium efficit ut hanc agitationem ſuſcipiat præcipuè ſanguis bilioſus qui ex liene venit, & ex parvis venis jecoris, & ingreditur in cor, in quo propter ipſius copiam & naturam bilis quam admixtam habet, excitat calorem longè aſperiorem & ferventiorem eo qui poteſt excitari ab Amore aut Lætitia.

Articulus CC.

Quare minus mituendi qui ex Ira erubeſcunt quam qui pallent.

SUnt autem ſigna externa hujus Paſſionis diverſa, ſecundùm varia temperamenta perſonarum, & varietatem aliarum Paſſionum ex quibus componitur aut quæ illi junguntur. ſic nonnulli videntur palleſcere aut tremere cum iraſcuntur,& alii erubeſcere vel etiam lachrymari.Et vulgo cenſetur Ira eorum qui pallent magis metuenda,quam eorum qui erubeſcunt. Cujus rei ratio eſt, quòd ubi nolumus aut non poſſumus nos aliter

aliter ulciſci quam vultu & verbis, explicamus omnem noſtrum calorem omnemq; noſtram vim ab initio ipſius commotionis; unde rubor: & quandoque deſiderium & commiſeratia noſtri ipſius, quod aliter nos ulciſci nequeamus, in cauſa eſt ut lachrymemur. At qui è contrario ſe ſervant & determinant majori ultioni, triſtes fiunt, eo quod putent ad id ſe teneri eâ actione ob quam iraſcuntur; quandoque etiam metuunt mala quæ ſequi poſſunt ex conſilio ſuſcepto; quod primo obtutu eos reddit pallidos, frigidos, & trementes; Aſt ubi poſtea ſuam ultionem exequuntur, eò magis incaleſcunt quo frigidiores ab initio fuerant; ſicut videmus, febres quæ à frigore incipiunt ut plurimum vehementiores eſſe.

ARTICULUS CCI.

Dari duas Iræ ſpecies, & optimos quoſque priori magis eſſe obnoxios.

INde monemur duas ſpecies Iræ poſſe diſtingui, quarum una promptiſſima eſt, & valde ſe prodit foris, ſed tamen parum præſtat, & facilè ſedari poteſt; altera quæ non ita ab initio apparet, ſed magis corrodit, & quæ effectus periculoſiores habet. Qui multum Bonitatis & Amoris habent, priori ſunt magis obnoxii. Non enim oritur ex profundo odio, ſed ex ſubitanea Averſione quæ eos derepente occupat; quia cum eò propendeant ut imaginentur omnia debere eo modo procedere quem optimum judicant, quamprimum aliter evenit, id mirantur, & inde offenduntur, ſæpè etiam etſi res eos ſpeciatim non ſpectet; quia cùm multum diligant, cauſam eorum quos amant eo animo ſuſcipiunt acſi ſua foret: & ſic quod nihil niſi materia indignationis in aliis eſſet, ipſis abit in cauſam iræ. Et quia inclinatio quâ propendent ad amandum efficit ut ſemper habeant multum caloris & multum ſanguinis in corde, nequit averſio quæ eos derepente occupat tam parum bilis eò propellere, quin ſtatim id excitet magnam commotionem in illo ſanguine. Verum hæc commotio

parum durat, quia vis inopinatæ aversionis non continuat; & quamprimum deprehendunt, rem ob quam irati sunt non debuisse eos tantum commovere, illius pœnitentia ducuntur.

ARTICULUS CCII.

Animas imbecilles & abjectas alterâ magis abripi.

ALtera Iræ species, in qua prædominantur Odium & Tristitia, non ita primo obtutu apparet, nisi forsan in eo quod pallorem inducat faciei: sed ejus vis paulatim augetur agitatione quam fervens vindictæ Cupiditas excitat in sanguine, qui permixtus bili quæ propellitur ad cor ex parte inferiori jecoris & lienis, in eo excitat calorem asperum admodum & pungentem. Et sicuti generosiores sunt animæ illæ quæ plus gratitudinis habent, ita illæ sunt superbiores & viliores infirmioresque quæ se magis abripi patiuntur ab hac specie Iræ: Eo enim injuriæ majores apparent, quo superbia facit ut quis se ipsum magis æstimet; quin etiam quo pluris fiunt bonæ quæ auferunt, quæ eo magis æstimantur quo anima imbecillior & abjectior fuerit, quoniam ab aliis pendent.

ARTICULUS CCIII.

Generositatem esse pro remedio contra Iræ excessus.

CÆterum, etsi hic Affectus utilis sit ad suppeditandum nobis vigorem necessarium propulsandis injuriis, nulli tamen excessus majori cura vitandi veniunt, quod perturbantes judicium sæpe in ea inducant errata quorum postea pœnitere oportet; imo quandoque impediant ne tam bene repellantur hæ injuriæ quam aliàs fieri posset, si minus adesset commotionis. Verum sicut nihil est quod Iram magis intendat quam superbia, ita credo Generositatem optimum esse remedium contra illius excessus; quia dum facit ut parvipendantur omnia bona quæ possunt auferri, & contra maximi fiat libertas

bertas & imperium abſolutum in ſemet ipſum, quo perit ubi ab alio lædi poſſumus, efficit ut contemptu ſolo aut ad ſummum indignatione ulciſcamur eas injurias ex quibus alii ſolent offendi.

ARTICULUS CCIV.

De Gloria.

QUod hic nomine *Gloriæ* indigito, eſt ſpecies Lætitiæ fundata ſuper Amorem ſui ipſius, & quæ oritur ex opinione aut ſpe concepta laudis apud alios obtinendæ: Atque ſic differt à ſatisfactione interiori, quæ naſcitur ex opinione quod aliquam bonam actionem fecerimus: quandoque enim homines laudantur propter res quas ipſi non credunt bonas, & vituperantur ob eas quas meliores arbitrantur; ſed ambæ æque ſunt ſpecies propriæ exiſtimationis ac Lætitiæ. Cauſa enim eſt ſe ipſum exiſtimandi, ubi videris te æſtimari ab aliis.

ARTICULUS CCV.

De Pudore.

PUdor è contrario eſt ſpecies Triſtitiæ, fundata quoque ſuper Amorem ſuimet ipſius, & qui procedit ab opinione vel metu vituperii: Et inſuper ſpecies Modeſtiæ aut Humilitatis, & propriæ diffidentiæ: Cum enim quis eo uſque ſe ipſum exiſtimat ut nequeat imaginari ſe ab ullo contemni, non facile poteſt pudore ſuffundi.

ARTI-

ARTICULUS CCVI.

De Usu harum duarum Paßionum.

GLoria autem & pudor eundem usum habent, in eo quod nos ad virtutem incitent, illa spe, hæç metu; solummodo instrui debet judicium de iis quæ revera digna sunt vituperio vel laude, ne pudor obrepat ex bene factis, aut gloria ex vitiis; ut pluribus evenit. At non convenit penitus exuere hos Affectus, ut olim faciebant Cynici: Etsi enim populus pessime judicet, attamen quia sine ipso vivere non possumus, & nostra refert ab illo æstimari, sæpe debemus ejus opiniones sequi potius quam nostras, quoad externa nostrarum actionum.

ARTICULUS CCVII.

De Impudentia.

IMpudentia sive *Inverecundia* quæ Pudoris contemptus est, & sæpè etiam Gloriæ, non est Passio; quia nobis nullus inest motus specialis spirituum qui eam excitet; sed vitium est oppositum Pudori atque etiam Gloriæ, quatenus utraque bona est: sicut Ingratitudo opponitur Gratitudini, & Crudelitas Commiserationi. Præcipua vero Impudentiæ causa oritur ex gravibus contumeliis quibus aliquis sæpe affectus fuerit. Nemo enim dum juvenis est non putat laudem bonum esse, & infamiam malum, majoris momenti ad vitam quam postea experientiâ liquet nonnullis, ubi post passas insignes quasdam contumelias honore se vident penitus destitutos & spretos ab omnibus. quare illi impudentes fiunt & inverecundi, qui bonum & malum ex commoditatibus corporeis metientes, vident se illas æque possidere post has contumelias ac ante; imo etiam aliquando melius, quod exonerentur multis necessitatibus ad quas honor ipsos obligabat; & quod si jactura bonocum suo in fortunio juncta sit, extent personæ piæ à quibus in eo subleventur.

ARTI-

ARTICULUS CCVIII.

De Fastidio.

FAstidium est species Tristitiæ, ex eadem causa ortæ ex qua ante Lætitia processit. Ita enim constituti sumus, ut pleræque omnes res quas possidemus, bonæ non sint nostri respectu nisi ad tempus, & postea fiant incommodæ. Quod præsertim apparet in esu & potu, qui non sunt utiles nisi quamdiu viget appetitus; sed fiunt noxii ubi cessat; & quia tum cessant Gustui grati esse, hæc Passio Gallicè dicta fuit *Desgoust*.

ARTICULUS CCIX.

De Desiderio.

DEsiderium est quoque species Tristitiæ, quæ specialem amarorem in eo habet quod semper juncta sit cuidam Desperationi, & Recordationi Delectationis quam nobis attulerat fruitio. Nunquam enim Desiderio afficimur nisi ex bonis quæ quondam possedimus, & quæ ita perierunt ut nulla spes supersit ea recuperandi eo tempore & modo quo nos illa desideramus.

ARTICULUS CCX.

De Hilaritate.

DEnique quæ mihi dicitur *Hilaritas*, species est Lætitiæ, quæ id habet speciale quod ejus dulcedo augetur recordatione malorum præteritorum, ex quibus homines se ita sublevatos sentiunt ac si grave aliquod onus quod diu bajulassent ex suis humeris remotum sentirent. Nihil autem video in his tribus Passionibus observatione valde dignum, nec etiam alia de causa eas hic posui, quam ut sequerer ordinem enumerationis supra factæ. Sed mihi videtur hanc enumerationem fuisse utilem ad ostendendum nos nullam ex iis omisisse quæ digna foret speciali aliqua consideratione.

ARTICULUS CCXI.

Remedium Generale contra Paßiones.

NUnc autem poſtquam eas omnes novimus, multò minus metuendæ ſunt quam antea. Videmus enim, eas omnes naturâ ſuâ bonas eſſe, nihilque nobis vitandum ex illis præter earum pravos uſus aut exceſſus: contra quos remedia quæ propoſui ſufficere poſſent, ſi quiſque ſat curæ haberet illa uſurpandi. Sed quoniam inter illa remedia poſui præmeditationem, & induſtriam, quâ quis corrigere poſſit defectus ſuæ indolis, ſeſe exercendo in ſeparandis motibus ſanguinis & ſpirituum in ſe, à cogitationibus quibus jungi ſolent; fateor, paucos dari qui ſe ſatis præparaverint eo modo, adverſus omnes impetus; & hos motus in ſanguine excitatos ab objectis Affectuum, ſequi tam prompte ex ſolis impreſſionibus quæ in cerebro fiunt, & diſpoſitione organorum, etſi eò anima nihil planè conferat, ut nulla ſit ſapientia humana quæ poſſit illis reſiſtere, cum quis non ſatis ſe ad id paraverit. Ita plures nequeunt ſe à riſu continere cum titillantur, etſi titillatione non delectentur. Nam impreſſio Lætitiæ & ſubitanea occupationis quæ aliàs illis riſum movit eandem ob cauſam, excitata in eorum phantaſia efficit ut ipſorum pulmo quantumvis invitis infletur ſubito à ſanguine quem ad eum cor mittit. Sic qui naturâ ſuâ valde propendent ad commotiones Lætitiæ, aut Commiſerationis, aut Terroris, aut Iræ, abſtinere vix poſſunt à Deliquio animi aut lacrymis, aut tremore, aut commotione ſanguinis, acſi febri laborarent, cùm eorum phantaſia vehementer pulſatur ab objecto alicujus ex his Paſſionibus. Sed quod eo caſu ſemper fieri poteſt, quodque putem hic poſſe poni ut remedium, generalius & obſervatu facilius contra omnes exceſſus Affectuum eſt; quod ubi ſentitur ea ſanguinis commotio, præmoneri & meminiſſe oporteat, omnia quæ ſe imaginationi offerunt non aliò ſpectare quam ad animæ deceptionem, eique perſuadendum, rationes quæ inſerviunt commendando objecto paſſionis ſuæ longe firmiores eſſe quam revera ſint, & è contrario debiliores quæ eidem improbando ſer-

serviunt. Et cum Passio ea demum persuadet quorum executio aliquam dilationem patitur, abstinendum à ferendo de illis extemplò judicio, & aliò avertendæ sunt cogitationes, donec tempus & quies plane sedaverint commotionem quæ est in sanguine. Et denique cum incitat ad actiones in quibus necessarium est consilium sumi in arena, debet præcipue voluntas ferri in considerandis & sectandis rationibus quæ contrariæ sunt illis quas Passio profert, etiamsi minus validæ appareant. Ita cum ex inopinato insurgit & impetit aliquis adversarius, occasio ea non permittit tempus insumi deliberationi. Sed id mihi videntur hic semper posse qui solent animum reflectere super actionibus suis, ut nempe ubi se metu occupatos sentiunt conentur avertere cogitationem suam à periculi cõsideratione, attendendo rationibus propter quas multò major est securitas & honor in resistentia, quam in fuga: Et è contrario ubi sentiunt vindictæ cupiditate & Irâ se incitari ad incurrendum præcipitanter in illos à quibus impetuntur, meminerint cogitare, imprudentiam esse, sese perdere, cum salus absque infomia potest obtineri; & ubi impares admodum fuerint vires, præstare honeste canere receptui, aut in deditionem consentire, quam se more belluino exponere certæ morti.

ARTICULUS CCXII.

Ab illis solis pendere omne bonum & malum hujus vitæ.

CEterum anima quidem suas Delectationes separatim habere potest; sed quod attinet eas quæ ipsi cum corpore communes sunt, illæ pendent plane ab Affectibus, adeo ut ii quos magis movere possunt, magis gustare possint hujus vitæ dulcedines; prout etiam in ea possunt acerbissima & amara quęque experiri, cum illis recte uti nesciunt, & ubi ipsis fortuna adversatur. sed sapientia præcipue huc confert, quod nos doceat sic illis imperare, & tam dextre eas dispensare ut tolerabilia sint mala quæ producunt, & ex omnibus Lætitia percipiatur.

INDEX PASSIONUM SIVE AFFECTUUM ANIMÆ.

PRIMA PARS.

De Passionibus in genere. Et eâ occasione de tota hominis natura.

ARTICULUS

36. Exem-

SECUNDA PARS.

De numero & ordine Passionum, & explicatio sex Primitivarum.

ARTICULUS.

134. *Cur*

TERTIA PARS.

De passionibus Particularibus.

ARTICULUS

FINIS.

